

STUDII DE ATELIER.
CERCETAREA MINORITĂȚILOR
NAȚIONALE DIN ROMÂNIA

WORKING PAPERS
IN ROMANIAN MINORITY STUDIES

MŰHELYTANULMÁNYOK
A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

43 / 2012

KISS TAMÁS – BARNA GERGŐ
NÉPSZÁMLÁLÁS 2011.
ERDÉLYI MAGYAR NÉPESEDÉS A
XXI. SZÁZAD ELSŐ ÉVTIZEDÉBEN

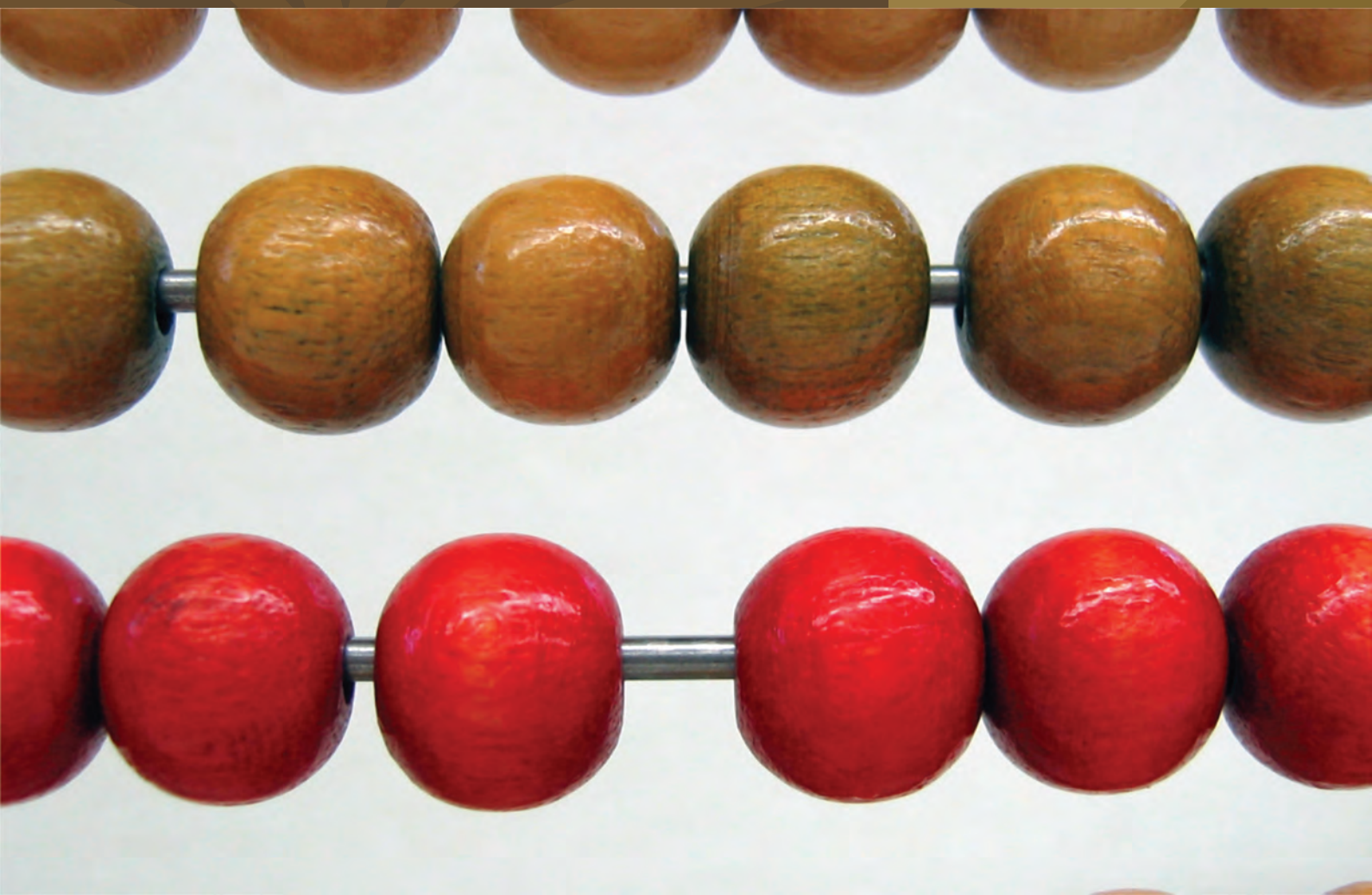


ISPMN

INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA
PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR
NAȚIONALE



GUVERNUL ROMÂNIEI



STUDII DE ATELIER. CERCETAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN ROMÂNIA
WORKING PAPERS IN ROMANIAN MINORITY STUDIES
MŰHELYTANULMÁNYOK A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

Nr. 43

Kiss Tamás – Barna Gergő

**NÉPSZÁMLÁLÁS 2011.
ERDÉLYI MAGYAR NÉPESEDÉS
A XXI. SZÁZAD ELSŐ ÉVTIZEDÉBEN**

Demográfiai és statisztikai elemzés



NEMZETI
KISEBBSÉGGKUTATÓ
INTÉZET

Kolozsvár, 2012

STUDII DE ATELIER. CERCETAREA MINORITĂȚILOR NAȚIONALE DIN ROMÂNIA
WORKING PAPERS IN ROMANIAN MINORITY STUDIES
MŰHELYTANULMÁNYOK A ROMÁNIAI KISEBBSÉGEKRŐL

■ Nr. 43:

Szerző: Kiss Tamás – Barna Gergő

Cím: *Népszámlálás 2011. Erdélyi magyar népesedés a XXI. század első évtizedében. Demográfiai és statisztikai elemzés*

■ Sorozatszerkesztők: Iulia Hossu, Horváth István

© NEMZETI KISEBBSÉGGUTATÓ INTÉZET

Kolozsvár, 2012

ISSN 1844 – 5489

www.ispmn.gov.ro

■ Lektor: Kapitány Balázs

■ Korrektúra: Demeter Zsuzsa

■ Borítóterv és tipográfia: Könczey Elemér

■ A térképeket készítette: Veress Ilka

■ Számítógépes tördelés: Sütő Ferenc – Tipoteka Labs

■ Nyomda: Stúdium, Kolozsvár

Románia Kormánya és az NKI nem vállal felelősséget a kötet tartalmáért.

A tanulmány teljes egészében a szerzők véleményét tükrözi.

■ KISS Tamás szociológus, demográfus, a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet kutatója. Fő kutatási területei: etnodemográfia, etnicitás és társadalmi rétegződés kapcsolata.
E-mail: t.kiss77@yahoo.com

■ KISS Tamás is a sociologist-demographer and researcher at the Romanian Institute for Research on National Minorities. Main research areas: Ethno-demography and the relationship between ethnicity and the social stratification.
E-mail: t.kiss77@yahoo.com

■ BARNA Gergő szociológus, a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet kutatója. Fő kutatási területei: ifjúság-szociológia, a kulturális fogyasztás szociológiája.
E-mail: bgrig2000@yahoo.com

■ BARNA Gergő is a sociologist and researcher at the Romanian Institute for Research on National Minorities. Main research areas: Sociology of youth and Sociology of cultural consumption.
E-mail: bgrig2000@yahoo.com

Kivonat

■ A tanulmány két egységre tagolódik. Az első rész a 2011-es népszámlálási eredményeket, illetve az egyes nemzetiségek 2002 és 2011 közötti változását mutatja be. Ebben a részben az a fő célunk, hogy bemutassuk a magyarok számbeli és aránybeli változását regionális, településtípus, illetve etnikai térszerkezet szerinti bontásban. Arra a kérdésre akarunk válaszolni, hogy melyek azok a *kontextuális tényezők*, amelyek a számbeli, illetve aránybeli evolúciót meghatározták, anélkül hogy az egyes demográfiai folyamatokat elemeznénk. A szorosabban vett demográfiai elemzést a második rész tartalmazza. A 2002-es népszámlálást követő vizsgálatok nyomán kikristályosodott egy olyan modell, amelyen keresztül a kisebbségi etnikumok demográfiai folyamatai leírhatóak. A modell a természetes népmozgalmi és migrációs egyenleg mellett az asszimilációs folyamatokkal is számol, illetve (már amennyire adatolható) figyelembe veszi azt, hogy történt-e identifikációs váltás egyik népszámlálásról a másikra.

Abstract

■ The study is divided into two parts. The first part presents the results of the census in 2011 and the changes occurred between 2002 and 2011 in the case of ethnic minorities. The main objective of this part is to describe the evolution of Hungarians by region, type of settlement and spatial ethnic structure both in terms of absolute numbers and percentages. We sought to identify *contextual factors* that determine the evolution of Hungarians (in absolute numbers and percentage) without resorting to demographic analysis. Demographic analysis is presented in the second part of the study. Research done after the census in 2002 highlights a consolidated model, which can describe the demographic processes of ethnic minorities. Besides natural growth and net migration, the model also takes into account the phenomenon of assimilation and looks at changes in identification occurred from one census to the next.



Tartalom

1. A tanulmány szerkezete és értelmezési kerete ■ 6
2. A népszámlálási eredmények kontextuális elemzése ■ 7
 - 2.1. Románia a 2011-es népszámlálás tükrében ■ 7
 - A népesség változása megyék, régiók és településtípusok szerint ■ 7
 - Románia legnépesebb városai ■ 10
 - Etnikai/nemzetiségi összetétel, nemzetiségükről nem nyilatkozók ■ 11
 - 2.2. Az erdélyi magyarok a 2011-es népszámlálás tükrében ■ 13
 - A magyarok számának változása ■ 14
 - A magyarok arányának változása ■ 20
 - Az erdélyi magyar népesség belső arányai ■ 24
 - A húsz legnagyobb magyar város ■ 25
 - Magyar dominanciájúvá vált és a magyar dominanciát elveszítő települések ■ 26
 - Magyar többségűvé vált és a többséget elveszítő települések ■ 26
 - A 20 százalék fölé emelkedő és a 20 százalék alá csökkenő községek/városok ■ 27
3. Az erdélyi magyar népesedést befolyásoló tényezők ■ 28
 - 3.1. Természetes népmozgalom ■ 29
 - Születésszámok és termékenység ■ 29
 - Halandóság ■ 33
 - Természetes népmozgalmi egyenleg ■ 36
 - A természetes népmozgalmi egyenleg regionális eltérései ■ 38
 - 3.2. Asszimiláció és nemzetiségváltás ■ 43
 - Etnikai vegyes házasságok ■ 43
 - A vegyes családokon belüli etnikai szocializáció ■ 47
 - Interetnikus asszimilációs veszteség ■ 48
 - Nemzetiségváltási folyamatok: magyar–német reláció ■ 49
 - Nemzetiségváltási folyamatok: romák ■ 51
 - A dokumentálható nemzetiségváltási mérleg ■ 58
 - 3.3. Migrációs folyamatok ■ 59
 - Migrációs egyenleg 1992–2002 között ■ 59
 - Migrációs egyenleg 2002–2011 között ■ 61
 - 3.4. Mi történt Kolozsváron és Marosvásárhelyen? ■ 65
 - 3.5. A népességszám alakulását meghatározó tényezők – összefoglalás ■ 68
- Szakirodalom ■ 70
- Mellékletek ■ 73

NÉPSZÁMLÁLÁS 2011. ERDÉLYI MAGYAR NÉPESEDÉS A XXI. SZÁZAD ELSŐ ÉVTIZEDÉBEN

Demográfiai és statisztikai elemzés

■ 2011-ben Romániában lebonyolították a rendszerváltást követő harmadik népszámlálást. Országos viszonylatban a népszámlálás legjelentősebb „tétjét” a népesség száma képezte. A Statisztikai Hivatal közleményei ugyanis 2011 elejére 21,413 milliós lakosságszámot jelöltek meg, gyakorlatilag csak a természetes népmozgalmi veszteséggel számolva. A szakértők ezzel szemben arról beszéltek, hogy 2,5–3 millió közötti román állampolgár él és dolgozik életvitelszerűen külföldön. Az Eurostat ajánlása alapján az egy évnél hosszabb ideje külföldön tartózkodókat nem számították be az ország népességébe: esetükben nem is került kitöltésre az állandó lakosokra vonatkozó űrlap.

Nemzetiségi/etnikai vonatkozásban szintén jelentős téttel bírt a népszámlálás. Az ország két meghatározó kisebbsége közül a magyarok esetében rendelkezünk hozzávetőlegesen megbízható adatokkal. Az erdélyi magyar elit és a kérdéssel foglalkozó kutatók elfogadták a 2002-es népszámlálási adatokat (lásd erről bővebben Kiss 2010), amelyek szerint Romániában 1,432 millió személy vallotta magát magyarnak, amelyből 1,415 személy élt a tágon értelmezett Erdély területén. A demográfusok a magyar népesség jelentős számbeli csökkenésével számoltak. A magyar népesség számát az előszámítások 2011 végén/2012 elején 1,265–1,290 millió közöttire becsülték. Nagyobb bizonytalanság mutatkozott a magyarok arányát illetően, miután az országos migrációs trendek (és így Románia népessége) nem volt egzakt módon adatolható. Egy 2007-ben készült előszámításunkban (Csata–Kiss 2007) a magyarok 6,2 százalékos arányával számoltunk, Erdély minden régiójában aránycsökkenést vetítetve előre. A népszámlálás előtt egy évvel újabb becslés látott napvilágot (Kapitány–Kiss 2010), amelyben a magyarok számarányára vonatkozó számításainkat érintetlenül hagytuk, azonban – a többségi románság nagyobb arányú elvándorlásából kiindulva – a magyarok arányának stabilizálódását jeleztük előre. A magyar politikai elit ez utóbbi előszámításból kiindulva az aránytartást nevezte meg a népszámlálási kampány céljaként.

Románia másik jelentős etnikai kisebbségéről, a romákról, országos viszonylatban sokkal kevésbé álltak rendelkezésre megbízható statisztikák. A 2002-es népszámlálási adatok szerint Romániában 535 ezer, Erdélyben pedig 244 ezer roma élt. Ezt az adatot azonban gyakorlatilag senki nem vette komolyan. A roma népszámlálási kampányban érdekelt Romani Criss 1,4–2,5 millió cigányról beszélt,¹ de a szakértők is 1,8–2 millió közötti számot tartottak reálisnak (Preda–Zamfir 2002). A roma szervezetek, a magyarokhoz hasonlóan, népszámlálási kampányt folytattak annak érdekében, hogy a különböző cigány csoportok minél nagyobb arányban döntsenek a roma etnikai kötődés mellett.² Esetükben a roma etnicitásnak a magyarétól vagy a románétól eltérő társadalmi konstrukciója a népszámlálási kampány

1 <http://www.romanicriss.org/COMENTARII%20CRISS%20GHIDUL%20DE%20INSTRUCTAJ%20OPERATORII%20DE%20TEREN.pdf>

2 Romániában az etnikai regisztráció egymást kizáró kategóriákon keresztül történt. A roma szervezetek részéről javaslat érkezett a többes etnikai regisztráció érdekében, amit azonban a Központi Népszámlálási Bizottság elutasított.



számára jóval tágabb teret biztosított. Szemben a magyarokkal, itt reálisan feltételezhető volt, hogy jelentős számban tolhatók el a roma identitásvállalás fele azok a csoportok, akik korábban más (román, magyar, török stb.) etnikai kötődést választottak.

Tanulmányunk a 2011-es népszámlálás nemzetiségi³ adatait elsősorban magyar vonatkozásban elemzi. Azonban a magyar népséget érintő folyamatokat, illetve a rávonatkozó adatokat a teljes népesség kontextusában, illetve más nemzetiségeket érintve elemezzük.

1. A tanulmány szerkezete és értelmezési kerete

■ Az elemzés két egységre tagolódik. Az első rész a 2011-es népszámlálási eredményeket, illetve az egyes nemzetiségek 2002 és 2011 közötti változását mutatja be. Ebben a részben az a fő célunk, hogy bemutassuk a magyarok számbeli és aránybeli változását regionális, településtípus, illetve etnikai térszerkezet szerinti bontásban. Arra a kérdésre akarunk válaszolni, hogy melyek azok a *kontextuális tényezők*, amelyek a számbeli, illetve aránybeli evolúciót meghatározták, anélkül hogy az egyes demográfiai folyamatokat elemeznénk. Az elemzés alapját egy községszintű adatbázis képezi, amelyben (a jelenlegi közigazgatási szerkezethez alakítva) megtalálhatók az 1992-es, a 2002-es, illetve a 2011-es, nemzetiségekre bontott népszámlálási adatainak. 2011 vonatkozásában a Statisztikai Hivatal által közzétett előzetes eredményekre támaszkodhatunk. Hangsúlyozzuk, hogy ezek nem azonosak a végleges eredményekkel. Míg az előzetes eredmények a kérdezettek etnikumára vonatkozó összesítő űrlapokból (CELR), addig a végleges eredmények a bevezetett egyéni kérdőívekből állnak (majd) össze.

A szorosabban vett demográfiai elemzést a második rész tartalmazza. A 2002-es népszámlálást követő vizsgálatok nyomán kikristályosodott egy olyan modell, amelyen keresztül a kisebbségi etnikumok demográfiai folyamatai leírhatóak. A modell a természetes népmozgalmi és migrációs egyenleg mellett az asszimilációs folyamatokkal is számol, illetve (már amennyire adatolható) figyelembe veszi azt, hogy történt-e identifikációs váltás egyik népszámlálásról a másikra (Szilágyi N. 2002, 2004).

Az identifikációs váltás mögött nem kell minden esetben mélyreható társadalmi folyamatokat feltételezni. Elképzelhető, hogy nem az adott közösségen belüli etnikumközi viszonyok vagy etnokulturális irányultságok változtak meg, hanem a népszámlálás diskurzív és politikai kontextusa, vagy egyszerűen a kérdezési szituáció. Ezt két fiktív példán keresztül szemléltetjük. Az egyik egy cigánytelep esete, ahol 2002-ben a helyi román tanítónő kérdezett, 2011-ben viszont az önkormányzat úgy döntött, hogy az egészségügyi mediátorra bízta a körzetet, aki egyben roma aktivista. A telepen azoknak az aránya, akik a roma kötődést választották, megduplázódik. A másik példa egy vegyes, magyar–román lakosú kisváros, ahol a népességnek körülbelül a tíz százaléka él vegyes házasságban. 2002-ben szinte kizárólag román nemzetiségű és magyarul nem beszélő személyek kérdeztek, 2011-ben viszont az önkormányzat hangsúlyt fektetett arra, hogy a magyar nyelvű kérdezők a lakossággal arányosan legyenek képviselve. Így nagyarányban magyar kérdezők kopogtattak be a helyi lakosokhoz, köztük a vegyes házasságban élőkhez is, akik a korábbiaknál nagyobb arányban választották a magyar nemzetiséget gyermekeik számára.

A fenti két példa egyben arra is rávilágít, hogy a népszámlálási eredményeket nem tekinthetjük valamilyen abszolút mértékben objektív és megkérdőjelezhetetlen mérésnek, főleg az etnikai identitások tekintetében (lásd ezzel kapcsolatban bővebben Kertzer–Arel 2002). Értelmetlennek tartjuk azonban azt a megközelítést is, amely szerint (az objektivitás hiánya miatt) nem érdemes a népszámlálási adatokkal foglalkozni. Egyrészt a demográfiai folyamatokra az így nyert adatokon keresztül – a népszámlálásokkal kapcsolatos kérdések ellenére – egyedülálló rálátás nyílik. Másrészt a Románián belüli etnokulturális különbségeket, illetve a magyar közösséget az elkövetkezendő évtizedben minden bizonnyal e számsorok alapján fogjuk reprezentálni.

3 A román Statisztikai Hivatal 2002-től a népszámlálási kérdőíven a nemzetiség helyett az etnikumot szerepelteti. Ugyanakkor például a népmozgalmi regisztráció során ez az áttérés nem történt meg. Mi magunk a nemzetiség kifejezést használjuk, mert úgy véljük, hogy jobban kifejezi azt a kategorizációs logikát és hagyományt, amelyen a romániai népszámlálási regisztráció alapszik.

2. A népszámlálási eredmények kontextuális elemzése

■ Tanulmányunk első részében egyrészt Románia, illetve Erdély teljes népességére, másrészt a magyarokra vonatkozó változásokat vesszük szemügyre. Az elemzés a 2012. február 2-án közzétett előzetes népszámlálási eredményeire támaszkodik,⁴ amely községsoros bontásban részletezi az egyes etnikumok számát. Ezeket az adatokat egy adatbázisba rendeztük, amely a 2011-es adatok mellett az 1992-es és 2002-es népszámlálási eredményeket is tartalmazza (a jelenlegi községstruktúrának megfelelően).⁵ Az elemzés tulajdonképpen arra keresi a választ, hogy a teljes népesség, illetve a magyarok számának alakulását milyen kontextuális tényezők befolyásolták. Szándékunk – anélkül, hogy az egyes demográfiai folyamatokat elemeznénk – bemutatni az eredményeket megyék, régiók, a település adminisztratív státusa és mérete, illetve a magyarok aránya szerint.

2.1. Románia a 2011-es népszámlálás tükrében

Az előzetes adatok szerint Románia állandó lakossága 2011. október 20-án (az összeírás eszmei időpontjában) 19 042 936 fő volt, ami 12,2 százalékos lakosságcsökkenést jelent a 2002-es népszámláláshoz viszonyítva. A két népszámlálás között eltelt közel tíz évben⁶ az ország lakossága több mint 2,5 millióval csökkent, ami több mint kétszerese az 1992 és 2002 közötti fogyásnak.

1. Románia állandó lakossága, 1992–2011

	1992	2002	2011
Eszmei időpont	1992. január 6.	2002. március 18.	2011. október 20.
Románia állandó lakossága	22 810 035	21 680 974	19 042 936

2. Románia állandó lakosságának változása, 1992–2011

	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011
Abszolút számban	-1 129 061	-2 638 038
A változás aránya	-4,9%	-12,2%

A népesség változása megyék, régiók és településtípusok szerint

A megyék közül egyedül Ilfov-nak nőtt a lakossága, miközben jelentősen csökkent a fővárosé. Így a Bukarest–Ilfov agglomerációban is nagyobb volt a népesség csökkenése, mint 1992 és 2002 között. Ilfovot nem számítva a csökkenés a legkisebb Temes (-4,2%), Kolozs (-6,2%), Hargita (-6,5%), Kovászna (-7,3%) és Dâmbovița (-7,3%) megyékben. A legnagyobb veszteség Tulcea (-21,5%), Hunyad (-18,4%), Neamț (-18,3%), Brăila (-18,3%) és Galați (-18,1%) megyéket érte.

3. Románia állandó lakosságának változása megyék szerint

Megyék	Állandó lakosság			Változás abszolút száma		Változás aránya	
	1992	2002	2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011 ↓
ILFOV ⁷		300 123	364 241		64 118		21,4%
TEMES	700 033	677 926	649 777	-22 107	-28 149	-3,2%	-4,2%
KOLOZS	736 301	702 755	659 370	-33 546	-43 385	-4,6%	-6,2%
HARGITA	348 335	326 222	304 969	-22 113	-21 253	-6,3%	-6,5%

4 <http://www.recensamantromania.ro/rezultate-2/>.

5 http://colectaredate.insse.ro/senin/classifications.htm?selectedClassification=SIRUTA_IULIE_2011

6 Egészen pontosan 9 év és 7 hónap.

7 Ilfov megye 1997-ben vált külön Bukaresttől.



Megyék	Állandó lakosság			Változás abszolút száma		Változás aránya	
	1992	2002	2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011 ↓
KOVÁSZNA	233 256	222 449	206 261	-10 807	-16 188	-4,6%	-7,3%
DÂMBOVIȚA	562 041	541 763	501 996	-20 278	-39 767	-3,6%	-7,3%
BIHAR	638 863	600 246	549 752	-38 617	-50 494	-6,0%	-8,4%
MAROS	610 053	580 851	531 380	-29 202	-49 471	-4,8%	-8,5%
ARGEȘ	681 206	652 625	591 353	-28 581	-61 272	-4,2%	-9,4%
MÁRAMAROS	540 099	510 110	461 290	-29 989	-48 820	-5,6%	-9,6%
SZATMÁR	400 789	367 281	329 079	-33 508	-38 202	-8,4%	-10,4%
SUCEAVA	701 830	688 435	614 451	-13 395	-73 984	-1,9%	-10,7%
BESZTERCE- NASZÓD	326 820	311 657	277 861	-15 163	-33 796	-4,6%	-10,8%
SZEBEN	452 873	421 724	375 992	-31 149	-45 732	-6,9%	-10,8%
GIURGIU	313 352	297 859	265 494	-15 493	-32 365	-4,9%	-10,9%
PRAHOVA	874 349	829 945	735 903	-44 404	-94 042	-5,1%	-11,3%
ARAD	487 617	461 791	409 072	-25 826	-52 719	-5,3%	-11,4%
IAȘI	811 342	816 910	723 553	5 568	-93 357	0,7%	-11,4%
CONȘTANȚA	748 769	715 151	630 679	-33 618	-84 472	-4,5%	-11,8%
BOTOȘANI	461 305	452 834	398 938	-8 471	-53 896	-1,8%	-11,9%
SZILÁGY	266 797	248 015	217 895	-18 782	-30 120	-7,0%	-12,1%
CĂLĂRAȘI	338 804	324 617	285 050	-14 187	-39 567	-4,2%	-12,2%
IALOMIȚA	306 145	296 572	258 669	-9 573	-37 903	-3,1%	-12,8%
BUZĂU	516 961	496 214	432 054	-20 747	-64 160	-4,0%	-12,9%
BUKAREST		1 926 334	1 677 985		-248 349		-12,9%
GORJ	401 021	387 308	334 238	-13 713	-53 070	-3,4%	-13,7%
VÁLCEA	438 388	413 247	355 320	-25 141	-57 927	-5,7%	-14,0%
BRASSÓ	643 261	589 028	505 442	-54 233	-83 586	-8,4%	-14,2%
FEHÉR	413 919	382 747	327 224	-31 172	-55 523	-7,5%	-14,5%
OLT	523 291	489 274	415 530	-34 017	-73 744	-6,5%	-15,1%
DOLJ	762 142	734 231	618 335	-27 911	-115 896	-3,7%	-15,8%
VRANCEA	393 408	387 632	323 080	-5 776	-64 552	-1,5%	-16,7%
MEHEDINȚI	332 673	306 732	254 570	-25 941	-52 162	-7,8%	-17,0%
BÁKÓ	737 512	706 623	583 588	-30 889	-123 035	-4,2%	-17,4%
TELEORMAN	483 840	436 025	360 178	-47 815	-75 847	-9,9%	-17,4%
VASLUI	461 374	455 049	375 148	-6 325	-79 901	-1,4%	-17,6%
KRASSÓ- SZÖRÉNY	376 347	333 219	274 277	-43 128	-58 942	-11,5%	-17,7%
GALAȚI	641 011	619 556	507 402	-21 455	-112 154	-3,3%	-18,1%
BRĂILA	392 031	373 174	304 925	-18 857	-68 249	-4,8%	-18,3%
NEAMȚ	578 420	554 516	452 900	-23 904	-101 616	-4,1%	-18,3%
HUNYAD	547 950	485 712	396 253	-62 238	-89 459	-11,4%	-18,4%
TULCEA	270 997	256 492	201 462	-14 505	-55 030	-5,4%	-21,5%
BUCUREȘTI- ILFOV	2 354 510	2 226 457	2 042 226	-128 053	-184 231	-5,4%	-8,3%
Románia	22 810 035	21 680 974	19 042 936	-1 129 061	-2 638 038	-4,9%	-12,2%

A gazdasági-fejlesztési régiók közül a legkisebb fogyást a Bukarest–Ilfov, illetve az északnyugati régióban regisztrálták. Ez egyrészt az Ilfov megyei növekedésnek, illetve északnyugaton Kolozs, Bihar és Máramaros megyék átlag alatti fogyásának köszönhető. Nyugat-, Közép-, illetve Dél-Munténia régióinak lakossága az országos átlaghoz közeli értékekkel csökkent. A nyugati régióban ez Temes megye stabil lakosságának tulajdonítható. A Közép régióban Hargita, Kovászna és Maros megye fogyása volt átlag alatti. Munténia megyéinek többsége átlagos mértékben csökkent, illetve valamivel kedvezőbbek az értékek Dâmbovița és Argeș megyékben. Jelentősen csökkent a lakosság a másik két déli régióban,

Délkeleten és Délnyugaton, és átlag feletti a fogyás az északkelet régióban is. Délkeleten Tulcea, Brăila és Galați megyék elveszítették lakosságuk mintegy egyötödét. Az olténiai megyék jóval az átlag alatt fogytak. Mehedinți, Dolj, Olt, Vâlcea és Gorj megyék lakosságuk 14–17 százalékát veszítették el az elmúlt tíz évben. Az északkelet régió legnagyobb vesztese Neamț megye, de jelentős arányban csökkent Vaslui és Bákó megye lakossága is.

4. Románia állandó lakosságának változása fejlesztési régiók szerint

Régiók	Állandó lakosság			Változás abszolút száma		Változás aránya	
	1992	2002	2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011 ↓
Bukarest– Ilfov	2 354 510	2 226 457	2 042 226	-128 053	-184 231	-5,4%	-8,3%
Északnyugat	2 909 669	2 740 064	2 495 247	-169 605	-244 817	-5,8%	-8,9%
Közép	2 701 697	2 523 021	2 251 268	-178 676	-271 753	-6,6%	-10,8%
Dél-Munténia	3 559 737	3 379 406	2 998 643	-180 331	-380 763	-5,1%	-11,3%
Nyugat	2 111 947	1 958 648	1 729 379	-153 299	-229 269	-7,3%	-11,7%
Északkelet	3 751 783	3 674 367	3 148 578	-77 416	-525 789	-2,1%	-14,3%
Délnyugat- Olténia	2 457 515	2 330 792	1 977 993	-126 723	-352 799	-5,2%	-15,1%
Délkelet	2 963 177	2 848 219	2 399 602	-114 958	-448 617	-3,9%	-15,8%
Románia	22 810 035	21 680 974	19 042 936	-1 129 061	-2 638 038	-4,9%	-12,2%

A településtípusok szerinti megoszlást kétféleképpen vizsgálhatjuk, mivel 1992 és 2011 között számos település adminisztratív besorolása megváltozott, jelentős az időközben várossá előlépett községek száma. A Statisztikai Hivatal közlései általában az éppen aktuális közigazgatási struktúrát veszik alapul, a tényleges folyamatokat azonban talán jobban mutatja, ha a 2011-es struktúrát vetítjük vissza a két korábbi népszámlálásra. A különbségek jelentősek. Ha megelégednénk az éppen aktuális közigazgatási struktúra szerinti vizsgálattal (ahogy azt a Statisztikai Hivatal teszi), azt hinnénk, hogy a városon, illetve a falun élők aránya lényegében változatlan: 2002-ben a lakosság 52,7 százaléka, 2011-ben pedig 52,8 százaléka élt városon. Ez azonban egy olyan optikai csalódás, amelyet a Statisztikai Hivatal közlései terjesztenek (tudatlanul vagy tudatosan). Ha ugyanis a jelenlegi struktúrát visszavetítjük, láthatjuk, hogy a városi rangú településeken a népességcsökkenés jóval nagyobb mértékű volt, mint falun. A városok lakossága 15, a falvaké csak 8 százalékkal apadt.

5. Románia állandó lakossága településtípusok szerint

Típusok	A népszámlálás időpontjában aktuális közigazgatási besorolás alapján					
	1992	%	2002	%	2011	%
Municípiumok és városok	12 391 819	54,3%	11 435 080	52,7%	10 054 200	52,8%
Községek	10 418 216	45,7%	10 245 894	47,3%	8 988 736	47,2%

Típusok	A 2011-es közigazgatási besorolás szerint					
	1992	%	2002	%	2011	%
Municípiumok és városok	12 883 233	56,5%	11 888 190	54,8%	10 054 200	52,8%
Községek	9 926 802	43,5%	9 792 784	45,2%	8 988 736	47,2%
Románia	22 810 035		21 680 974		19 042 936	



6. Románia állandó lakosságának változása településtípusok szerint

Típusok	A népszámlálás időpontjában aktuális közigazgatási besorolás alapján			
	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011
Municípiumok és városok	-956 739	-1 380 880	-7,7%	-12,1%
Községek	-172 322	-1 257 158	-1,7%	-12,3%

Típusok	A 2011-es közigazgatási besorolás szerint			
	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011
Municípiumok és városok	-995 043	-1 833 990	-7,7%	-15,4%
Községek	-134 018	-804 048	-1,4%	-8,2%
Románia	-1 129 061	-2 638 038	-4,9%	-12,2%

Románia legnépesebb városai

A húsz legnépesebb város rangsora is jelentősen átrendeződött az utóbbi két évtizedben. A főváros lakossága jelentősen csökkent: 400 ezerrel kevesebben laknak ma Bukarestben, mint 1992-ben, vagyis a csökkenés arányában 19 százalékos. Kolozsvár pozíciójának a javulása a leginkább szembeűnő: 1992-ben az ötödik, 2002-ben a harmadik, ma pedig már a második legnépesebb városa az országnak. Szintén javított a pozícióján Temesvár, amely ma a harmadik legnagyobb város. Az átrendeződés nagy vesztese Iași, amely elveszítette polgárainak majdnem egyötödét. Az erdélyi nagyvárosok közül Brassó őrizte a 2002-es nyolcadik helyét, Nagyvárad pedig a tizedik, megelőzve Brăilát. Arad továbbra is a tizenharmadik, Nagyszeben a tizennegyedik lett, megelőzve Bákót. Marosvásárhely ismét a tizenhatodik, Nagybánya pedig a tizenhetedik legnagyobb romániai város. Szatmárnémeti veszített egy pozíciót Botoșani-hoz képest, így most a huszadik a sorban, és egyben kiesett a 100 ezer fölötti nagyvárosok köréből.

7. A legnagyobb húsz romániai város népessége, 1992–2011

Ssz.	Város	1992	2002	2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011
1.	Bukarest	2 067 545	1 926 334	1 677 985	-141 211	-248 349	-6,8%	-12,9%
2.	Kolozsvár	328 602	317 953	309 136	-10 649	-8 817	-3,2%	-2,8%
3.	Temesvár	334 115	317 660	303 708	-16 455	-13 952	-4,9%	-4,4%
4.	Iași	344 425	320 888	263 410	-23 537	-57 478	-6,8%	-17,9%
5.	Constanța	350 581	310 471	254 693	-40 110	-55 778	-11,4%	-18,0%
6.	Craiova	308 895	302 601	243 765	-6 294	-58 836	-2,0%	-19,4%
7.	Galați	326 141	298 861	231 204	-27 280	-67 657	-8,4%	-22,6%
8.	Brassó	323 736	284 596	227 961	-39 140	-56 635	-12,1%	-19,9%
9.	Ploiești	252 715	232 527	197 542	-20 188	-34 985	-8,0%	-15,0%
10.	Nagyvárad	222 741	206 614	183 123	-16 127	-23 491	-7,2%	-11,4%
11.	Brăila	234 110	216 292	168 389	-17 818	-47 903	-7,6%	-22,1%
12.	Pitești	179 337	168 458	148 264	-10 879	-20 194	-6,1%	-12,0%
13.	Arad	190 114	172 827	147 922	-17 287	-24 905	-9,1%	-14,4%
14.	Nagyszeben	169 656	154 892	137 026	-14 764	-17 866	-8,7%	-11,5%
15.	Bákó	205 029	175 500	133 460	-29 529	-42 040	-14,4%	-24,0%
16.	Marosvásárhely	164 445	150 041	127 849	-14 404	-22 192	-8,8%	-14,8%
17.	Nagybánya	149 205	137 921	114 925	-11 284	-22 996	-7,6%	-16,7%
18.	Buzău	148 087	134 227	108 384	-13 860	-25 843	-9,4%	-19,3%
19.	Botoșani	126 145	115 070	100 899	-11 075	-14 171	-8,8%	-12,3%
20.	Szatmárnémeti	131 987	115 142	94 948	-16 845	-20 194	-12,8%	-17,5%

Etnikai/nemzetiségi összetétel, nemzetiségükről nem nyilatkozók

A 2011-es népszámlálás a románok arányának a csökkenését mutatta ki. Míg 1992-ben és 2002-ben az ország lakosságának 89,5 százaléka vallotta magát a többségi etnikum tagjának, 2011-ben csak 88,6 százalék. 2002-höz képest 2,5 millióval kevesebb románt regisztráltak, ami 13 százalékos fogyást jelent.

A magyar népesség fogyása a románénál is jelentékenyebb, 13,6 százalékos volt. Arányvesztésük azonban – különösen a korábbi népszámlálásokkal összevetve – a teljes népességen belül nem volt látványos. Az abszolút számok szintjén a magyar népesség csökkenése is jelentékenyebb, mint 1992 és 2002 között (13,6 százalék a 11,9 százalékkal szemben), az arányuk azonban stabilabbnak mutatkozott: 6,6-ról 6,5-re esett. A népszámlálás szerint a magyarok továbbra is az ország legnagyobb kisebbsége.

A romák képezik a második nagy kisebbséget, számuk és arányuk pedig 1966 óta népszámlálásról népszámlálásra növekszik. Míg 1992-ben a lakosság 1,8 százaléka vallotta magát cigánynak, ez az arány 2011-ben 3,3 százalékos. Megfigyelhető ugyanakkor, hogy a magukat romának vallók számának a növekedése jelentősen mérséklődött: a 1992–2002 közötti 33 százalékról, 2002–2011 között 16 százalékra. Az elemzés következő részében fogjuk látni, hogy ez milyen identifikációs folyamatokkal áll összefüggésben.

A Statisztikai Hivatal közleménye által részletezett egyéb kisebbségek közül az örmények az egyedüliek, akik számbeli növekedést könyvelhettek el. Rajtuk kívül a bolgár és a török kisebbség száma apadt kisebb mértékben, mint az országos átlag. Sorrendben a zsidók, a görögök, a németek, a csehek, az oroszok, a lengyelek, a horvátok és a szerbek népességszáma alakult a leginkább kedvezőtlenül. A közleményben külön kategóriát képez az „egyéb etnikum” címke. A közleményben ebbe kerültek olyan elismert és a CERL-űrlapokban külön kezelt nemzetiségek, mint a macedónok, olaszok, rutének és albánok, másrészt pedig az olyan kisebbségek, amelyeket a CELR-űrlapok egyetlen etnoníma alá sem soroltak be, vagyis a krasovánok, a gagauzok, a kínaiak, illetve Európa és Európán kívüli országok állampolgárai. Magyar szemszögből lényeges, hogy ezen címke alá sorolták be a csángókat is. A rendelkezésünkre álló közlés alapján nem megállapítható, hogy ezek közül mely etnikumok száma gyarapodott az elmúlt tíz évben.

8. A Romániában élő nemzetiségek száma és aránya, 1992–2011

Nemzetiség	1992	%	2002	%	2011 ↓	%
Román	20 408 542	89,47%	19 399 597	89,48%	16 869 816	88,59%
Magyar	1 624 959	7,12%	1 431 807	6,60%	1 237 746	6,50%
Roma	401 087	1,76%	535 140	2,47%	619 007	3,25%
Ukrán	65 764	0,29%	61 098	0,28%	51 703	0,27%
Német	119 462	0,52%	59 764	0,28%	36 884	0,19%
Török	29 832	0,13%	32 098	0,15%	28 226	0,15%
Lipován orosz	38 606	0,17%	35 791	0,17%	23 864	0,13%
Tatár	24 596	0,11%	23 935	0,11%	20 464	0,11%
Szerb	29 408	0,13%	22 561	0,10%	18 461	0,10%
Szlovák	19 594	0,09%	17 226	0,08%	13 936	0,07%
Bolgár	9 851	0,04%	8 025	0,04%	7 471	0,04%
Horvát	4 085	0,02%	6 807	0,03%	5 482	0,03%
Görög	3 940	0,02%	6 472	0,03%	3 650	0,02%
Zsidó	8 955	0,04%	5 785	0,03%	3 153	0,02%
Lengyel	4 232	0,02%	3 559	0,02%	2 583	0,01%
Cseh	5 797	0,03%	3 941	0,02%	2 518	0,01%
Örmény	1 957	0,01%	1 780	0,01%	2 090	0,01%
Egyéb etnikum	8 602	0,04%	23 647	0,11%	36 696	0,19%
Nem nyilatkozott	766	0,00%	1 941	0,01%	59 186	0,31%
Teljes népesség	22 810 035	100,00%	21 680 974	100,00%	19 042 936	100,00%



9. A nemzetiségek számának és arányának változása, 1992–2002

	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011
Román	-1 008 945	-2 529 781	-4,9%	-13,0%
Magyar	-193 152	-194 061	-11,9%	-13,6%
Roma	134 053	83 867	33,4%	15,7%
Ukrán	-4 666	-9 395	-7,1%	-15,4%
Német	-59 698	-22 880	-50,0%	-38,3%
Török	2 266	-3 872	7,6%	-12,1%
Lipován orosz	-2 815	-11 927	-7,3%	-33,3%
Tatár	-661	-3 471	-2,7%	-14,5%
Szerb	-6 847	-4 100	-23,3%	-18,2%
Szlovák	-2 368	-3 290	-12,1%	-19,1%
Bolgár	-1 826	-554	-18,5%	-6,9%
Horvát	2 722	-1 325	66,6%	-19,5%
Görög	2 532	-2 822	64,3%	-43,6%
Zsidó	-3 170	-2 632	-35,4%	-45,5%
Lengyel	-673	-976	-15,9%	-27,4%
Cseh	-1 856	-1 423	-32,0%	-36,1%
Örmény	-177	310	-9,0%	17,4%
Más etnikum	15 045	13 049	174,9%	55,2%
Nem bejelentett etnikum	1 175	57 245	153,4%	2949,3%
Teljes népesség	-1 129 061	-2 638 038	-4,9%	-12,2%

Részben „ízlés” kérdése, hogy magasnak vagy alacsonynak tekintjük a nemzetiségükről nem nyilatkozók számát, illetve arányát. 2002-höz képest a növekedés kétségtelen: 1941-ről 60 ezerre nőtt a számuk. Az eltérés elsősorban a népszámlálás módszertanából adódik, 2011-ben ugyanis a számlálóbiztosoknak külön fel kellett hívniuk a válaszadók figyelmét, hogy az etnikai, anyanyelvi és vallási kérdésekre nem köteles válaszolniuk. A nem válaszolók aránya ugyanakkor nagyon különbözik megyénként. Viszonylag magas arányt képviselnek Temes, Kolozs, Bukarest, Bihar, Ilfov, Szeben, Maros, Szatmár, Brassó megyékben. Már ebből is kitűnik, hogy a főváros és környéke mellett a nem nyilatkozók aránya Erdélyben magasabb. A 16 erdélyi megyéből került ki 32 ezer nem nyilatkozó, ami az országos érték 54 százaléka.

Erdélyben a településsoros adatbázison lineáris regressziós modell segítségével ellenőriztük, hogy mely tényezők hatnak a nem válaszolók arányának a növekedésére. Az elemzés szerint a jelenség nagyobb súllyal van jelen a nagyvárosokban, illetve a nagyvárosok peremközségeiben (metropoliszövegekben). Az elemzésbe bevont egyéb változók (régió, etnikai összetétel) nem bizonyultak szignifikánsnak. A válaszmegtagadókkal kapcsolatban a következők fogalmazhatók meg:

- (1) Az etnikumukról nem nyilatkozók többsége nem tudatos válaszmegtagadó, hanem olyan, akinek az adatait nem saját háztartásának tagjai (hanem szomszédok, házmester stb.) diktálták be. Az ilyen esetekben a népszámlálási módszertan szerint a nemzetiség nem került regisztrációra. Valószínű, hogy falvakon és kisvárosokban – ahol a szomszéd (és esetleg a számlálóbiztos is) nagyobb eséllyel volt közelebbi viszonyban a kérdezettel – gyakran ilyen esetben is regisztrálták a nemzetiséget. Ezzel szemben a személytelenebb nagyvárosi és elővárosi környezetben gyakoribb volt, hogy a nemzetiséget valóban nem regisztrálták (betartva a módszertani utasításokat).
- (2) A nem válaszolók arányát egyes településeken/megyékben a népszámlálási módszertan (szándékos vagy nem szándékos) félreértése is növelhette. Egyes településeken (Marosvásárhely, Nagyvárad, Kolozsvár) a *nepszamlalas.ro* honlap munkatársai (köztük jelen tanulmány szerzői) jelezték, hogy a képzésen olyan információk hangzottak el, miszerint a jelen nem lévő családtagok etnikumáról a jelenlévők nem nyilatkozhatnak. Ezt a félreértelmezést a Statisztikai Hivatal közleményben ismerte el, és kötelezettséget vállalt a korrekcióra. Kétséges azonban, hogy a korrekció minden egyes számlálóbiztoshoz eljutott. Ez a módszertani csúsztatás különösen Kolozsvár esetében járulhatott hozzá a nem válaszolók arányának növeléséhez.

A településsoros adatok alapján arra is vállalkozhatunk, hogy megbecsüljük azok számát, akik 2002-ben magyarként regisztrálták magukat, 2011-ben viszont a nemzetiségükről nem nyilatkozók közé kerültek. Ha abból a hipotézisből indulunk ki, hogy egy településen belül a nemzetiségi arányokhoz

hasonlóan oszlanak meg a nem nyilatkozók, összességében 4671 személyről feltételezhetjük, hogy magyarként nem került regisztrálásra a nemzetisége. Az elemzés második részében ezt mint „nemzetiségváltásból” származó veszteséget fogjuk leírni. A szám azonban nem olyan nagyságrendű, hogy a magyarok országos vagy akár az erdélyi arányát jelentősen befolyásolta volna.

2.2. Az erdélyi magyarok a 2011-es népszámlálás tükrében

A következőkben az erdélyi magyarok számának, arányának és belső eloszlásainak a bemutatására vállalkozunk. Az aránybeli és számbeli változásokat a következő háttérváltozók szerint mutatjuk be: megye,⁸ régió, településtípus és a települések etnikai összetétele. Áttekintjük azt is, hogy miként változott a magyarok száma és aránya a 20 legnagyobb magyar közösségnek otthont adó városban.

6 régiót alakítottunk ki. A régiók alapvetően a megyéket tömörítik, kivételt képez a közép-erdélyi és a székelyföldi régió, amely Maros megye különböző részeit tartalmazza.

1. Bánság: Arad, Krassó-Szörény, Temes megyék
2. Dél-Erdély: Brassó, Fehér, Hunyad, Szeben megyék
3. Észak-Erdély: Beszterce-Naszód, Máramaros megyék
4. Közép-Erdély: Kolozs és Maros megye nem Marosszékhez tartozó részei, kiegészítve Marosvásárhellyel és vonzaskörzetével.⁹
5. Partium: Bihar, Szatmár és Szilágy megyék
6. Székelyföld: Hargita és Kovászna megye, illetve Marosszék, Marosvásárhelyt és vonzaskörzetét leszámítva.¹⁰

A **települések típusát** több szempont szerint határoztuk meg. A tipológia felállításánál a 2002-es közigazgatási besorolást és lakosságszámokat vettük alapul.

1. Községek – ide tartozik a legtöbb erdélyi község, összességében 982 közigazgatási egység.
2. Községek metropoliszövezetben. Meghatároztuk a 100 000 lakos feletti nagyvárosok metropoliszövezetét. Hivatalosan Kolozsvár, Temesvár, Brassó, Nagyvárad és Marosvásárhely rendelkezik metropoliszövezettel. Ezek esetében a hivatalos definíciót vettük alapul, míg a többi százezer lakos fölötti város esetében a velük közvetlenül érintkező községeket tekintettük a metropoliszövezet részének. Összesen 79 ilyen közigazgatási egység szerepel az elemzésben.
3. Kisvárosok, 10 ezer lakos alatt. 39 közigazgatási egység került ebbe a kategóriába.
4. Kisvárosok 10 és 30 ezer lakos között. 55 közigazgatási egységet soroltunk ide.
5. Középvárosok: 30 és 100 ezer lakos között. 19 ilyen közigazgatási egységünk volt.
6. Nagyvárosok: 100 ezer lakos fölött. 9 közigazgatási egység került ebbe a kategóriába.

A **települések etnikai szerkezetét** a magyarok közigazgatási egységen belüli aránya határozza meg. A szórványtelepülések esetében figyelembe vettük a magyarok abszolút számát is, elkülönítve a szórványban élő személyek és a szórványközösségek típusait:

1. Magyar dominancia, ahol a magyarok aránya meghaladja a 75 százalékot – 132 község/város 2011-ben
2. Többség, ahol a magyarok aránya 50 és 75 százalék között van – 64 község/város

8 A tágan értelmezett Erdély 16 megyéből áll. Ezek: Arad, Beszterce-Naszód, Bihar, Brassó, Fehér, Hargita, Hunyad, Kolozs, Kovászna, Krassó-Szörény, Máramaros, Maros, Szatmár, Szeben, Szilágy, Temes.

9 A következő községeket/városokat soroltuk ide: Marosvécs, Szásznádas, Marosszentgyörgy, Dicsőszentmárton, Jedd, Marosugra, Marosludas, Marosszentanna, Kisikland, Koronka, Marosvásárhely, Faragó, Segesvár, Héjjasfalva, Dános, Maroskeresztúr, Marosoroszfalu, Gödemesterháza, Nagysármás, Kerelószentpál, Nyárádtő, Vajdaszentivány, Szászrégen, Gernyeszeg, Bonyha, Radnót, Fehéregyháza, Déda, Alsóidecs, Alsóbölkény, Mezőszengyel, Balavásár, Mezőméhes, Szászbogács, Beresztelke, Vámosgálfalva, Libánfalva, Mezőpanit, Küküllőszéplak, Ádámos, Mezőcsávás, Mezőbánd, Mezősámsond, Alsókőhér, Oláhokcsárd, Mezősályi, Mezőceked, Zágor, Görgényoroszfalu, Tekeújfalu, Bala, Mezőpagocsa, Szászkéz, Apold, Mezőtőhát, Mezőgerebenes, Mezőkirályfalva, Csatófalva, Felsőrépa, Görgényhodák, Kóródszentmárton, Mezőbodon, Marosbogát, Cintos, Magyarbükös, Mikefalva, Mezőmadaras, Kutyfalva, Magyaró, Görgényszentimre, Marosszentkirály, Marossárpatak, Marosfelfalu, Ratosnya, Maroskece, Palotailva, Bátos, Mezőzáh, Uzdizsentszentpéter, Mezőrűcs, Petele, Kozmatelke.

10 A következő községekről/városokról van szó: Nyárádkarácson, Székelyvécke, Backamadaras, Kibéd, Erdőszentgyörgy, Csíkfalu, Gyulakuta, Makfalva, Nyárádmagyarós, Nyárádszereda, Dózsa György, Ákosfalva, Szováta, Székelybereg, Nyárádremete, Havad, Székelyhodos, Nagyernye, Sóvárad. Az így meghatározott terület kisebb a történeti értelemben vett Székelyföldnél. Az egykori Marosszék vonatkozásában a ma is egyértelműen magyar dominanciájú településeket soroltuk ide.



3. Paritásos kisebbség, ahol a magyarok aránya 35 és 50 százalék között van – 43 község/város
4. Kisebbség, ahol a magyarok aránya 20–35 százalék között van – 85 község/város
5. Szórványosodó közösség, ahol a magyarok aránya 10–20 százalék között van – 91 község/város
6. Szórványközösség, ahol a magyarok aránya 10 százalék alatt van, de él legalább 100 magyar az adott közigazgatási egységben – 151 község/város
7. Szórványban élő személyek, ahol a magyarok aránya 10 százalék alatt van, és számuk nem haladja meg a 100 főt – 533 község/város
8. Az utolsó kategóriát azok az erdélyi közigazgatási egységek képezik, amelyben egyetlen lakos sem vallotta magát magyarnak, 2011-ben 83 ilyen község/város volt.

A magyarok számának változása

A magyarok száma jelentősen csökkent az utóbbi évtizedben. A csökkenés Románia szintjén 194 ezer (13,6 százalék), Erdélyben pedig 190 ezer (13,5 százalék). A fogyás nagyobb mértékű volt, mint 1992–2002 között, amikor 193 ezer fővel, 11,9 százalékkal csökkent a romániai magyarok száma. A csökkenés mértéke Krassó-Szörény, Hunyad és Temes megyékben volt a legnagyobb, míg a legkisebb mértékű fogyást Hargita és Kovászna megyékben regisztrálták. Itt 6,3, illetve 7,5 százalékkal csökkent a magyar nemzetiségűek száma, ami jóval alatta marad a népességcsökkenés országos trendjeinek.

10. A magyar népesség számának változása megyék szerint

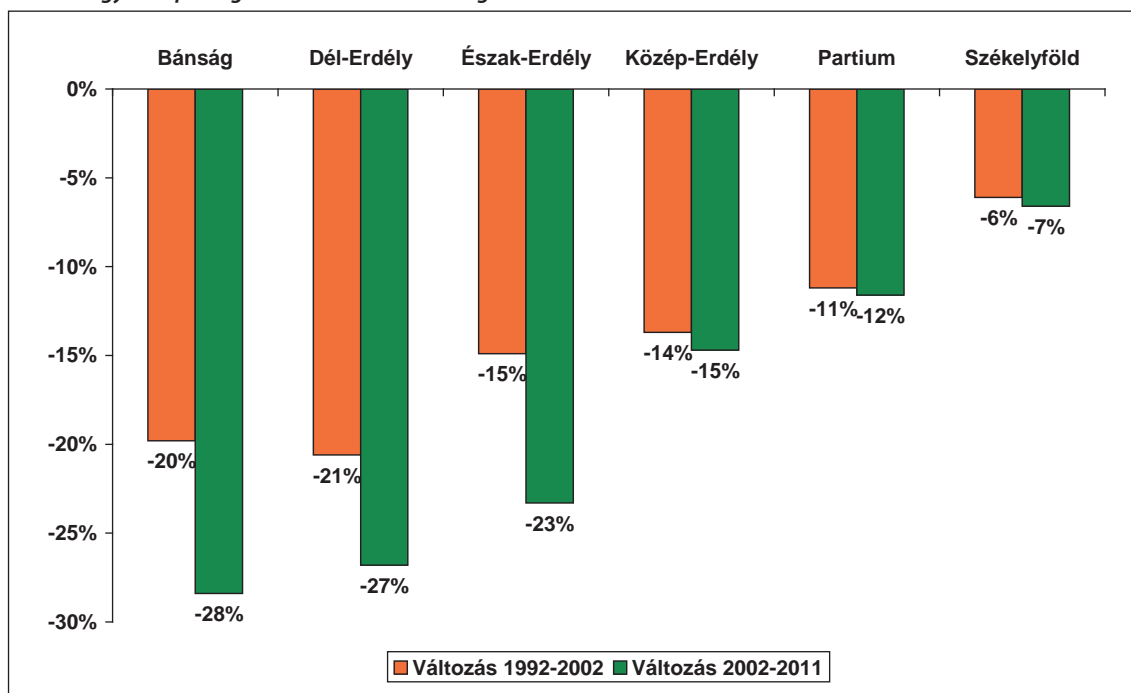
Megye	Magyarok száma			Változás abszolút száma		Változás aránya	
	1992	2002	2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011
Arad	61 011	49 291	37 067	-11 720	-12 224	-19,2%	-24,8%
Beszterce-Naszód	21 098	18 349	14 773	-2 749	-3 576	-13,0%	-19,5%
Bihar	181 703	155 829	138 441	-25 874	-17 388	-14,2%	-11,2%
Brassó	63 558	50 956	39 275	-12 602	-11 681	-19,8%	-22,9%
Fehér	24 765	20 684	15 870	-4 081	-4 814	-16,5%	-23,3%
Hargita	295 104	276 038	258 615	-19 066	-17 423	-6,5%	-6,3%
Hunyad	33 849	25 388	16 219	-8 461	-9 169	-25,0%	-36,1%
Kolozs	146 186	122 301	103 457	-23 885	-18 844	-16,3%	-15,4%
Kovászna	175 502	164 158	151 787	-11 344	-12 371	-6,5%	-7,5%
Krassó-Szörény	7 876	5 824	3 276	-2 052	-2 548	-26,1%	-43,8%
Máramaros	54 902	46 300	34 781	-8 602	-11 519	-15,7%	-24,9%
Maros	252 651	228 275	200 989	-24 376	-27 286	-9,6%	-12,0%
Szatmár	140 392	129 258	113 541	-11 134	-15 717	-7,9%	-12,2%
Szeben	19 309	15 344	10 893	-3 965	-4 451	-20,5%	-29,0%
Szilágy	63 151	57 167	50 659	-5 984	-6 508	-9,5%	-11,4%
Temes	62 866	50 556	35 294	-12 310	-15 262	-19,6%	-30,2%
Erdély	1 603 923	1 415 718	1 224 937	-188 205	-190 781	-11,7%	-13,5%
Bákó	4 373	4 317	4 373	-56	56	-1,3%	1,3%
Bukarest	8 301	5 834	3 463	-2 467	-2 371	-29,7%	-40,6%
Regát	21 036	16 089	12 809	-4 947	-3 280	-23,5%	-20,4%
Románia	1 624 959	1 431 807	1 237 746	-193 152	-194 061	-11,9%	-13,6%

A megyei adatok előrevetítik a regionális eredményeket is. A legnagyobb mértékű számbeli veszteség a Bánságban, Dél-Erdélyben, illetve Észak-Erdélyben tapasztalható, mindhárom régióban nagyobb a csökkenés mértéke, mint 1992–2002 között. A legkisebb mértékű fogyás Székelyföldön volt, de a Partiumban is átlag alatti a magyarok számának csökkenése, akárcsak 1992–2002 között. A közép-erdélyi régióban, amely magába foglalja Marosvásárhelyt és Kolozsvárt is, átlagos csökkenés figyelhető meg.

11. A magyar népesség számának változása régiók szerint

Régió	Magyarok száma			Változás abszolút száma		Változás aránya	
	1992	2002	2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011
Bánság	131 753	105 671	75 637	-26 082	-30 034	-19,8%	-28,4%
Dél-Erdély	141 481	112 372	82 257	-29 109	-30 115	-20,6%	-26,8%
Észak-Erdély	76 000	64 649	49 554	-11 351	-15 095	-14,9%	-23,3%
Közép-Erdély	337 875	291 553	248 762	-46 322	-42 791	-13,7%	-14,7%
Partium	385 246	342 254	302 641	-42 992	-39 613	-11,2%	-11,6%
Székelyföld	531 568	499 219	466 086	-32 349	-33 133	-6,1%	-6,6%
Erdély	1 603 923	1 415 718	1 224 937	-188 205	-190 781	-11,7%	-13,5%

12. A magyar népesség számának változása régiók szerint



A települések típusa szerint a trendek hasonlóak az 1992–2002 közötti periódusban tapasztaltakhoz. A települések méretének növekedésével egyenes arányú a magyar népesség csökkenése. Míg a községek szintjén 2002–2011 között 7,4 százalékos volt a fogyás, a nagyvárosokban már 23,1 százalékos. A százezer lakosú nagyvárosok metropoliszövezetéhez tartozó községekben a legkisebb mértékű a magyarok számának csökkenése, de amint a későbbiekben látni fogjuk, ez korántsem jelent aránybeli növekedést. Egyszerűen annak a mutatója, hogy a magyarok esetében is felerősödtek az utóbbi években azok a szuburbanizációs folyamatok, amelyek a városi lakosság kitepedését jelentik a környező falvakba.

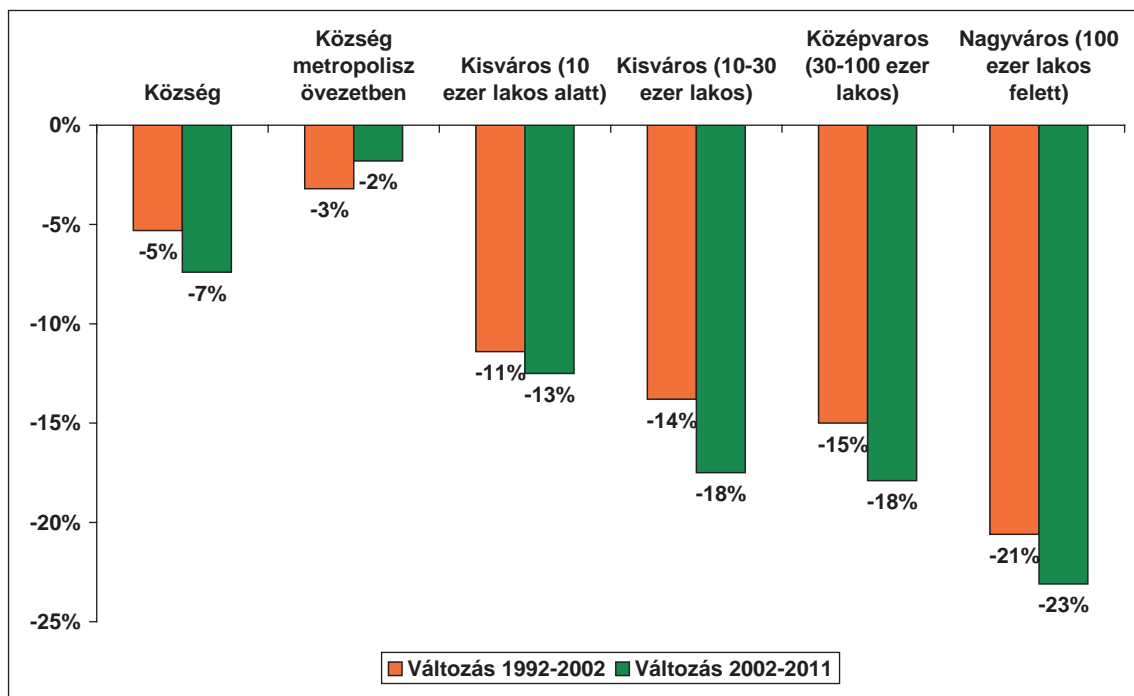
13. A magyar népesség számának változása településtípus szerint

Településtípus (2002)	Magyarok száma			Változás abszolút száma		Változás aránya	
	1992	2002	2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011
Község	608 943	576 926	534 321	-32 017	-42 605	-5,3%	-7,4%
Község metropoliszövezetben	98 095	94 918	93 183	-3 177	-1 735	-3,2%	-1,8%
Kisváros (10 ezer lakos alatt)	62 023	54 934	48 046	-7 089	-6 888	-11,4%	-12,5%



Település-típus (2002)	Magyarok száma			Változás abszolút száma		Változás aránya	
	1992	2002	2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011
Kisváros (10–30 ezer lakos)	188 237	162 348	133 970	-25 889	-28 378	-13,8%	-17,5%
Középváros (30–100 ezer lakos)	235 756	200 358	164 402	-35 398	-35 956	-15,0%	-17,9%
Nagyváros (100 ezer lakos felett)	410 869	326 234	251 015	-84 635	-75 219	-20,6%	-23,1%
Erdély	1 603 923	1 415 718	1 224 937	-188 205	-190 781	-11,7%	-13,5%

14. A magyar népesség számának változása településtípus szerint



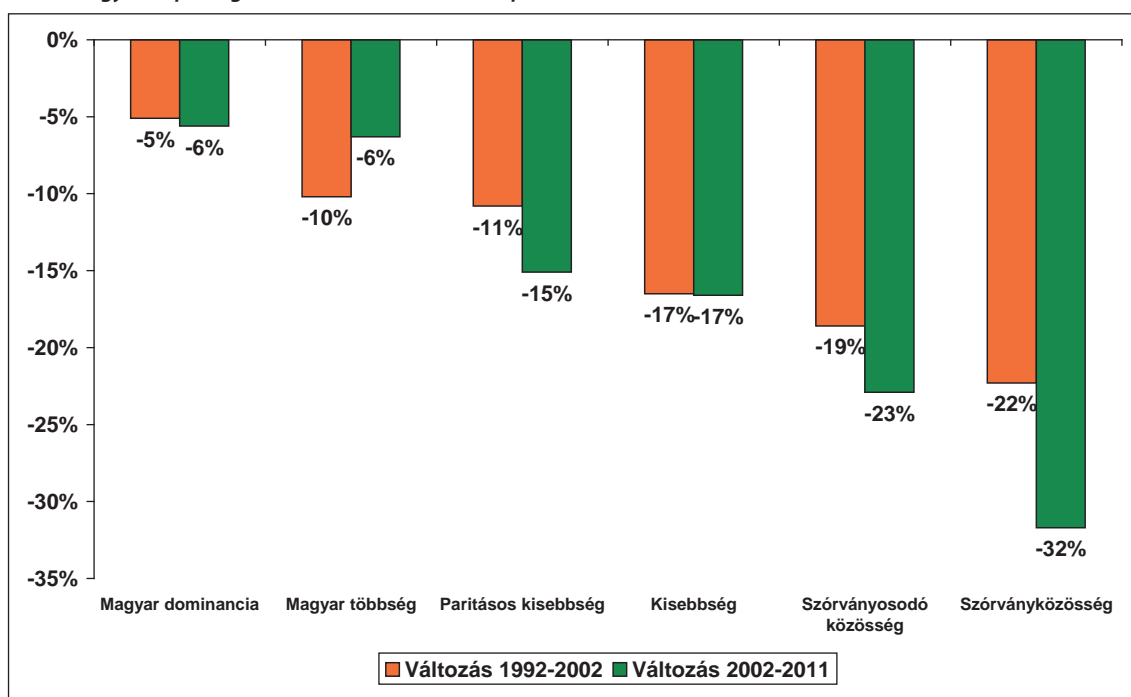
A magyarok aránya szintén alapjaiban határozta meg a népesedési trendeket. Minél alacsonyabb volt egy adott településen a magyarok aránya a kiinduló időpontban, annál jelentősebb volt a számbeli csökkenés. A magyar többségű és magyar dominanciájú településeken a csökkenés átlag alatti, viszont ott, ahol a magyarok aránya 20 százalék alatti, a csökkenés meghaladja a húsz-harminc százalékot.

15. A magyar népesség számának változása a települések etnikai összetétele szerint

Települések etnikai összetétele	Magyarok száma			Változás abszolút száma		Változás aránya	
	1992	2002	2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011
Magyar dominancia (75% felett)	538 482	512 909	501 060	-27 221	-28 552	-5,1%	-5,6%
Többség (50–75%)	290 742	174 055	149 410	-29 608	-10 981	-10,2%	-6,3%
Paritásos kisebbség (35–50%)	149 929	200 819	156 755	-16 236	-30 238	-10,8%	-15,1%
Kisebbség (20–35%)	268 806	176 091	143 919	-44 358	-29 167	-16,5%	-16,6%

Települések etnikai összetétele	Magyarok száma			Változás abszolút száma		Változás aránya	
	1992	2002	2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011	Változás 1992–2002	Változás 2002–2011
Szórványosodó közösség (10-20% között)	197 627	209 232	164 406	-36 825	-47 884	-18,6%	-22,9%
Szórvány- közösség (10% alatt, >100 lakos)	148 764	132 429	98 824	-33 218	-41 960	-22,3%	-31,7%
Szórványban élő személyek (10% alatt, <100 lakos)	9 573	10 183	10 563	-823	-2 202	-8,6%	-21,6%
Erdély	1 603 923	1 415 718	1 224 937	-188 205	-190 781	-11,7%	-13,5%

16. A magyar népesség számának változása a települések etnikai összetétele szerint



A magyar népesség alakulása tehát regionálisan nagymértékben különböző, de a településtípus és az etnikai összetétel is nagyban meghatározta a trendeket. A következőkben ezeket az összefüggéseket egy lineáris regressziós modell segítségével vizsgáljuk. A modellben a függő változó a magyarok számának alakulása 2002–2011 között, amelyet a fent bemutatott kontextuális változókkal próbálunk magyarázni. A modell segítségével – szemben a kereszt táblák szerinti vizsgálattal – kiszűrhetők a parciális hatások, így a magyarok számának alakulását befolyásoló tényezőkről árnyaltabb képet kaphatunk. Az elemzés azokra az erdélyi településekre terjed ki, amelyekben legalább 100 magyar nemzetiségű élt a 2002-es népszámlálási adatok szerint. Referenciakategóriának (konstans) a székelyföldi, magyar dominanciájú községeket választottuk. Itt a magyarok számbeli fogyása más kategóriákhoz viszonyítva alacsonyabb.

Az alábbi táblázatban a nem standardizált regressziós együtthatót (B) és a t értéket is megjelenítettük. A t érték alapján rangsorolhatjuk is azokat a kontextuális tényezőket, amelyek a magyarok számbeli csökkenése szempontjából kockázati tényezőként voltak jelen.

A regionális különbségek vizsgálatában – tudva azt, hogy a magyarok aránya és településtípus szerinti megoszlása egyaránt eltér regionálisan – a parciális hatások kiszűrése különösképpen fontos tényező. Azt látjuk, hogy (a referenciakategóriához viszonyítva) a dél-erdélyi, illetve bánási elhelyezkedés jelentkezett a magyar közösségek számának alakulását tekintve a legerősebb kockázati tényezőként. Ezt úgy értelmezhetjük, hogy egy partiumi, közép- vagy észak-erdélyi, magyar dominanciájú község



magyar közössége nagy eséllyel hasonló demográfiai folyamatokon ment keresztül, mint egy ugyanilyen jellemzőkkel bíró székelyföldi közösség. A Bánságban vagy Dél-Erdélyben viszont a trendek kedvezőtlenebbek voltak még a magyar dominanciájú községek esetében is. Ezt jól szemlélteti mondjuk Nagyzerind vagy Kisiratos példája, ahol a folyamatok valóban kedvezőtlenebbek voltak, mint máshol, annak ellenére, hogy gyakorlatilag kompakt magyar közösségekről van szó.

Az *etnikai összetétel* vonatkozásában egyértelműek az összefüggések. A referenciakategóriához képest (ami a magyar dominanciájú települések egy csoportja) csupán a magyar többségű települések esetében nincs szignifikáns eltérés. A határ – szemben az 1992–2002 közötti periódussal – nem a magyar dominanciájú és magyar többségű, hanem a magyar többségű és nem magyar többségű községek között húzódik. A *t* értékek alapján ráadásul a szórvány és a szórványosodó közösség az a két szituáció, amely egy magyar közösség számára leginkább fokozza a népességcsökkenés kockázatát.

Településtípus szerint is egyértelmű a kép. A referenciakategóriához képest az elővárosi jellegű községek esetében alakult kedvezőbbben a magyarok száma, ami a városból való kiköltözésnek köszönhető. A városokban ezzel szemben rosszabb volt a helyzet. Ha azonban az egyéb tényezőket (az etnikai arányt, illetve a régiót) ellenőrizzük, már nem a nagyvárosokban, hanem a 10–30 ezer közötti kisvárosokban, illetve a középvárosokban a leginkább kedvezőtlen a helyzet. Ezt úgy értelmezhetjük, hogy a nagyvárosokban azért jelentősen nagyobb a magyar közösségek apadása, mert a nagyvárosi lét nagy eséllyel jelent egyben szórványhelyzetet is.

17. A magyar népesség számának 2002–2011 közötti változását magyarázó tényezők. Lineáris regresszióelemzés

		A magyar népesség számának változása	Regresszióelemzés		
			B	T	Sig.
Régió	Székelyföld	-6,6%			
	Bánság	-28,4%	-8,8	-4,356	0,000
	Dél-Erdély	-27,1%	-6,5	-3,182	0,002
	Észak-Erdély	-23,3%	-2,3	-0,992	0,322
	Közép-Erdély	-14,7%	-0,9	-0,501	0,616
	Partium	-11,6%	0,2	0,119	0,906
Település etnikai összetétele	Magyar dominancia (75% felett)	-5,6%			
	Többség (50–75%)	-6,3%	-0,1	-0,061	0,951
	Paritásos kisebbség (35–50%)	-15,1%	-5,4	-2,740	0,006
	Kisebbség (20–35%)	-16,6%	-8,0	-4,428	0,000
	Szórványosodó közösség (10–20% között)	-22,9%	-9,9	-5,379	0,000
	Szórványközösség (10% alatt, >100 lakos)	-31,7%	-16,2	-8,930	0,000
Település-típus	Község	-7,2%			
	Község metropoliszövezetben	-1,8%	9,6	6,766	0,000
	Kisváros (10 ezer lakos alatt)	-12,4%	-5,6	-2,703	0,007
	Kisváros (10–30 ezer lakos)	-17,5%	-8,7	-5,520	0,000
	Középváros (30–100 ezer lakos)	-17,9%	-9,7	-3,898	0,000
	Nagyváros (100 ezer lakos felett)	-23,1%	-8,0	-2,275	0,023

Konstans (székelyföldi, magyar dominanciájú község) $B = -3,9$, $R^2 = 0,516$

A regressziós elemzést a románok számának változására is elvégeztük. Magyarázó változóként ugyanazokat a kategóriákat használtuk, mint a magyarok esetében. A kialakított modellnek igen alacsony volt a magyarázó ereje, ami érthető is, hisz a háttérváltozókat specifikusan a magyar közösségen belüli különbségek megragadására alakítottuk ki. Így a következő táblázat az összefüggéseket csak keresztábrák szintjén közli, amelyből azonban levonható néhány (magyar szempontból) érdekes észrevétel.

Az Erdélyben élő románok száma 577 ezer fővel csökkent, ami 10,7 százalékos fogyást jelent. Ez kisebb mértékű, mint a magyarok 13,5 százalékos csökkenése és kedvezőbb a román nemzetiségűekre országosan jellemző 13 százalékos csökkenésnél. Regionális bontásban Dél-Erdélyben a legjelentősebb a román nemzetiségűek csökkenése, de az átlagnál magasabb a csökkenés a Székelyföld és a Partium esetében is.

A magyar dominanciájú településeken a legkisebb a román nemzetiségű lakosság csökkenése. Ennek oka, hogy a magyar dominanciájú települések románsága az adminisztrációban és egyéb román érdekeltségű intézményekben dolgozóakra korlátozódik (állami intézmények, illetve – főként a turizmusban érintett településeken – „román” vállalatok). Így lehetséges, hogy olyan településeken, mint például Székelyudvarhely, Székelykeresztúr, Tusnádfürdő, Szováta vagy Borszék, nem csökkent a románok száma. A másik ok, ami miatt a magyar dominanciájú településeken kedvezőbben (vagy a magyarok arányát tekintve kedvezőtlenebbül) alakult a románok száma, a szuburbanizáció. A román nemzetiségűek az utóbbi tíz évben nagy számban költöztek ki az erdélyi nagyvárosok peremközségeibe. Ezek sok esetben magyar többségűek (voltak). Elsősorban a Marosvásárhely (Koronka, Nagyernye, Mezőpanit), Nagyvárad (Bors, Bihar, Hegyközpályi, Szalárd) és Szatmárnémeti (Pusztadaróc, Lázári) vonzáskörzetéről van szó.

A szuburbanizáció mértékét jól szemléltetik a település típusa szerinti megoszlások, amelyben látható, hogy a metropoliszövezetekbe tartozó községekben jelentősen nőtt a románok száma, sokkal nagyobb arányban, mint az a magyarok esetében megfigyelhető az előbbi táblázatban. A románok esetében is látható, hogy a kis- és középvárosokban nagyobb arányú volt a lakosság számának csökkenése. Feltételezhetően mind a románok, mind pedig a magyarok esetében ezen városok alacsonyabb gazdasági potenciálja az, amely fokozta az elvándorlást. A nagyvárosok román lakossága a szuburbanizáció ellenére is „csupán” a rurális településekhez hasonló mértékben, mintegy 10 százalékkal csökkent az elmúlt tíz évben.

18. A román népesség számának változása, 2002–2011

		A román népesség számának változása
Régió	Bánság	-7,7%
	Dél-Erdély	-14,5%
	Észak-Erdély	-10,0%
	Közép-Erdély	-7,4%
	Partium	-11,3%
	Székelyföld	-11,8%
Település etnikai összetétele	Magyar dominancia (75% felett)	-3,6%
	Többség (50–75%)	-9,8%
	Paritásos kisebbség (35–50%)	-9,7%
	Kisebbség (20–35%)	-4,8%
	Szórányosodó közösség (10–20% között)	-10,6%
	Szórányközösség (10% alatt, >100 lakos)	-12,6%
	Szórányban élő személyek (10% alatt, <100 lakos)	-10,1%
	Nincs magyar	-11,3%
Településtípus	Község	-10,0%
	Község metropoliszövezetben	16,2%
	Kisváros (10 ezer lakos alatt)	-15,3%
	Kisváros (10-30 ezer lakos)	-14,9%
	Középváros (30-100 ezer lakos)	-17,3%
	Nagyváros (100 ezer lakos felett)	-9,9%

Az elemzést elvégeztük az erdélyi romák számának változására is. Azokat a településeket használtuk az elemzésben, amelyek legalább 100 cigány nemzetiségű élt 2002-ben, illetve kivettük azokat a településeket (az alacsony esetszám miatt), amelyek nem élt magyar nemzetiségű az előző népszámláláskor. A romák száma ezeken a településeken 7,4 százalékkal nőtt. A roma népesség számának változása esetében a regressziós modellünk még kisebb magyarázó erővel bírt, így a tanulmányban ezt sem közöljük. Megfigyelhető, hogy a romák száma leginkább a székelyföldi, illetve az észak-erdélyi településeken növekedett, miközben Bánságban csökkent, Dél-Erdélyben pedig stagnált.

A magyarok településen belüli aránya szerint nem mutatható ki lineáris összefüggés. Magyar szempontból kiemelhető, hogy az 50-75 százalék közötti roma településeken a romák számának növekedése átlag alatti, miközben a magyar dominanciájú, illetve erős magyar kisebbséggel rendelkező településeken jóval meghaladja az átlagot.



19. A roma (cigány) népesség számának változása, 2002–2011

		A roma népesség számának változása
Régió	Bánság	-10,1%
	Dél-Erdély	1,3%
	Észak-Erdély	20,7%
	Közép-Erdély	12,9%
	Partium	14,6%
	Székelyföld	17,0%
Település etnikai összetétele	Magyar dominancia (75% felett)	16,0%
	Többség (50–75%)	2,6%
	Paritásos kisebbség (35–50%)	22,8%
	Kisebbség (20-35%)	12,9%
	Szórványosodó közösség (10–20% között)	7,0%
	Szórványközösség (10% alatt, >100 lakos)	0,9%
	Szórványban élő személyek (10% alatt, <100 lakos)	5,7%
Településtípus	Község	9,5%
	Község metropoliszövezetben	28,0%
	Kisváros (10 ezer lakos alatt)	14,5%
	Kisváros (10-30 ezer lakos)	-0,9%
	Középváros (30-100 ezer lakos)	-3,2%
	Nagyváros (100 ezer lakos felett)	-3,4%

A magyarok arányának változása

Románia szintjén a népszámlálás előzetes adatai a magyarok arányának viszonylagos stabilitását mutatták (6,5 százalék a 2002-es 6,6 százalékkal szemben), míg Erdély viszonylatában – ahol a teljes népesség csökkenése kisebb mértékű volt – egyértelmű, de a korábbi népszámlálási eredményekhez viszonyítva kisebb mértékű arányvesztésről beszélhetünk (19,6-ról 18,9-re csökkent a magyarok aránya). A magyarok arányának változása regionálisan igen eltérő képet mutat. A legjelentősebb arányvesztés Krassó-Szörény, Temes, Hunyad, Szeben megyékben figyelhető meg, de jelentős a magyarok súlyának csökkenése Máramaros, Arad, Fehér, Brassó, Kolozs és Beszterce-Naszód megyékben is. Maros, Bihar és Szatmár esetében átlagos csökkenésről beszélhetünk. Kovászna megyében a magyarok megőrizték 73 százalék fölötti arányukat. Szilágyban és Hargitában pedig enyhén nőtt a magyar nemzetiségűek aránya 2002-höz viszonyítva.

20. A magyar népesség aránya megyék szerint

Megye	1992	2002	2011	Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 1992–2002	Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 2002–2011
Krassó-Szörény	2,1%	1,7%	1,2%	-16,5%	-31,7%
Temes	9,0%	7,5%	5,4%	-17,0%	-27,2%
Hunyad	6,2%	5,2%	4,1%	-15,4%	-21,7%
Szeben	4,3%	3,6%	2,9%	-14,7%	-20,4%
Máramaros	10,2%	9,1%	7,5%	-10,7%	-16,9%
Arad	12,5%	10,7%	9,1%	-14,7%	-15,1%
Fehér	6,0%	5,4%	4,8%	-9,7%	-10,3%
Brassó	9,9%	8,7%	7,8%	-12,4%	-10,2%
Kolozs	19,9%	17,4%	15,7%	-12,3%	-9,8%
Beszterce-Naszód	6,5%	5,9%	5,3%	-8,8%	-9,7%
Maros	41,4%	39,3%	37,8%	-5,1%	-3,8%
Bihar	28,4%	26,0%	25,2%	-8,7%	-3,0%
Szatmár	35,0%	35,2%	34,5%	0,5%	-2,0%

Megye	1992	2002	2011	Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 1992–2002	Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 2002–2011
Kovácsna	75,2%	73,8%	73,6%	-1,9%	-0,3%
Hargita	84,7%	84,6%	84,8%	-0,1%	0,2%
Szilágy	23,7%	23,0%	23,2%	-2,6%	0,9%
Erdély	20,8%	19,6%	18,9%	-5,6%	-3,5%
Románia	7,1%	6,6%	6,5%	-7,3%	-1,6%

A románok aránya Erdélyben kismértékben csökkent. Növekedés figyelhető meg Temes és Arad megyében, míg Hargita, Kovácsna és Szilágy megyében számottevő a románok arányának csökkenése. A cigány népesség aránya egyedül Temes megyében csökkent, míg Arad megyében a növekedés igen kismértékű volt. A legjelentősebb aránynövekedést a romák Máramaros, Hargita, Kovácsna, Szatmár és Szilágy megyékben érték el.

21. A román és a roma népesség aránya az erdélyi megyékben, 1992–2011

	Románok				Romák (cigányok)			
	1992	2002	2011	Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 1992–2002	1992	2002	2011	Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 2002–2011
Arad	80,5%	82,2%	83,9%	2,1%	2,7%	3,8%	4,0%	5,7%
Beszterce-Naszód	90,4%	90,3%	89,9%	-0,3%	2,8%	3,6%	4,4%	22,3%
Bihar	66,5%	67,4%	66,8%	-0,9%	3,4%	5,0%	6,1%	22,3%
Brassó	86,0%	87,3%	87,5%	0,2%	2,4%	3,1%	3,5%	14,1%
Fehér	90,1%	90,4%	89,9%	-0,5%	3,1%	3,7%	4,7%	26,7%
Hargita	14,1%	14,1%	13,3%	-5,7%	1,1%	1,2%	1,8%	51,2%
Hunyad	91,8%	92,7%	93,3%	0,7%	1,0%	1,4%	1,9%	35,9%
Kolozs	77,6%	79,4%	79,4%	0,0%	2,2%	2,8%	3,4%	20,7%
Kovácsna	23,4%	23,3%	22,1%	-5,1%	1,1%	2,7%	4,0%	48,7%
Krassó-Szörény	86,6%	88,2%	89,2%	1,1%	2,1%	2,4%	2,7%	15,6%
Máramaros	81,1%	82,0%	82,4%	0,4%	1,2%	1,7%	2,7%	56,8%
Maros	52,1%	53,3%	52,6%	-1,2%	5,7%	7,0%	8,8%	26,1%
Szatmár	58,5%	58,8%	57,7%	-1,9%	2,5%	3,7%	5,3%	45,0%
Szeben	87,7%	90,6%	90,6%	0,1%	4,1%	4,1%	4,8%	17,2%
Szilágy	72,2%	71,2%	68,9%	-3,3%	3,5%	5,1%	6,9%	37,4%
Temes	80,2%	83,4%	85,5%	2,5%	2,1%	2,4%	2,2%	-5,7%
Erdély	73,6%	74,7%	74,4%	-0,4%	2,6%	3,4%	4,2%	23,8%

Regionális szinten a Bánságban a legnagyobb a magyarok arányvesztése, 20,9 százalékos. Jelentős – 14,3, illetve 14,8 százalékos – a csökkenés Dél-Erdélyben és Észak-Erdélyben is, illetve Közép-Erdélyben sem elhanyagolható. A Partium esetében enyhe aránycsökkenésről, a Székelyföldön pedig a magyarok arányának a stabilitásáról beszélhetünk.

22. A magyar népesség arányának változása régiók szerint

Régió	1992	2002	2011	Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 1992–2002	Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 2002–2011
Bánság	8,4%	7,2%	5,7%	-14,8%	-20,9%
Dél-Erdély	6,9%	6,0%	5,1%	-13,0%	-14,3%
Észak-Erdély	8,8%	7,9%	6,7%	-10,3%	-14,8%
Közép-Erdély	26,5%	24,0%	22,1%	-9,4%	-7,8%
Partium	29,5%	28,2%	27,6%	-4,5%	-2,0%
Székelyföld	81,6%	81,0%	80,8%	-0,8%	-0,3%
Erdély	20,8%	19,6%	18,9%	-5,6%	-3,5%



A regionális adatok elemzésénél érdemes megvizsgálunk a románok és a romák arányának alakulását is. A Bánságban azt láthatjuk, hogy 2002 és 2011 között emelkedett a románok aránya és csak kismértékben növekedett a cigány népesség súlya. A Bánsággal ellentétben Dél-Erdélyben, Észak-Erdélyben és Közép-Erdélyben a románok épp hogy megőrizték arányukat, miközben a romáké jelentős mértékben növekedett. A Partiumban és még inkább a Székelyföldön csökkent a román nemzetiségűek aránya, miközben a cigányok esetében jelentős aráynövekedés figyelhető meg.

23. A román és a roma népesség aránya az erdélyi régiókban, 1992–2011

	Románok				Romák (cigányok)			
	1992	2002	2011	Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 1992–2002	1992	2002	2011	Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 2002–2011
Bánság	81,8%	84,1%	85,8%	2,0%	2,3%	2,8%	2,9%	2,4%
Dél-Erdély	88,8%	90,1%	90,2%	0,1%	2,6%	3,0%	3,7%	21,9%
Észak-Erdély	84,6%	85,1%	85,2%	0,1%	1,8%	2,4%	3,4%	37,4%
Közép-Erdély	69,3%	71,0%	71,0%	0,1%	3,7%	4,6%	5,7%	23,2%
Partium	65,2%	65,6%	64,5%	-1,7%	3,1%	4,6%	6,0%	31,1%
Székelyföld	16,6%	16,5%	15,6%	-5,7%	1,6%	2,3%	3,3%	44,0%
Erdély	73,6%	74,7%	74,4%	-0,4%	2,6%	3,4%	4,2%	23,8%

A magyarok aránya a nagyvárosokban és ezek metropoliszövezetébe tartozó községekben csökkent jelentős mértékben. A falvakon és a 10 ezer lakosnál kisebb városokban emelkedett, a 10–100 ezer nagyságú városokban pedig csak enyhén csökkent. A nagyvárosok vonzáskörzetében annak ellenére jelentős a magyarok arányvesztése, hogy a számuk viszonylag stabil maradt. Ennek az a magyarázata, hogy a román nemzetiségűek sokkal jelentősebb mértékben költöztek ki a nagyvárosok metropoliszövezetébe.

24. A magyar népesség arányának változása településtípus szerint

Településtípus (2002)	1992	2002	2011	Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 1992–2002	Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 2002–2011
Község	20,8%	20,7%	20,8%	-0,9%	0,9%
Község metropoliszövezetben	27,9%	26,1%	22,8%	-6,6%	-12,5%
Kisváros (10 ezer lakos alatt)	21,0%	20,4%	20,6%	-3,2%	1,3%
Kisváros (10–30 ezer lakos)	18,2%	17,2%	16,7%	-5,5%	-3,0%
Középváros (30–100 ezer lakos)	21,3%	20,2%	20,0%	-5,2%	-0,8%
Nagyváros (100 ezer lakos felett)	20,4%	17,6%	15,2%	-13,9%	-13,2%
Erdély	20,8%	19,6%	18,9%	-5,6%	-3,5%

A magyar népesség arányának változását szintén egy lineáris regressziós modell segítségével vizsgáltuk. A függő változó ez esetben a *magyarok arányának egymáshoz viszonyított arányának változása 2002 és 2011 között*,¹¹ a magyarázó változók pedig azok, amelyeket eddig is használtunk. Az elemzés most is azokra az erdélyi településekre terjed ki, amelyekben legalább 100 magyar nemzetiségű élt a 2002-es népszámlálási adatok szerint. Referenciakategóriánkat újra a székelyföldi, magyar dominanciájú községek képezik.

Az arányvesztést ugyanazok a kontextuális változók magyarázzák, mint a számbeli csökkenést. A modell szerint a magyarok arányának változását elsődlegesen a település etnikai összetétele határozza meg. A magyarok arányának a csökkenése annál nagyobb, minél kisebb arányt képviseltek a kiinduló időpontban. A regressziós modell szerint azokon a településeken csökkent jelentős mértékben a magyarok aránya, ahol már a 2002-es kezdőérték is 35 százalék alatti volt. Külön ábrázolva még szemléletesebb az összefüggés (26. ábra). Azt láthatjuk, hogy viszonylag éles határvonal figyelhető meg a 40–45 százalék feletti, illetve

11 $Képletszerűen: (Magy_arány_{2011} - Magy_arány_{2002}) / Magy_arány_{2002}$.

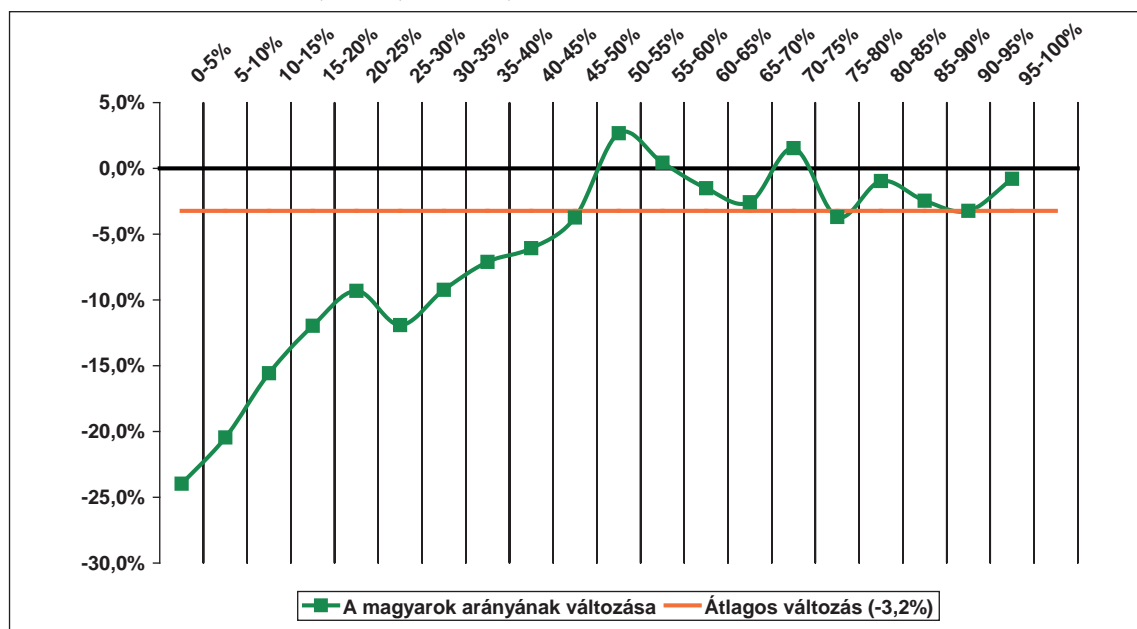
az azalatti települések között. Efölött a magyarok aránya az utóbbi 10 évben gyakorlatilag stabil maradt, míg ezalatt az arányvesztés általános, mértéke pedig a kezdeti arány csökkenésével fokozódik.

Az arányvesztés második legnagyobb kockázati tényezője az, ha a település a bánsági vagy a dél-erdélyi régióban található. Emellett itt is kitűnik, hogy a nagyvárosok vonzáskörzetébe való kiáramlásban a magyar lakosság jelentősen alulreprezentált, így a peremközségekben nagymértékben csökken az arányuk. A települések nagysága esetében viszont érdemes megfigyelni, hogy sem a 10 ezer alatti kisvárosokban, sem a közepes vagy nagyvárosokban nem szignifikánsan magasabb a magyarok arányának csökkenése, annak ellenére, hogy a számuk jelentősen apadt ezeken a településeken. A 10 és 30 ezer közötti városokban ugyanakkor a magyarok száma mellett arányuk nagyobb valószínűséggel csökkent, függetlenül attól, hogy az illető település mely régióban található vagy milyen az etnikai összetétele.

25. Regresszióelemzés: a magyar népesség arányának változása, 2002–2011

		Az arányok egymáshoz viszonyított arányának változása 1992–2002	Regresszióelemzés		
			B	t	Sig.
Régió	Székelyföld	-0,5%			
	Bánság	-21,2%	-9,8	-5,524	0,000
	Dél-Erdély	-12,9%	-5,3	-2,970	0,003
	Észak-Erdély	-13,1%	-2,1	-1,029	0,304
	Közép-Erdély	-8,0%	-0,3	-0,193	0,847
	Partium	-2,2%	1,2	0,809	0,419
Település etnikai összetétele	Magyar dominancia (75% felett)	-1,5%			
	Többség (50–75%)	0,3%	2,5	1,456	0,146
	Paritásos kisebbség (35–50%)	-5,3%	-1,6	-0,888	0,375
	Kisebbség (20–35%)	-10,6%	-4,2	-2,608	0,009
	Szórványosodó közösség (10–20 között)	-12,9%	-4,8	-2,935	0,003
	Szórványközösség (10 alatt, >100 lakos)	-21,3%	-11,6	-7,239	0,000
Település típusa	Község	-0,7%			
	Község metropoliszövezetben	-12,9%	-6,3	-5,001	0,000
	Kisváros (10 ezer lakos alatt)	-0,2%	-1,8	-0,979	0,328
	Kisváros (10–30 ezer lakos)	-2,9%	-3,9	-2,807	0,005
	Középváros (30–100 ezer lakos)	-0,8%	-2,2	-1,007	0,315
	Nagyváros (100 ezer lakos felett)	-13,2%	-4,6	-1,473	0,141

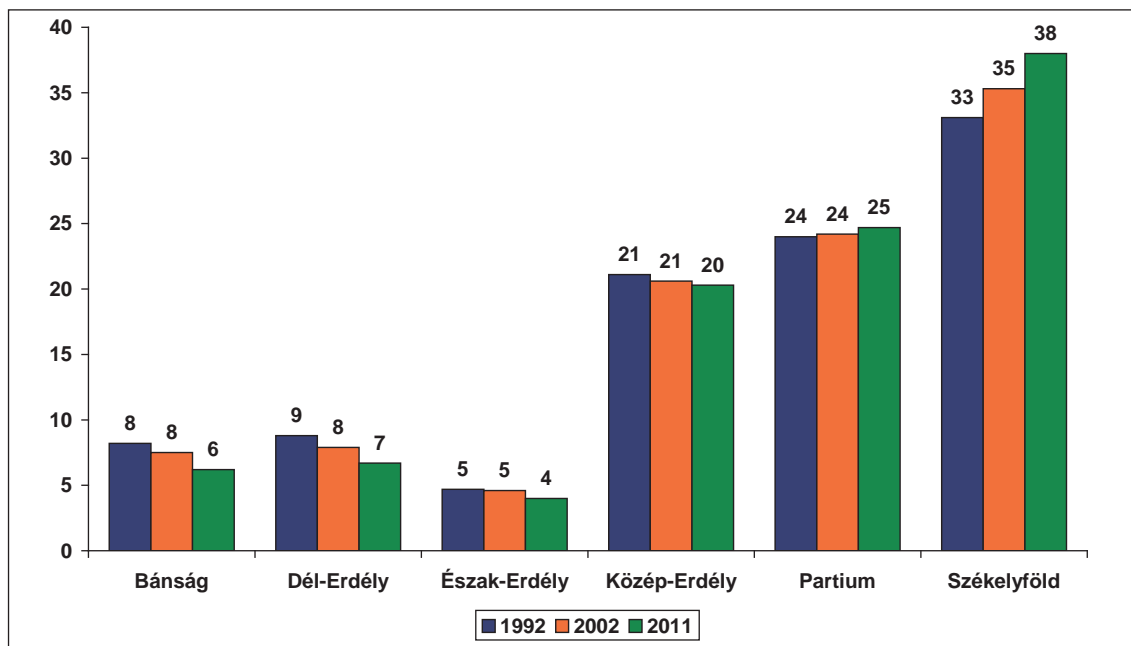
26. A magyarok arányának változása 2002–2011 között. Az „y” tengely a 2002-es magyar arány szerinti kategóriákat jelöl, az „x” tengely a magyarok arányának változását 2002–2011 között.



Az erdélyi magyar népesség belső arányai

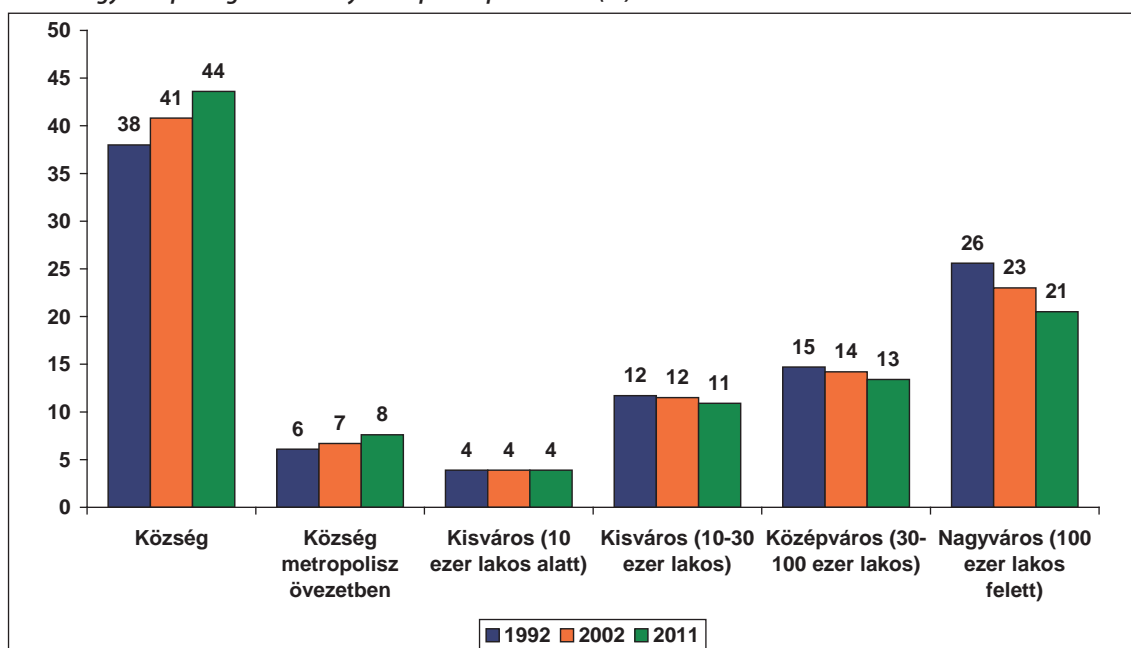
A következőkben azt vizsgáljuk, hogy a magyar népesség hogyan oszlik meg a háttérváltozók szerint, illetve hogyan változtak ezek a megoszlások. Az első jelentős változás, hogy Dél-Erdély, Bánság és Észak-Erdély szórványrégiói veszítenek a súlyukból, miközben a magyarok egyre nagyobb hányada koncentrálódik a Székelyföldön. Míg 1992-ben az erdélyi magyarok 33 százaléka, 2011-ben már 38 százaléka élt ebben a régióban. Közép-Erdély és Partium összességében megtartotta a súlyát, az előbbinek enyhén csökkent, az utóbbinak enyhén nőtt a számbeli súlya a teljes erdélyi magyar közösségen belül.

27. A magyar népesség belső arányai régiók szerint (%)



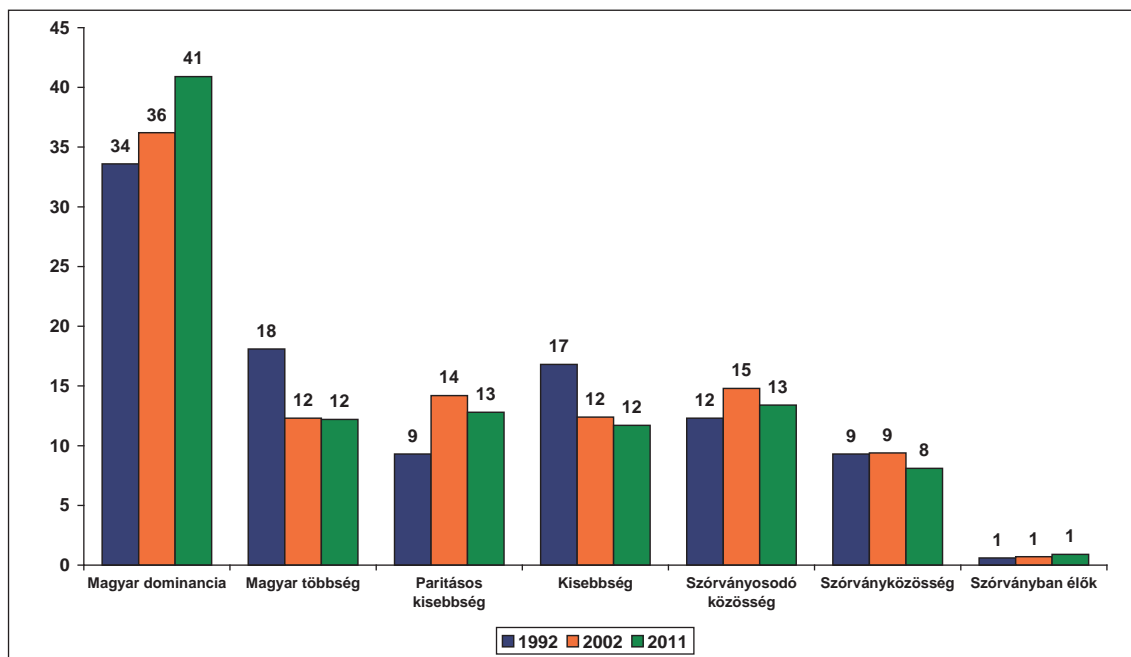
A 2002-es településstruktúra szerinti eloszlások azt mutatják, hogy az erdélyi magyarok egyre nagyobb hányada él falun, miközben csökken a városi magyar lakosság aránya. Különösen a nagyvárosokban élők aránya csökkent, miközben nőtt a községekben, illetve metropoliszövezetben élőké.

28. A magyar népesség belső arányai településtípus szerint (%)



Az erdélyi magyarok abszolút többsége ma olyan közigazgatási egységen belül él, ahol többséget alkot. A változásokat az eltérő demográfiai trendek mellett az okozza, ha egyik népszámlálásról a másikra egy-egy nagyobb lélekszámú település kategóriát vált. Ez történt 2002-ben, amikor Marosvásárhely kikerült a többségében magyar, illetve Kolozsvár a 20 százalékos feletti magyar települések közül. 2011-ben a legjelentősebb változás, hogy Sepsiszentgyörgy a magyar többségűből a magyar dominanciájú települések közé került.

29. A magyar népesség belső arányai a települések etnikai összetétele szerint (%)



A húsz legnagyobb magyar város

A következőkben áttekintjük néhány olyan település adatait, amelyek (köz)politikai szempontból figyelmet érdemelnek. Elsőként a 20 legtöbb magyarnak otthont adó várost vesszük szemügyre. A lista első hét helyezettje nem változott 2002-höz képest: Szatmárnémeti már 2002-ben helyet cserélt Sepsiszentgyörggyel. Ez utóbbi a magyar népesség számát tekintve nagyon közel került Nagyváradhoz, illetve Kolozsvárhoz. Nagy az esély rá, hogy tíz év múlva Háromszék központja már több magyarnak lesz a lakhelye, mint Nagyvárad. A magyar lakta városok között jelentősen romlott Temesvár, Nagybánya, Zilah és Szászrégen pozíciója, velük szemben pedig Kézdivásárhely, Nagyszalonta és Szováta lépett előre legalább két helyezést a rangsorban.

30. A húsz „legnagyobb magyar város”

Település	Magyarok száma és aránya						Rangsor		
	1992	%	2002	%	2011 ↓	%	1992	2002	2011
Marosvásárhely	84 493	51,4%	70 108	46,7%	57 362	44,9%	1	1	1
Kolozsvár	74 871	22,8%	60 287	19,0%	49 375	16,0%	2	2	2
Nagyvárad	74 225	33,3%	56 985	27,6%	44 892	24,5%	3	3	3
Sepsiszentgyörgy	51 073	74,7%	46 113	74,9%	41 770	76,9%	5	4	4
Szatmárnémeti	54 013	40,9%	45 298	39,3%	35 723	37,6%	4	5	5
Székelyudvarhely	38 937	97,4%	35 357	95,7%	31 520	94,8%	6	6	6
Csíksereda	38 359	83,0%	34 359	81,8%	30 914	81,4%	7	7	7
Kézdivásárhely	20 998	91,6%	18 633	90,9%	16 446	91,0%	12	12	8
Brassó	31 546	9,7%	23 176	8,1%	16 172	7,1%	9	9	9
Arad	29 828	15,7%	22 492	13,0%	15 695	10,6%	10	10	10
Temesvár	31 785	9,5%	24 287	7,6%	15 580	5,1%	8	8	11



Település	Magyarok száma és aránya						Rangsor		
	1992	%	2002	%	2011 ↓	%	1992	2002	2011
Gyergyószentmiklós	18 946	88,4%	17 524	87,5%	15 250	86,1%	13	13	12
Nagybánya	25 944	17,4%	20 466	14,8%	14 085	12,3%	11	11	13
Nagykároly	13 831	52,4%	12 596	54,3%	11 054	54,8%	14	14	14
Nagyszalonta	12 622	61,1%	10 335	57,2%	9 903	58,1%	16	17	15
Szováta	9 401	89,5%	8 931	89,4%	9 150	89,4%	21	21	16
Székelykeresztúr	10 729	95,2%	9 856	95,0%	9 013	95,0%	18	18	17
Zilah	13 637	19,9%	11 016	17,5%	8 742	16,4%	15	15	18
Székelyhid	10 053	84,1%	9 010	77,2%	8 612	77,5%	20	20	19
Szászrégen	12 471	31,8%	10 396	28,8%	8 240	26,0%	17	16	20

Magyar dominanciájúvá vált és a magyar dominanciát elveszítő települések

Három közigazgatási egységben lépte át a magyarok aránya a 75 százalékot. Ezek Sepsiszentgyörgy, Debren és Érszőlős. Ezzel szemben a magyarok aránya 13 településen süllyedt 75 százalék alá. Ez utóbbiak közül 7 esetben (Zabola, Marossárpatak, Szilágynagyfalu, Ozsdola, Értarcs, Újszékely és Szilagybagos) az okot a roma disszimilációban, egy esetben (Csomaköz) a sváb disszimilációban, 4 esetben (Koronka, Gernyeszeg, Hegyközpályi, Egri) a szuburbanizációs folyamatokban, egy esetben pedig (Hosszúmező) a hosszú távú szórványosodásban kereshetjük. Sepsiszentgyörgy súlya miatt a veszteségek ebben a kategóriában kisebbek a nyereségeknél.

31. Települések, amelyekben a magyar népesség domináns helyzetbe kerül. Magyarok száma és aránya, 1992–2011

Megye	Település	1992	%	2002	%	2011 ↓	%
Kovászna	Sepsiszentgyörgy	51 073	74,7%	46 113	74,9%	41 770	76,9%
Szilág	Debren	1 450	76,2%	1 320	74,9%	1 306	79,5%
Bihar	Érszőlős	1 039	73,0%	993	72,7%	1 057	79,5%

32. Települések, amelyekben a magyar népesség elveszítette dominanciáját. Magyarok száma és aránya, 1992–2011

Megye	Település	1992	%	2002	%	2011 ↓	%
Maros	Gernyeszeg	4 449	75,5%	4 437	75,4%	3 923	71,9%
Kovászna	Zabola	3 731	75,8%	3 685	76,5%	3 193	70,8%
Maros	Marossárpatak	2 540	67,6%	2 892	75,7%	2 591	69,6%
Szilág	Szilágynagyfalu	2 892	75,1%	2 795	75,4%	2 533	70,5%
Kovászna	Ozsdola	3 330	93,0%	3 255	92,5%	2 510	71,6%
Bihar	Értarcsa	2 271	78,8%	2 085	77,1%	1 921	72,6%
Hargita	Újszékely	1 998	79,6%	2 489	93,6%	1 912	74,5%
Bihar	Hegyközpályi	1 593	97,6%	1 583	95,6%	1 816	74,2%
Maros	Koronka	1 463	89,9%	1 563	89,7%	1 809	66,3%
Máramaros	Hosszúmező	2 047	81,9%	1 964	79,1%	1 715	71,4%
Szilág	Szilagybagos	1 520	80,6%	1 379	76,4%	1 304	69,5%
Szatmár	Egri	1 257	80,8%	1 253	78,1%	1 264	64,0%
Szatmár	Csomaköz	1 038	65,8%	1 201	83,2%	939	67,0%

Magyar többségűvé vált és a többséget elveszítő települések

Három közigazgatási egység vált magyar többségűvé és három veszítette el a magyar többségét 2011-ben. Az előbbi csoportban egy város is található (Szilágycseh), így a nyereségek ebben a csoportban is kiegyenlítik a veszteségeket. Küküllőszéplak község a héderfái cigányok magyar identitásvállalásának köszönhetően vált magyar többségűvé.¹²

12 A héderfái cigányok adaptációs stratégiáiról lásd Peti 2010.

33. Települések, amelyekben a magyar népesség többségbe kerül. Magyarok száma és aránya, 1992–2011

Megye	Település	1992	%	2002	%	2011 ↓	%
Szilágy	Szilágycseh	4 508	50,3%	3 964	49,5%	3 595	50,4%
Szatmár	Nagykolcs	2 033	49,5%	1 998	49,8%	1 966	52,4%
Maros	Küküllőszéplak	1 239	48,6%	1 092	46,1%	1 129	51,3%

34. Települések, amelyekben a magyar népesség elveszítette többségét. Magyarok száma és aránya, 1992–2011

Megye	Település	1992	%	2002	%	2011 ↓	%
Szilágy	Ipp	2 158	52,4%	1 981	50,2%	1 736	48,2%
Arad	Nagyiratos	1 476	56,0%	1 301	55,1%	1 080	47,4%
Kolozs	Magyarszovát	1 173	52,8%	988	50,8%	835	49,1%

A 20 százalék fölé emelkedő és a 20 százalék alá csökkenő községek/városok

Miközben az előbbi két kategóriában kiegyenlítették egymást a veszteségek és nyereségek (mi több, inkább egy mérsékelt magyar térnyerést regisztrálhattunk), a 20 százalék körüli településeken egyértelmű a magyar közösség térvészése. Csupán két község, Szamosdob és Alsólugos lépte át a 20 százalékos küszöböt. Ez utóbbi esetében az okot ismét a cigányok magyar identitás fele fordulásában kereshetjük.

35. Települések, amelyekben a magyar népesség átlépte 2002–2011 között a 20 százalékos küszöböt. Magyarok száma és aránya, 1992–2011

Megye	Település	1992	%	2002	%	2011 ↓	%
Bihar	Alsólugos	691	21,0%	640	19,3%	995	28,6%
Szatmár	Szamosdob	506	17,8%	535	19,2%	556	20,6%

Jóval nagyobb számot tesznek ki a 20 százalék alá csökkenő települések, amelyek között négy város is található (Felsőbánya, Kisjenő, Erdőd és Kóhalom). A hosszú távon szórványosodó települések mellett itt is megtaláljuk az elővárosi jellegű községeket (Szászfenes, részben Felsőbánya, Fugyivásárhely, Újszentes).

36. Települések, amelyekben a magyar népesség 20 százalék alá csökkent 2002–2011 között. Magyarok száma és aránya, 1992–2011

Megye	Település	1992	%	2002	%	2011 ↓	%
Kolozs	Szászfenes	2 020	33,2%	2 057	27,5%	3 299	15,1%
Máramaros	Felsőbánya	3 694	23,0%	3 441	20,7%	2 593	17,3%
Arad	Kisjenő	2 084	23,1%	2 006	24,0%	1 464	19,3%
Bihar	Fugyivásárhely	1 271	23,7%	1 330	22,6%	1 170	18,7%
Szatmár	Erdőd	1 011	15,4%	1 304	20,1%	1 098	18,6%
Temes	Újszentes	1 285	53,5%	1 054	39,1%	1 058	14,6%
Brassó	Kóhalom	1 428	22,6%	1 245	21,6%	977	19,5%
Kolozs	Kolozs	961	21,1%	887	20,3%	700	17,9%
Brassó	Bodola	852	27,9%	801	23,0%	679	16,5%
Beszterce-Naszód	Retteg	886	24,7%	733	20,2%	576	17,4%
Kolozs	Kajántó	633	20,6%	559	20,1%	543	18,6%
Temes	Újvár	673	25,0%	567	20,9%	401	17,0%
Kolozs	Katona	501	21,5%	459	20,8%	347	17,7%
Fehér	Tompaháza	350	24,0%	292	20,9%	225	19,3%
Temes	Gyér	303	24,7%	276	20,9%	213	17,7%



3. Az erdélyi magyar népesedést befolyásoló tényezők

■ Tanulmányunk második része a magyar népesség 2002 és 2011 közötti alakulását befolyásoló demográfiai folyamatokat mutatja be. Az előző fejezetben olvasható kontextuális elemzéshez hasonlóan az utóbbi tíz év folyamatait össze fogjuk vetni az 1992–2002 közötti periódussal is. A 2002-es népszámlálást követően a témában érdekelt kutatók között konszenzus alakult ki abban, hogy a magyar népesedést három tényező, a természetes népmozgalom, a migráció és az asszimiláció eredőjeként írhatjuk le.¹³ A továbbiakban ezt a modellt fogjuk követni.

Az adatolhatóság tekintetében a természetes népmozgalmi egyenleg kiszámításakor vagyunk a legjobb helyzetben. Romániában ugyanis a népmozgalmi adatfelvétel során használt regisztrációs ívek – egyebek mellett – a nemzetiségre vonatkozó kérdést is tartalmazzák. Így a születési regisztráció során feljegyzik az anya és az apa, illetve a gyermek, a szülők bevallásán alapuló nemzetiségét. Az elhalálozást rögzítő regisztrációs íven szerepel az elhalálozott nemzetisége is, a halálesetet bejelentő személy bevallása alapján. A házasságkötés és a válás esetében a házaspár nemzetiségét regisztrálják, értelemszerűen önbevallás alapján. Mind az 1992–2002, mind a 2002–2011 közötti periódusokra rendelkezünk ezekkel az adatsorokkal megyei bontásban.

A *migrációra* vonatkozóan jóval kevesebb közvetlen információval rendelkezünk. Ennek fő oka, hogy a rendszerváltást követően gyakorlatilag megszűnt a kibocsátó hatóságok vándormozgalmak fölötti kontrollja, illetve regisztrációs képessége. Ez a tény már a 2002-es népszámlálás során megmutatkozott, amely a Statisztikai Hivatal számításaihoz képest közel 700 ezer fővel kisebb népességszámot mutatott ki. Ugyanez a különbség a 2011-es népszámláláskor megközelítette a 2,4 milliót, ami már a román statisztikai adatszolgáltatás teljes összeomlását mutatja. A kivándorlás regisztrációjánál a célországok bevándorlókra vonatkozó kimutatásai általában véve megbízhatóbbak, miután a migránsok többségének elemi érdeke a regisztráció (ezzel pedig helyzetük legalizálása). A magyarok vonatkozásában azonban újabb probléma, hogy a célországok statisztikái csupán a jövevények állampolgárságáról, nem pedig nemzetiségéről szolgálnak információval. Így például Horváth (2004a, 2005) a magyar népesség 1992 és 2002 közötti vándormozgalmi veszteségének becslésében elsősorban a magyarországi bevándorlási statisztikákból indult ki. A magyarországi vizsgálatok megállapították ugyanis, hogy a Romániából érkező bevándorlók 95 százaléka magyar nemzetiségű (Tóth 1997; Gödri–Tóth 2005). Miután azonban 2002 után a magyarok migrációs célországai is diverzifikálódtak, a magyarországi statisztikáknak az összkép szempontjából csökkent a jelentőségük. A népszámlálások ugyanakkor egyedi lehetőséget jelentenek a migrációra vonatkozó modellszámítások szempontjából. A migrációs egyenleg volumenére az 1992–2002-es időszak vonatkozásában is közvetett módon – a népszámlálási és természetes népmozgalmi adatokból kiindulva – lehetett következtetni (Csata–Kiss 2007; Kiss 2007; Gyurgyík–Kiss 2010). Tanulmányunkban a 2002–2011 közötti migráció vonatkozásában vállalkozunk hasonló modellszámításra.

A 2002 utáni etnodemográfiai kutatások egyik hozadéka az *asszimiláció* – népesedéskutatásban használt – fogalmának a kidolgozása. Szilágyi N. Sándor (2002, 2004) javasolt erre vonatkozóan operacionális meghatározást, a „nemzetiségváltás” mellett bevezetve az etnokulturális és a demográfiai értelemben vett reprodukció közötti különbségtételt. Az etnokulturális reprodukció megfogalmazásában ez annak a kérdése, „*hogy a magyar nők által szült gyermekek közül végül is hány lett magyar?*” (Szilágyi N. 2002: 81).¹⁴ Mivel Erdélyben leginkább a vegyes házasságokon belül történik meg, hogy magyar szülők gyermekei más etnokulturális identitással azonosuljanak, Szilágyi az etnodemográfiai kutatásokat az etnikai heterogámia és a vegyes családokon belüli etnikai szocializáció fele terelte (Horváth 2004b; Kiss 2010). Tanulmányunkban szintén ebből kiindulva becsüljük meg az intergenerációs asszimilációs veszteséget. Emellett kitérünk a nemzetiségváltás kérdésére, amit sváb–magyar, illetve roma–magyar viszonylatban tudunk leginkább dokumentálni. Hasonlóképpen a nemzetiségváltás fogalmába tartoznak a nemzetiségükről nem nyilatkozók is. Esetükben az előző fejezetben becsült számot tartjuk irányadónak. A magyar–román nemzetiségváltásra vonatkozó kijelentéseink (bár a lehetséges legjobb becslésnek gondoljuk őket), valójában hipotézisértékek.

13 Lásd a *Magyar Kisebbség* 2002/4-es számában Varga E. (2002a), Benedek (2002), Horváth (2002a), Kiss (2002), Sebők (2002), Szilágyi (2002).

14 Természetesen szem előtt kell tartanunk, hogy nem magyar nők gyermekeiből is lehetnek magyarok.

3.1. Természetes népmozgalom

A természetes népmozgalom vonatkozásában tehát viszonylag részletes, nemzetiség szerint bontott adatsor áll rendelkezésünkre. A születéseket a gyermek nemzetisége, illetve az anya életkora, míg az elhalálozásokat az elhalálozott személy nemzetisége és életkora szerinti bontásban kaptuk kézhez. Ezek alapján le tudjuk írni az egyes nemzetiségek természetes népmozgalmi egyenlegét, illetve ki tudunk számítani nemzetiség szerinti bontásban olyan finomabb demográfiai mutatókat is, mint a termékenység vagy a születéskor várható élettartam.

Születésszámok és termékenység

A születésszámok vonatkozásában kiindulhatunk a népmozgalmi adatokból, azonban a korábbi kutatások eredményei alapján ezek korrekciójára van szükség. Az 1992–2002 közötti periódus vonatkozásában ugyanis a népszámlálás korstruktúrájából visszaszámított születésszámok és a népmozgalmi adatsor között inkonzisztencia volt. Ha a hivatalos népmozgalmi regisztrációból indulunk ki, 1992–2001 között 124 597 magyarként regisztrált élveszületéssel számolhatunk. A 2002-es népszámlálás koréves adataiból következtetve¹⁵ viszont a magyarként regisztrált újszülöttek száma 1992–2001 között 124 597 helyett 132 893 volt (lásd bővebben Gyurgyik–Kiss 2010: 76–79).

37. A születésszámok megoszlása az újszülött nemzetisége szerint

	Összesen	Románok	Magyarok	Cigányok	Egyéb	Magyarok aránya
1992	260 393	240 807	14 837	2 503	2246	5,7%
1993	249 994	231 357	12 921	3 490	2226	5,2%
1994	246 736	227 379	13 167	4 037	2153	5,3%
1995	236 640	217 644	12 513	4 428	2055	5,3%
1996	231 348	213 064	11 940	4485	1859	5,2%
1997	236 891	218 020	12 084	4 938	1849	5,1%
1998	237 297	217 918	12 299	5 192	1888	5,2%
1999	234 600	215 751	11 746	5 084	2019	5,0%
2000	234 521	215 258	11 802	5 581	1880	5,0%
2001	220 368	201 623	11 288	5 481	1976	5,1%
2002	210 529	192 770	10 687	5 299	1773	5,1%
2003	212 459	194 333	10 596	5 811	1719	5,0%
2004	216 261	197 639	10 953	5 833	1836	5,1%
2005	221 020	201 525	11 527	6 032	1936	5,2%
2006	219 483	199 991	11 438	6 070	1984	5,2%
2007	214 728	196 212	10 677	5 893	1946	5,0%
2008	221 900	202 431	10 721	6 416	2332	4,8%
2009	222 388	203 474	10 448	6 229	2237	4,7%
2010	212 199	194 133	9 853	6 061	2152	4,6%
2011*	164 723	150 698	7 648	4 704	1672	4,6%

Forrás: INS

*2011-re a január–október közötti adatok, miután a népszámlálás eszmei időpontja október 20. volt. Erre az évre, nem lévén nemzetiség szerint bontott adataink, a 2010-es nemzetiségi arányt vetítettük ki.

15 Abból a hipotézisből indultunk ki, hogy a magyarok korszpecifikus halálozási és vándorlási arányszámai megegyeznek az országos értékekkel, más szóval a koréves nemzetiségi megoszlásokat vetítettük rá a megfelelő év születésszámaira. Mivel a 2002-es népszámlálás eszmei időpontja március 18. volt, a koréves adatokat eltoltuk (vagyis azt feltételeztük, hogy pl. a 0 évesek 21 százaléka 2002-ben, 79 százaléka pedig 2001-ben született).



Megyék szerint vizsgálva az adatokat kitűnik, hogy a népszámlálások mindenhol több magyar gyermeket mutatnak ki, mint a népmozgalmi adatok. A legjelentősebb inkonzisztenciát a dél- és észak-erdélyi, illetve a bánsági megyékben találunk. Itt a két adatsor közötti eltérés a kilencvenes évek közepétől meghaladja a 20 százalékot, míg a Székelyföldön, illetve a Partiumban a tíz százalékot sem éri el.

Ez utóbbi két régió esetében az inkonzisztencia a cigány népességgel hozható összefüggésbe. Hargita megyében például a népmozgalmi statisztika évi két-háromszáz cigány élveszületéssel számol, míg a 2002-es népszámlálás szerint a megyében 3835 cigány élt. Ha mindkét adat ugyanarra a népességre vonatkozna, akkor a cigány népesség nyers élveszületési arányszáma 50 és 100 ezrelék között mozogna. Ennél valószínűbb, hogy Hargita megyében a népszámlálás alkalmával a cigány népesség jelentős részét magyarként regisztrálták, míg a népmozgalmi adatokban cigányként jelennek meg. Bihar megyében a népmozgalmi adatok szerint 1992-ről 1993-ra a magyar élveszületések száma 1923-ról 1432-re csökkent és ezzel párhuzamosan a cigányoké 100-ról 604-re nőtt. Ezt a változást is nehezen magyarázhatjuk tényleges demográfiai folyamatokkal. Mi több, az sem tűnik valószínűnek, hogy a számsorok mögött a cigány népesség népmozgalmi regisztrációval kapcsolatos attitűdváltása állna. Valószínűbb, hogy valamilyen helyi rendelet/elhatározás nyomán a regisztráció módjában állt be változás.

A közép-erdélyi és bánsági régióban az inkonzisztencia valószínűleg nem a cigány/magyar, hanem a román/magyar relációból ered. Itt, mint azt látni fogjuk, a (részben) magyar szülőktől származó gyermekek jelentős része vegyes házasságban születik, ami az inkonzisztencia forrása lehet.

Az 1992–2002 közötti megyei adatokból kiindulva korrigáltuk a 2002–2011 közötti születésszámokat is. Minden megye esetében a korstruktúrából számított és a népmozgalmi adatok közötti 1996–2001-es különbség átlagával emeltük a népmozgalmi adatokat. Így a magyar népesség vonatkozásában a következő születésszámokat kaptuk:

38. A magyarként regisztrált csecsemők. 1992–2005 között népmozgalmi adatok szerint és népszámlálási adatok alapján becsült értékek

	Népmozgalmi adat	Korrigált adat	Eltérés %, (népmozgalmi-korrigált adat)
1992	14 837	14 572	-1,8
1993	12 921	13 385	3,6
1994	13 167	13 515	2,6
1995	12 513	13 013	4,0
1996	11 940	13 117	9,9
1997	12 084	13 514	11,8
1998	12 299	13 336	8,4
1999	11 746	12 860	9,5
2000	11 802	13 198	11,8
2001	11 288	12 383	9,7
2002	10 687	11 763	10,1
2003	10 596	11 660	10,0
2004	10 953	12 063	10,1
2005	11 527	12 689	10,1
2006	11 438	12 593	10,1
2007	10 677	11 711	9,7
2008	10 721	11 741	9,5
2009	10 448	11 451	9,6
2010	9 853	10 781	9,4
2011	7 648	8 368	9,4

Forrás: INS, saját számítás

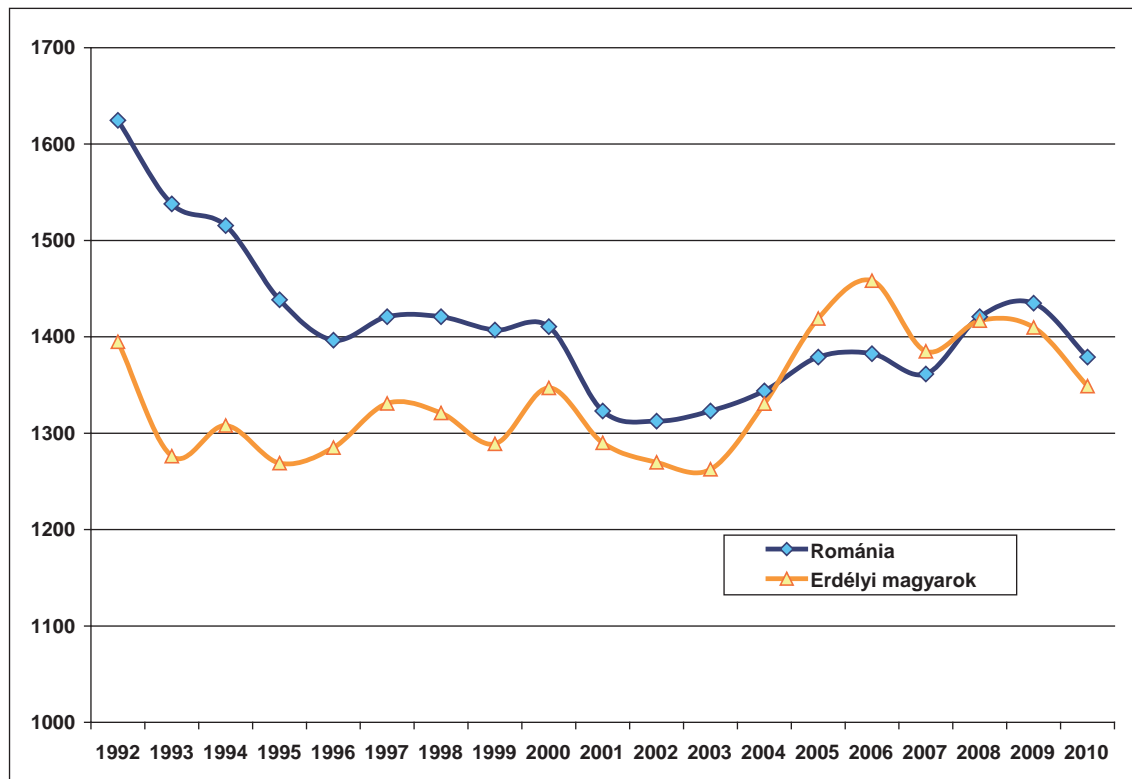
A továbbiakban a természetes népmozgalmi egyenleg számításánál minden esetben – ha ezt nem is jelezzük – ezekből a korrigált adatokból indulunk ki.

A termékenységi arányszám (TFR) kiszámításakor azt is figyelembe kell vennünk, hogy különbség van a magyarként regisztrált és a magyar nők által szült csecsemők száma között. Az intergenerációs asszimilációs veszteséggel (ami a vegyes házasságokon belüli kiegyensúlyozatlan etnikai szocializációs modellekből adódik) a következő fejezetben foglalkozunk részletesen. Most elég annyit megjegyeznünk, hogy az etnikai reprodukció és a termékenység 94,5 százalékos arányából indultunk ki. Vagyis a termékenység kiszámításakor a magyar nők élveszületéseit úgy kapjuk meg, ha a magyarként regisztrált gyermekek számát 5,5 százalékkal megemeljük.

Románia vonatkozásában a továbbiakban bemutatott demográfiai mutatókat (teljes termékenység arányszám, születéskor várható élettartam) az Eurostattól vettük át. Legitimitásukat egyedül az Eurostat tekintélye adhatja, hisz a 2011-es népszámlálási eredmények a referencianépességgel együtt ezen mutatók validitását is kétségessé teszik. Miután az országos mutatók újraszámolására a vizsgálat jelen fázisában nem volt kapacitásunk, ezzel a kérdéssel tanulmányunk nem foglalkozik. A termékenység és a születéskor várható élettartam vonatkozásában a továbbiakban a magyar népeiségre kiszámított mutatókat az Eurostat által megadott országos adatokkal vetjük össze.

A TFR-re vonatkozó számításokat a magyarok vonatkozásában is ideiglenesnek kell tekintenünk, miután még nem ismerjük a 2011-es népszámlálás korstruktúrára vonatkozó adatait. A magyarok korszerkezetére vonatkozó becslésünk a 2002-es népszámlálási adatok kohorsz-komponens módszerrel történő továbbvezetésére alapszik. A továbbvezetésnél a korábban bemutatott korrigált születésszámokat, az országos korszpecifikus elhalálzási valószínűségeket használtuk, és olyan migrációs (és nemzetiségváltási) veszteséget állapítottunk meg, hogy 2011-re a népességszám megegyezzen a népszámlálási értékkel. Az adatok korrekciójára a 2011-es népszámlálási korstruktúra ismeretében kerülhet majd sor.

39. A termékenység (TFR) aránya a romániai és az erdélyi magyar nők esetében



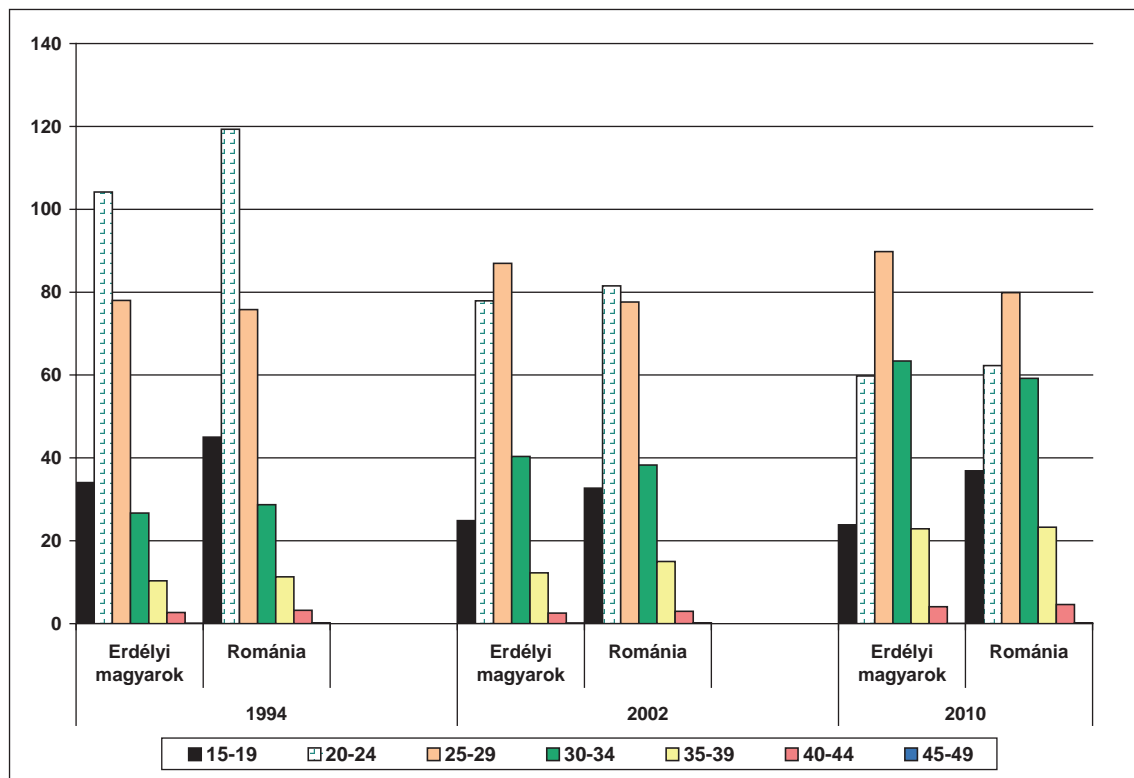
Forrás: Eurostat, saját számítás

1989 után – miként Kelet-Európában mindenütt – a TFR Romániában is drasztikusan lecsökkent. Az okok között a legfontosabb, hogy 1989-ben Romániában népesedéspolitikai váltás is volt. Míg 1966 és 1989 között egy represszív pronatalista politikáról, addig az 1990-es években a népesedéspolitika hiányáról beszélhetünk. Ceuşescu bukását követően az új hatalom egyik első intézkedése az abortusz legá-

lissá tétele volt, amivel párhuzamosan megkezdődött a modern fogamzásgátlási eszközök terjedése. Ez utóbbinak szintén nagy jelentősége volt, hisz a fogamzásgátlási eszközök terjesztését a keleti blokkban nálunk korlátozták a legnagyobb mértékben. Egy másik tényező, amelyet a szakirodalomban is gyakran kiemelnek, hogy a termékenységszökkenés a kilencvenes években a gazdasági-politikai átmenet „áraként” jelent meg. Eszerint a születésszám drasztikus visszaesése elsősorban a rendszerváltást kísérő társadalmi és gazdasági megrázkódtatással volt magyarázható. Az 1990-es fordulatot követően a társadalmi bizonytalanság, a kockázatok oly mértékben megnövekedtek, hogy a fiatal párok demográfiai viselkedése megváltozott: nem vállaltak gyermeket vagy halasztották a gyermekvállalást. A *családalapítás halasztása* mindenképpen nagyon hangsúlyosan jelen van. Ennek következtében felbomlott az a múlt rendszerben kialakult – Kelet-Európát általánosan jellemző – családmodell, amely korai (a húszas évek első felében bekövetkező) házasságkötés mellett a házasság első éveiben két gyermek vállalását irányozta elő.

Az ezredfordulót követően a termékenységi arányszám enyhén emelkedni kezdett. Ez – amellett, hogy a termékeny életszakasz második felében (25–29 év között, illetve 30 év fölött) megvalósított szülések számának az emelkedésével magyarázható – összefüggésbe hozható a népesedéspolitikai intézkedésekkel is.

40. A korszpecifikus termékenységi arányszámok alakulása a romániai, illetve az erdélyi magyar nők esetében



Forrás: Eurostat, saját számítás

A szocialista periódusban Romániában – szemben a keleti blokk más államaival – nem volt fizetett gyermeknevelési szabadság, azt csak 1997-ben vezették be. Ettől kezdve az anyák két éven keresztül fizetésük 85 százalékát kapták, abban az esetben, ha a szülés előtti 6 hónapban alkalmazásban álltak. 2003-ban a gyermeknevelési szabadság összegét az országos átlagbér 85 százalékában határozták meg, és azokra korlátozták, akik a megelőző 12 hónapban munkaviszonyban álltak. A gyermeknevelési támogatás összege 800 RON (230 euró) volt egészen 2008-ig, amikortól ismét az anya (vagy az apa) átlagkeresetének 85 százalékában határozták meg. A gyermeknevelési szabadság mellett újabb kedvezmény, hogy a munkaerőpiacra visszatérők 300 RON (85 euró) fizetéskiegészítést kaptak. 2007-ben a gyermeknevelési szabadságra járó támogatás összegét 600, a fizetéskiegészítést 100 RON-ra csökkentették. Ezzel szemben a gyermeknevelési támogatást (a „gyerekpénzt”) 200 RON-ra emelték a gyermek kétéves koráig. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy a 200 RON azoknak az anyáknak is járt, akiknek a szülés előtt nem volt munkaviszonyuk (lásd bővebben Mureşan et al. 2008: 898). Az egységesen, az átlagbérnek nagy-

jából megfelelő arányban meghatározott támogatás különösen kedvező volt a pályakezdő értelmiségi szakmákban, illetve az állami szektorban dolgozó (vagyis viszonylag biztos munkahellyel, de kezdetben relatíve alacsony jövedelemmel rendelkező) fiatal nők számára. A fizetés 85 százalékában meghatározott támogatás ezzel szemben a magas jövedelműeknek is kedvez. A 2000 utáni intézkedések hatása így, logikájukból fakadóan, rétegspecifikusan érvényesült (Ghețău 2008). A megszorító intézkedések közepette 2010-ben a termékenységet ösztönző juttatásokat is csökkentették. A gyermeknevelési szabadság (az azt igénybe vevő opciója alapján) egy- vagy kétévessé vált. Az egyéves szabadság esetében az azt igénybe vevő szülő fizetésének 75 százalékát kapja, egy 3400 RON-ban megállapított plafonig. A kétéves szabadság esetében ugyanez a plafon 1200 RON.

A múlt rendszerben, illetve a kilencvenes években a magyar nők termékenysége egyértelműen alacsonyabb volt az országos átlagnál. Az alapvető kérdés az volt, hogy román–magyar vonatkozásban a termékenységi mozgalom párhuzamosan fejlődik-e, vagy pedig a konvergencia irányába halad. Párhuzamos fejlődés esetén a termékenység időbeli változásai mellett a szintkülönbségek fennmaradnak, míg a konvergencia hipotézise szerint hosszú távon kiegyenlítődnek. Megállapíthatjuk, hogy magyar–országos viszonylatban a teljes termékenységi arányszám (TFR) változása a szintkülönbségek kiegyenlítődése irányába mutat, mi több, 2005–2007 között a magyar nők termékenysége meghaladta az országos átlagot. Az utóbbi két népszámlálás közötti periódusban összességében a magyar és az országos TFR lényegében megegyezett.

41. A teljes termékenységi arányszám átlagértéke 1992–2001, illetve 2002–2010 között (1000 termékeny korú nőre számolva)

	Románia	Erdélyi magyarok
1992–2001	1 450	1 311
2002–2010	1 371	1 366
Változás	-5,4%	4,2%

Forrás: Eurostat, saját számítás

Halandóság

Az elhalálozottak nemzetiségére vonatkozó statisztikák esetében nincs okunk korrekcióra.¹⁶ A különböző számítások arra engednek következtetni, hogy ezek a magyar népesség halandósági viszonyairól viszonylag pontos képet adnak.

42. A halálesetek száma az elhalálozott nemzetisége szerint

	Halálozások száma				Halandósági arányszám			
	Románia	román	magyar	cigány	Románia	román	magyar	cigány
1992	263 855	232 361	24 035	835	11,6	11,4	14,8	2,1
1993	263 323	233 541	23 838	1 125	11,6	11,5	14,8	2,7
1994	266 101	237 481	23 092	1 067	11,7	11,7	14,6	2,5
1995	271 672	243 103	23 294	1 111	12,0	12,1	14,9	2,5
1996	286 158	257 356	23 557	1 261	12,7	12,8	15,2	2,8
1997	279 315	252 218	22 438	1 224	12,4	12,7	14,7	2,6
1998	269 166	244 069	20 980	1 173	12,0	12,3	13,9	2,4
1999	265 194	240 232	20 751	1 199	11,8	12,2	14	2,4
2000	255 820	231 500	19 878	1 142	11,4	11,8	13,5	2,2
2001	259 603	234 854	20 304	1 120	11,6	12	14	2,1
2002	269 666	243 918	21 029	1 281	12,4	12,6	14,7	2,4
2003	266 575	241 457	20 627	1 236	12,3	-	14,7	-

¹⁶ Lásd bővebben Gyurgyík–Kiss 2010.



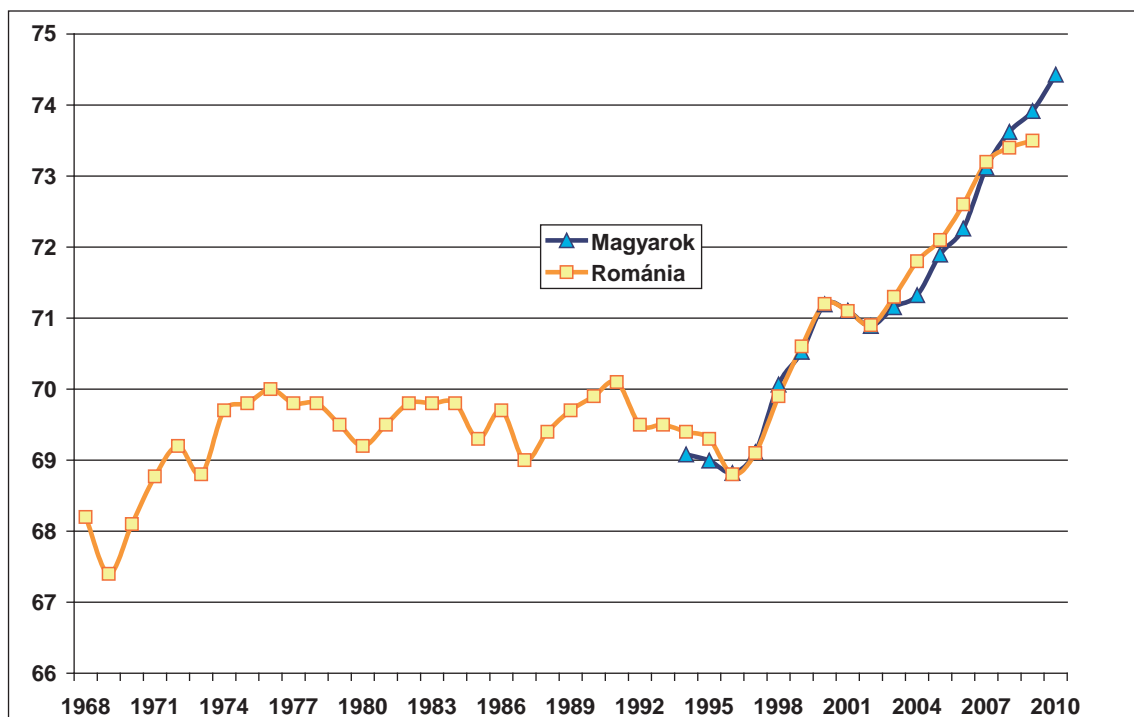
	Halálozások száma				Halandósági arányszám			
	Románia	román	magyar	cigány	Románia	román	magyar	cigány
2004	258 890	234 371	20 104	1 262	11,9	-	14,5	-
2005	262 101	238 017	19 857	1 249	12,1	-	14,5	-
2006	258 094	234 475	19 471	1 237	11,8	-	14,5	-
2007	251 965	229 883	18 144	1 276	11,8	-	13,7	-
2008	253 202	232 087	17 591	1 054	11,8	-	13,3	-
2009	257 213	236 776	17 010	966	11,9	-	13,0	-
2010	259 723	239 772	16 591	960	11,8	-	12,9	-
2011	206 826	190 938	13 212	764	-	-	-	-

Forrás: INS

A következőkben a halandóság nemzetiségi különbségeit két fő komponensre bontjuk. Elsőként bemutatjuk a születéskor várható élettartam nemzetiség szerint különbségeit. A magyar népességre vonatkozó halandósági táblákat 1994–2005 között nemek szerint bontva, 2005–2010 között pedig a teljes népességre tudtuk kiszámítani.¹⁷

Az 1989 utáni periódusban a halálozás szempontjából két csoportra oszthatjuk a kelet-európai országokat. Az egyik csoportba tartozó országokban (Csehország, Lengyelország, Magyarország és Szlovákia) a rendszerváltást követően a születéskor várható élettartam növekedett. Más országokban (elsősorban a posztsovjét térségben, köztük Ukrajnában) erőteljes romlás volt tapasztalható. Románia e két csoport között helyezhető el. 1996-ig a születéskor várható élettartam egyértelműen csökkent, ezt követően viszont, az elmúlt 15 évben látványos emelkedésnek lehettünk tanúi. A halandósági viszonyok közel harmincéves stagnálása, illetve romlása után ez abban az esetben is jelentős eredmény, ha Románia Európai Unió-s viszonylatban továbbra is igen alacsony születéskor várható élettartammal jellemezhető.

43. A születéskor várható élettartam Romániában és az erdélyi magyarok esetében



Forrás: Eurostat, saját számítás

17 1994 és 2005 között az elhalálozottak nemzetiségére, életkorára és nemére vonatkozó statisztikákat kaptunk, míg a 2006–2010 közötti adatok nem voltak meg nemi (csupán életkor és nemzetiség szerinti) bontásban.

44. A születéskor várható élettartam nemenként Románia és az erdélyi magyar népesség esetében 1994–2010 között

	Teljes népesség		Nők		Férfiak	
	Románia	Magyarok	Románia	Magyarok	Románia	Magyarok
1994	69,4	69,1	73,4	73,4	65,7	65,0
1995	69,3	69,0	73,1	73,5	65,3	64,8
1996	68,8	68,8	73,0	73,6	65,2	64,4
1997	69,1	69,1	73,3	73,5	65,5	64,9
1998	69,9	70,1	73,3	74,1	65,5	66,1
1999	70,6	70,5	74,2	74,3	67,1	66,8
2000	71,2	71,2	74,8	75,1	67,7	67,4
2001	71,1	71,1	74,9	74,9	67,5	67,4
2002	70,9	70,9	74,7	75,1	67,4	66,9
2003	71,3	71,2	75,0	75,1	67,7	67,3
2004	71,8	71,3	75,7	75,3	68,2	67,4
2005	72,1	71,9	76,2	75,5	68,7	
2006	72,6	72,3	76,9		69,2	
2007	73,2	73,1	77,2		69,7	
2008	73,4	73,6	77,9		69,7	
2009	73,5	73,9	77,4		70,0	
2010		74,4				

Forrás: Eurostat, saját számítás

Nemzetiségi vonatkozásban elmondható, hogy a magyarok születéskor várható élettartama gyakorlatilag megegyezik az országos átlaggal. A 2002–2011 közötti periódusban mind országosan, mind a magyar közösség esetében a halandósági viszonyok jelentős javulásával számolhatunk. 1994 és 2010 között a várható élettartam a magyarok estében több mint 5 évvel emelkedett.

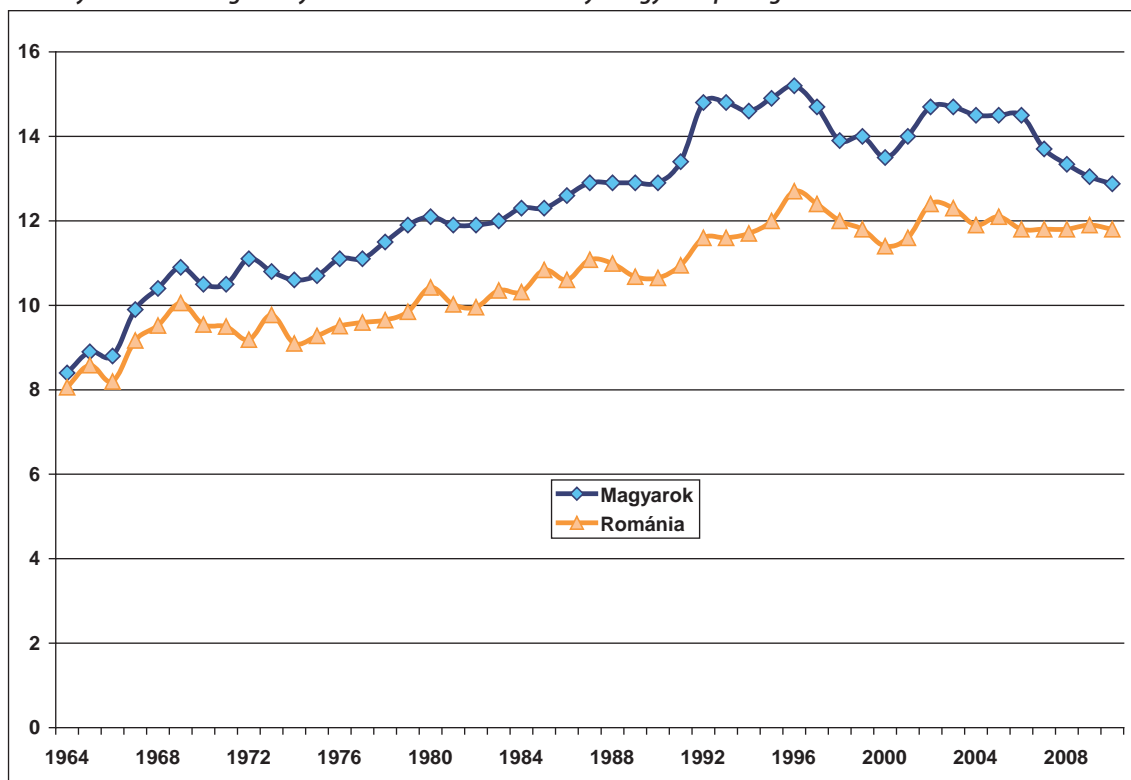
45. A születéskor várható élettartam nemenként Románia és az erdélyi magyar népesség esetében az 1994–2001, illetve a 2002–2009-es periódusban

	Románia	Erdélyi magyarok
1994–2001	69,9	69,9
2002–2009	72,3	72,4

Forrás: Eurostat, saját számítás

A születéskor várható élettartam azonossága ellenére azonban a nyers halandósági arányszám (1000 főre jutó haláleset) vonatkozásában jelentős eltérés tapasztalható a magyarok rovására.

46. A nyers halandósági arányszám a romániai és az erdélyi magyar népesség esetében



Forrás: INS, saját számítás

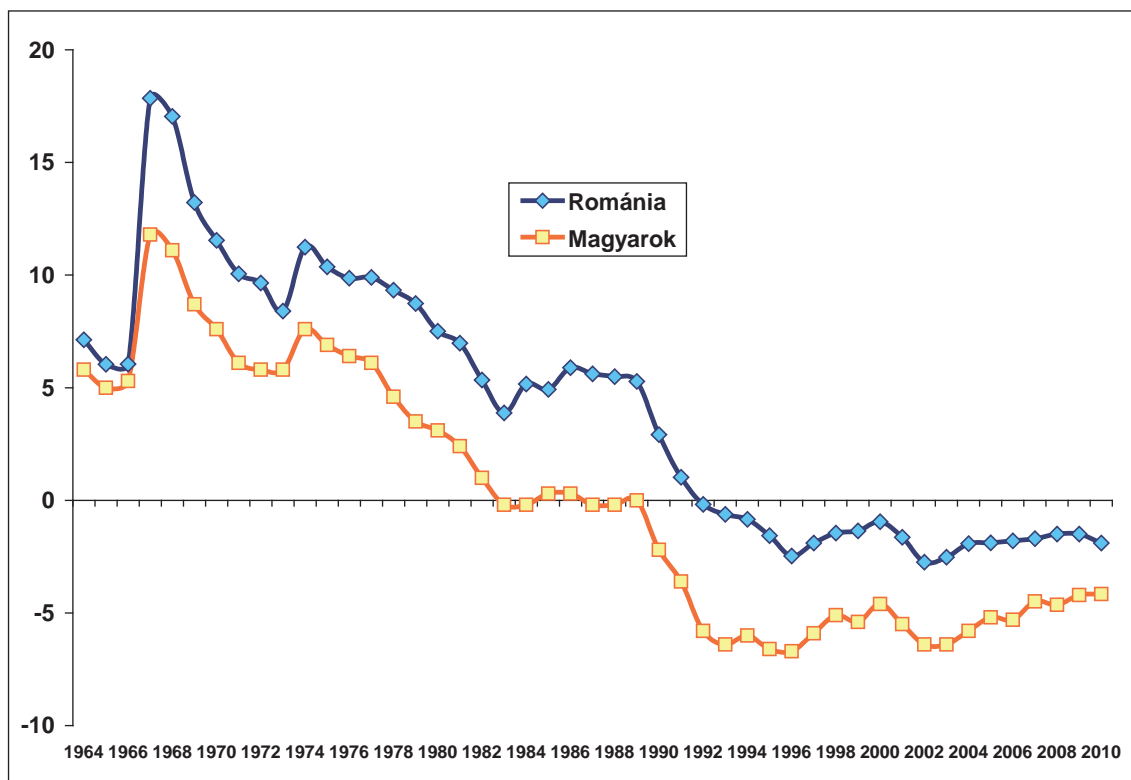
Ez egyben azt is jelenti, hogy a magyarok esetében tapasztalható magasabb nyers halandósági arányszám nem az életésélyek nemzetiségi különbségeinek, hanem a kedvezőtlenebb korstruktúrának tudható be.

Természetes népmozgalmi egyenleg

Az első tényező, amely a XX. század utolsó negyedében a magyarok országosnál kedvezőtlenebb demográfiai helyzetéhez hozzájárult, a természetes népmozgalmi egyenleg volt. Romániában a születések száma 1992-ig minden évben meghaladta az elhalálozásokét. Ez követően, az 1992–2001 közötti periódusban a természetes népmozgalmi egyenleg -1,3, 2002–2010 között pedig -1,9 ezrelékes volt.

A magyarok vonatkozásában ezek a mutatók jóval kedvezőtlenebbül alakultak. Számításaink szerint az 1981-es év volt az utolsó, amikor a születések száma egyértelműen felülmúlta az elhalálozásokét. Ezt követően a rendszerváltásig a magyar népmozgalmi egyenleg 0 körül mozgott. A magyarok esetében a természetes fogyás már 1990-ben megkezdődött, és azóta is az országos átlagnál jóval kedvezőtlenebb értékekkel számolhatunk. 1992–2001 között éves átlagban -5,8, míg 2002–2010 között -5,1 volt a népmozgalmi egyenleg. Elmondhatjuk tehát, hogy annak ellenére, hogy a magyar és az országos természetes fogyás mértéke közelebb került egymáshoz, a magyarok népmozgalmi vesztesége a két népszámlálás között is nagyobb volt az országosnál. Ennek oka (mint érintettük) nem az alacsonyabb gyermekvállalási kedv vagy a többlethalandóság, hanem az országosnál kedvezőtlenebb kiinduló korstruktúra.

47. A romániai és az erdélyi magyar népesség természetes népmozgalmi egyenlege¹⁸



48. Románia és az erdélyi magyar népesség természetes népmozgalmi egyenlege

	Románia				Erdélyi magyarok			
	Születések	Elhalálozások	Szaporulat		Születések	Elhalálozások	Szaporulat	
			szám	‰			szám	‰
1992	260 393	263 855	-3 462	-0,2	14 572	24 035	-9463	-5,8
1993	249 994	263 323	-13 329	-0,6	13 385	23 838	-10453	-6,5
1994	246 736	266 101	-19 365	-0,8	13 515	23 092	-9577	-6
1995	236 640	271672	-35 032	-1,6	13 013	23 294	-10281	-6,5
1996	231 348	286 158	-54 810	-2,5	13 117	23 557	-10440	-6,7
1997	236 891	279 315	-42 424	-1,9	13 514	22 438	-8924	-5,8
1998	237 297	269 166	-31 869	-1,5	13 336	20 980	-7644	-5
1999	234 600	265 194	-30 594	-1,4	12 860	20 751	-7891	-5,3
2000	234 521	255 820	-21 299	-0,9	13 198	19 878	-6680	-4,5
2001	220 368	259 603	-39 235	-1,8	12 383	20 304	-7921	-5,4
2002	210 529	269 666	-59 137	-2,7	11 763	21 029	-9171	-6,4
2003	212 459	266575	-54 116	-2,5	11 660	20 627	-8971	-6,4
2004	216 261	258 890	-42 629	-1,9	12 063	20 104	-8056	-5,8
2005	221 020	262 101	-41 081	-1,9	12 689	19 857	-7177	-5,2
2006	219 483	258 094	-38 611	-1,8	12 593	19 471	-6889	-5,3
2007	214 728	251 965	-37 237	-1,7	11 711	18 144	-6399	-4,5
2008	221 900	253 202	-31 302	-1,5	11 741	17 591	-5798	-4,6
2009	222 388	257 213	-34 825	-1,5	11 451	17 010	-5518	-4,2

18 A népmozgalmi egyenleg



	Románia				Erdélyi magyarok			
	Születések	Elhalálozások	Szaporulat		Születések	Elhalálozások	Szaporulat	
			szám	‰			szám	‰
2010	212 199	259 723	-47 524	-1,9	10 781	16 591	-5753	-4,2
2011	164 723	206 826	-42 103		8 368	13 211	-4799	-6,4
1992–2002*	2 432 999	2 736 837	-303 838	-1,3	135 383	226 583	-89274	-5,8
2002–2011*	2 071 479	2 487 625	-416 146	-1,9	112 349	179 219	-66 870	-5,2

Forrás: INS

*A két népszámlálás közötti periódusra számított érték

A magyarok ennek következtében mind 1992–2002, mind 2002–2011 között erősen felül voltak reprezentálva a természetes népmozgalmi veszteségen belül. Míg országosan a születések és halálozások egyenlege 1992–2002 között 304 ezer volt, addig a magyarok esetében 89 ezer, vagyis a népmozgalmi veszteség 30 százaléka esett az 1992-ben a teljes népesség 7,2 százalékát kitevő magyar közösségre. 2002–2011 között az országos természetes népmozgalmi veszteség 416 ezer volt, míg a magyarok esetében 67 ezer. Így a népesség 6,6 százalékát adó közösségre a népmozgalmi veszteség 16 százaléka esett.

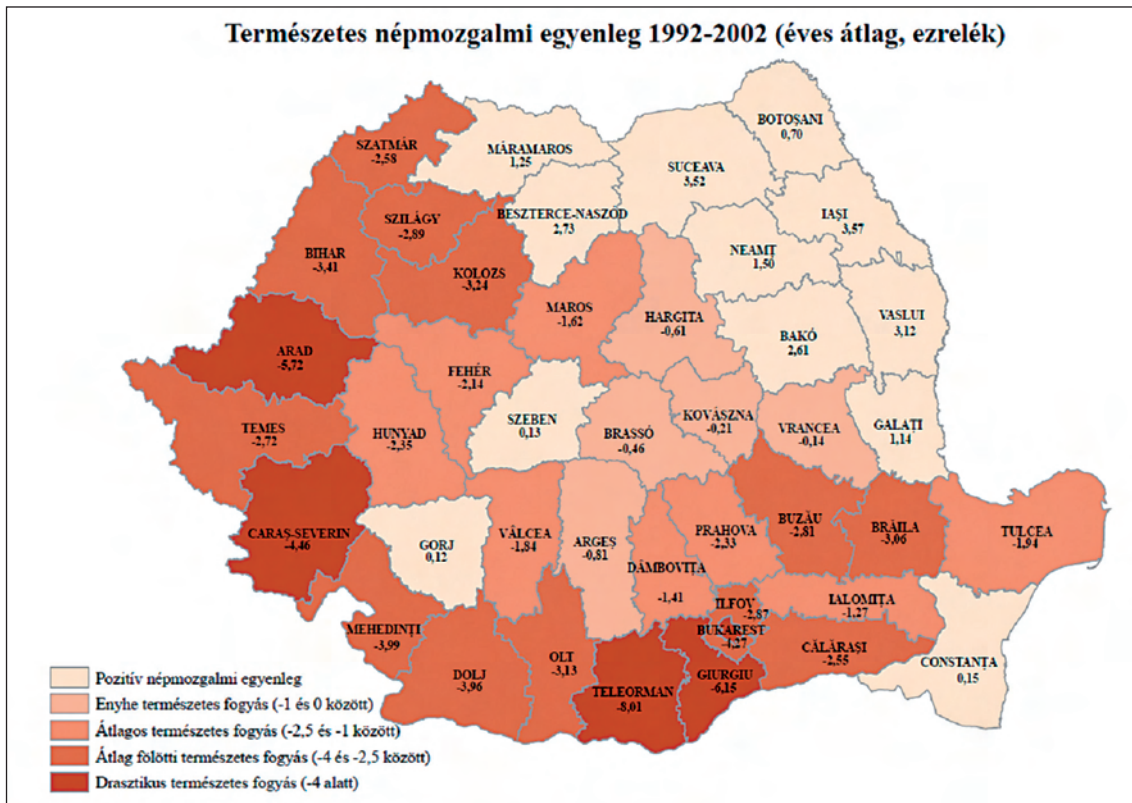
A természetes népmozgalmi egyenleg regionális eltérései

A következőkben a nyers mutatókra támaszkodva megpróbáljuk az 1992–2002, majd a 2002–2011 közötti periódusra a természetes népmozgalmi veszteséget megyék szintjén is megbecsülni. A teljes népesség vonatkozásában ez nem okoz különösebb problémát, hiszen a születések és elhalálozások regisztrációját viszonylag megbízhatónak tekinthetjük. Ez esetben a természetes népmozgalmi egyenleggel meg nem magyarázható népességvesztés vagy nyereség értelemszerűen az adott megye migrációs egyenlege a két népszámlálás közötti periódusra számolva. Így a természetes népmozgalmi egyenleg kiszámításának a migráció vizsgálatában is kulcsszerepe van.

Nemzetiségi vonatkozásban a kérdés jóval bonyolultabbá válik. Egyrészt itt a természetes népmozgalmi egyenleggel nem magyarázható népességváltozást már nem tekinthetjük migrációs egyenlegnek, hisz a két népszámlálás közötti nemzetiségváltás is elképzelhető. Mint látni fogjuk, ez a tényező magyar–cigány, magyar–sváb vonatkozásban viszonylag jól adatolható. Arra vonatkozóan is van becslésünk, hogy a nemzetiségükről nem nyilatkozók között mekkora a magyarok száma. Másrészt azonban a népszámlálási és a népmozgalmi adatok közötti inkonzisztencia is problémát jelent. Magyar–román vonatkozásban ez mértékéből adódóan kezelhető és korrigálható. Ennél nagyobb problémát jelent viszont a roma népességnél (illetve más, kisebb létszámú kisebbségeknél) adódó inkonzisztencia. A Kárpáton túli megyékben például a romák szinte egyáltalán nem jelennek meg a népmozgalmi regiszterekben. A roma újszülöttek az esetek túlnyomó többségében románként kerülnek a regisztrációs ívekre, abban az esetben is, ha a szüleik mindkét népszámlálás során romának vallották őket. De az inkonzisztencia Erdély egyes területein is jelentős. Kovászna megyében a román anyanyelvű cigány újszülöttek (Előpatak, Hidvég, Bölon, Bardóc községekben) láthatóan románként kerülnek be a népmozgalmi statisztikákba, miközben a 2002-es, illetve a 2011-es népszámlálás során többségük romának vallotta magát. Biharban vagy Hargitában ezzel szemben a népmozgalmi statisztikákban magasabb a cigány újszülöttek száma, mint az a két népszámlálási adat alapján várható lenne. Hasonlóképpen a Bánságban a kisebb létszámú etnikumok nem jelennek meg a népszámlálási súlyuknak megfelelő arányban a születési statisztikákban, ami (látszatra) a románok népmozgalmi egyenlegét javítja. Épp ezért a románok, illetve az egyéb nemzetiségűek népmozgalmi egyenlegét nem tárgyaljuk. A következőkben elsőként a teljes népesség népmozgalmi (és migrációs) egyenlegét vizsgáljuk Romániára, amelyet Erdély vonatkozásában a magyarok népmozgalmi egyenlegével vetünk össze. A megyékre vonatkozó számítások esetében is a korrigált születésszámokkal dolgoztunk.

Természetes és tényleges népességmozgás 1992–2002 között

49. A természetes népmozgalmi egyenleg Románia megyéiben 1992–2002 között (éves átlag, ezrelék)



Forrás: INS

A teljes népesség természetes népmozgalmi egyenlegében 1992 és 2002 között világosan kirajzolódott egy észak/északkelet–dél/délnyugat törésvonal. A moldvai megyéket, Vranceát leszámítva pozitív természetes népmozgalmi egyenleggel jellemezhetjük. Ezekon kívül Máramarosban, Beszterce-Naszódban, Szebenben, Gorjban és Constantában haladta meg a születések száma az elhalálozásokét. A nagyon kedvezőtlen népmozgalmi egyenleggel jellemezhető megyék között a bánági Arad és Krassó-Szörény mellett Bukarestet és a környékén lévő Teleormant, valamint Giurgiut találjuk.

50. A magyar népesség tényleges és természetes népmozgalmi egyenlege 1992 és 2002 között

Régió	Megye	Magyarok 1992	Magyarok 2002	Tényleges szaporulat	Természetes szaporulat		Természetes szaporulattal nem magyarázható változás		X*
					Szám	‰ (éves átlag)	Szám	‰ (éves átlag)	
Székelyföld	Kovászna	175 502	164 158	-11 344	-3 554	-2,0	-7 790	-4,5	31,3
	Hargita	295 104	276 038	-19 066	-4 470	-1,5	-14 596	-5,0	23,4
	Összes	470 606	440 196	-30 410	-8 025	-1,7	-22 385	-4,8	26,4
Partium	Bihar	181 703	155 829	-25 874	-14 762	-8,6	-11 112	-6,4	57,1
	Szilágy	63 151	57 167	-5 984	-2 642	-4,3	-3 342	-5,4	44,2
	Szatmár	140 392	129 258	-11 134	-8 045	-5,8	-3 089	-2,2	72,3
	Összes	385 246	342 254	-42 992	-25 449	-6,9	-17 543	-4,7	59,2



Közép-Erdély	Kolozs	146 186	122 301	-23 885	-13 067	-9,5	-10 818	-7,9	54,7
	Maros	252 651	228 275	-24 376	-12 619	-5,1	-11 757	-4,8	51,8
	Összes	398 837	350 576	-48 261	-25 686	-6,7	-22 575	-5,9	53,2
Észak-Erdély	Beszterce-Naszód	21 098	18 349	-2 749	-1 373	-6,8	-1 376	-6,8	49,9
	Máramaros	54 902	46 300	-8 602	-3 656	-7,1	-4 946	-9,6	42,5
	Összes	76 000	64 649	-11 351	-5 029	-7,0	-6 322	-8,8	44,3
Dél-Erdély	Fehér	24 765	20 684	-4 081	-1 832	-7,9	-2 249	-9,7	44,9
	Brassó	63 558	50 956	-12 602	-4 798	-8,2	-7 804	-13,3	38,1
	Hunyad	33 849	25 388	-8 461	-2 724	-9,0	-5 737	-19,0	32,2
	Szeben	19 309	15 344	-3 965	-1 443	-8,2	-2 522	-14,3	36,4
	Összes	141 481	112 372	-29 109	-10 797	-8,3	-18 312	-14,1	37,1
Bánság	Arad	61 011	49 291	-11 720	-7 411	-13,2	-4 309	-7,7	63,2
	Krassó-Szörény	7 876	5 824	-2 052	-458	-6,5	-1 594	-22,8	22,3
	Temes	62 866	50 556	-12 310	-4 362	-7,5	-7 948	-13,7	35,4
	Összes	131 753	105 671	-26 082	-12 230	-10,1	-13 852	-11,4	46,9
Erdély		1 603 923	1 415 718	-188 205	-87 216	-5,7	-100 989	-6,6	46,3
Románia		1 624 959	1 431 807	-193 152	-89 274	-5,8	-102 488	-6,6	46,2

X* – a magyar népesség változásának természetes népmozgalmi egyenleggel magyarázható hányada

1992 és 2002 között a magyar népesség természetes népmozgalmi egyenlege minden megyében jóval kedvezőtlenebb volt, mint a teljes népességé. Másrészt a fenti táblázatból egyértelműen kirajzolódik a „szórvány” megyék tömbhöz viszonyított kedvezőtlenebb népmozgalmi egyenlege. A különbség nem feltétlenül a termékenység vagy a várható élettartam eltéréseiből adódik, hanem egyrészt az időskorúak nagyobb arányával, másrészt az intergenerációs asszimilációval magyarázható. A természetes népmozgalmi egyenleg kiszámításakor a magyarként regisztrált (és nem a magyar nők által szült) gyermekekkel számoltunk (amit a népszámlálási adatoknak megfelelően korrigáltunk), így például Dél-Erdély egyes megyéiben azonos termékenység és korstruktúra mellett is 1/3-kal kevesebb lenne a születési arányszám, mint a Székelyföldön. A finomabb (a korstruktúra torzító hatásaitól megtisztított) termékenységi és halandósági mutatók szintjén nem találunk ilyen mértékű regionális különbségeket (lásd Csata–Kiss 2007; Gyurgyík–Kiss 2010).

A természetes népmozgalmi egyenleg egyértelműen a Székelyföld esetében volt a legkedvezőbb, -1,7 ezrelékes éves természetes szaporulattal. A legkedvezőtlenebb népmozgalmi egyenleg a bánsági, illetve a dél-erdélyi szórványterületeken volt megfigyelhető, míg Partium, illetve Közép-Erdély ebben a tekintetben inkább a szórványmegyékhez, mint a Székelyföldhöz állt közelebb. Érdemes kitérni a tényleges és a természetes népességmozgás összefüggésére is. Mint érintettük, a tényleges és a természetes népmozgalmi különbsége a belső és a nemzetközi migráció, illetve a nemzetiségváltás együttes egyenlegéről nyújt információt. Az 1992–2002 közötti periódusban elsősorban a migráció, de ezzel majdnem egyenlő arányban a természetes népmozgalmi veszteség okozta a magyar népesség csökkenését. Az egyes tényezők súlya azonban regionálisan eltérő volt.

A két magyar többségű székelyföldi megyében az amúgy relatíve kismértékű fogyást elsősorban a migráció okozta. Ennek oka nem az átlagnál nagyobb mértékű elvándorlás – hisz a székelyföldiek a Magyarországra érkező erdélyi bevándorlók között alulreprezentáltak voltak (Gödri 2004: 134), és a migráció-potenciál-mérések is rendre az erdélyi átlagnál alacsonyabb értékeket jeleztek (Kiss–Csata 2004) –, hanem a kedvezőbb népmozgalmi egyenleg volt. Ebbe belejátszik, hogy a székelyföldi magyar népesség kevésbé elöregedett, illetve hogy itt az intergenerációs asszimiláció sem befolyásolta a születésszámot.

Kolozs, Maros, Bihar és Máramaros megyékben a fogyás egyik fő oka a kedvezőtlen természetes népmozgalmi egyenleg volt, ugyanakkor ezen megyék lakosai a kilencvenes években a magyarországi bevándorlók között is felülreprezentáltak voltak (Gödri 2004: 134). Tudjuk, hogy az 1987–1991 közötti elvándorlási hullámnak szintén Kolozsvár, Marosvásárhely és Nagyvárad voltak a fő kibocsátói (Regényi–Törzsök 1988). Azt mondhatjuk, hogy ezekben a megyékben a kilencvenes években és a napjaink

ban tapasztalható nagymértékű természetes fogyása elsősorban a korábbi elvándorlás utólagos következménye.

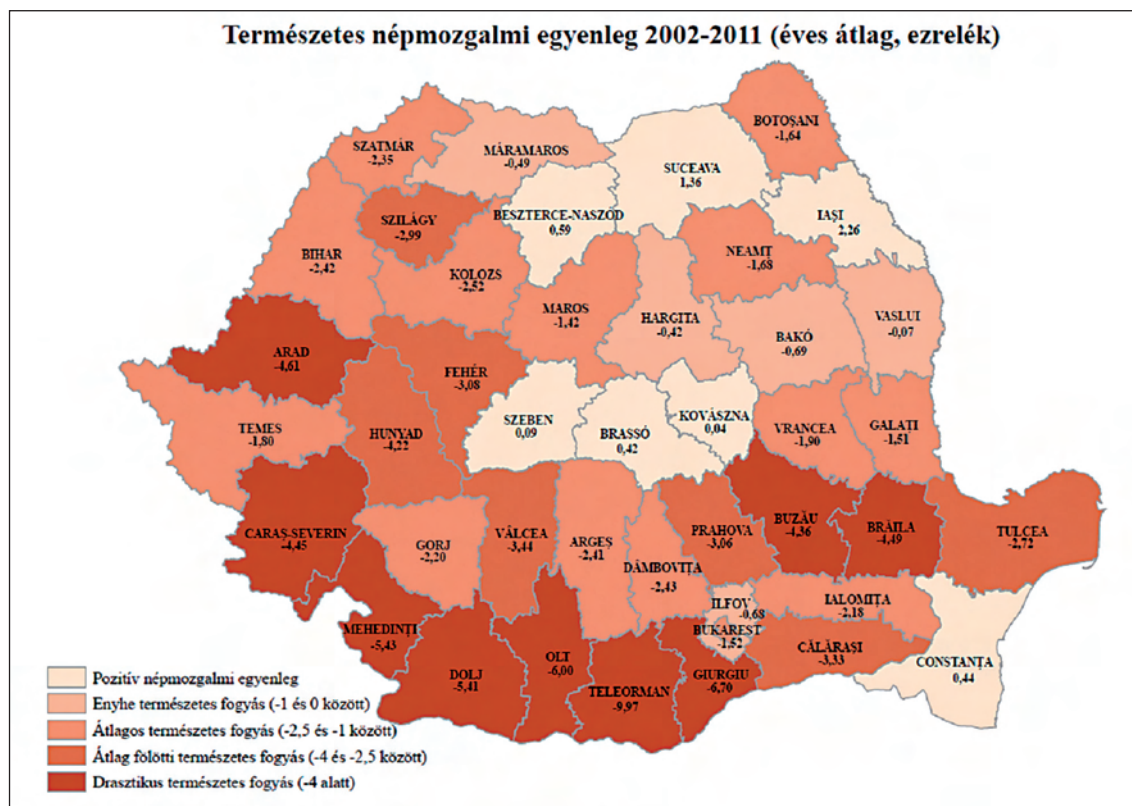
Szilágy és Fehér megyében a természetes népmozgalmi egyenleg közel fele részben magyarázza a fogyást. Ezek a megyék hagyományosan népességkibocsátó területek, nem csupán a nemzetközi, hanem a belső migráció vonatkozásában is.

Szatmár, Beszterce-Naszód és Arad megyék esetében a fogyást nagymértékben magyarázza a negatív népmozgalmi egyenleg. Arad és Beszterce-Naszód esetében ebben az időszakban az idős korösszetétel és az intergenerációs asszimiláció egyaránt közrejátszik. Szatmár megye helyzete összetettebb. Mint azt asszimilációval foglalkozó részben majd érinteni fogjuk, itt jelentős azok száma, akik a különböző népszámlálások alkalmával ingadoztak a német (sváb) és a magyar identitás között. A sváb–magyar nemzetiségváltási folyamat okán 1992–2002 között a magyar népesség fogyása statisztikailag kisebb volt, mint ami a vándorlási és természetes népmozgalmi egyenlegből következett volna.

Hunyad, Szeben, Brassó és Temes megyék esetében a természetes népmozgalmi egyenleg a fogyás kisebbik részét magyarázza. Ebben két tényező játszik szerepet. Az első a dél-erdélyi nehézipar leépülését kísérő belső vándorlás, ami Brassó, Hunyad és Szeben megyék magyar lakosságát is apasztotta. Ez a fajta belső migráció nemcsak a magyar, hanem a román lakosságot is érintette. Másrészt ezeken a területeken a nemzetiségváltás is közrejátszhatott. Az 1992–2002 közötti periódusra azonban (korábbi vizsgálatainkhoz és tanulmányainkhoz híven) számszerűen nem térünk ki a magyar–román nemzetiségváltási egyenlegre.

Természetes és tényleges népességmozgás 2002–2011 között

51. A természetes népmozgalmi egyenleg Románia megyéiben 2002–2011 között (éves átlag, ezrelék)



2002–2011 között a korábban meglévő észak/északkelet–dél/délnyugat törésvonal továbbra is meghatározta a természetes népmozgalmi egyenleg regionális eltéréseit. Az északkeleti megyék (Moldva) azonban már nem jellemezhetők egységesen pozitív népmozgalmi egyenleggel. A korábban ebben a tekintetben összefüggő területsávon belül az utóbbi évtizedben csak Iași, Szucsáva és Beszterce-Naszód esetében haladta meg a születések száma az elhalálozásokét. Úgy tűnik, hogy a pozitív természetes népmozgalmi egyenleg magyarázatában nagyobb jelentőségre tett szert a roma népesség (tényleges, nem népszámlálási) aránya. A Kovászna–Brassó–Szeben területsáv pozitív népmozgalmi



egyenlege szinte bizonyosan ezzel a tényezővel magyarázható. Míg a pozitív természetes népmozgalmi egyenlegű terület „szétesett”, a -4 ezrelék alatti szaporulattal rendelkező terület kiterjedt és a Duna mentén a Bánságtól, Olténián keresztül Munténiáig egységes sávot alkot. Az erdélyi területek népmozgalmi egyenlege összességében Munténiánál jóval kedvezőbb, Moldvánál pedig valamivel kedvezőtlenebb.

52. A magyar népesség tényleges és természetes népmozgalmi egyenlege 2002 és 2011 között

Régió	Megye	Magyarok 2002	Magyarok 2011	Tényleges szaporulat	Természetes szaporulat		Természetes szapo- rulattal nem magya- rázható változás		X*
					Szám	‰ (éves átlag)	Szám	‰ (éves átlag)	
Székely- föld	Kovászna	164 158	151 787	-12 371	-2 298	-1,5	-10 073	-6,6	18,6
	Hargita	276 038	258 615	-17 423	-2 249	-0,9	-15 174	-5,9	12,9
	Összesen	440 196	410 402	-29 794	-4 547	-1,1	-25 247	-6,1	15,3
Partium	Bihar	155 829	138 441	-17 388	-9 684	-6,8	-7 704	-5,4	55,7
	Szilágy	57 167	50 659	-6 508	-2 781	-5,3	-3 727	-7,2	42,7
	Szatmár	129 258	113 541	-15 717	-5 938	-5,1	-9 779	-8,3	37,8
	Összesen	342 254	302 641	-39 613	-18 403	-5,9	-21 210	-6,8	46,5
Közép- Erdély	Kolozs	122 301	103 457	-18 844	-9 356	-8,6	-9 488	-8,7	49,7
	Maros	228 275	200 989	-27 286	-11 690	-5,6	-15 596	-7,5	42,8
	Összesen	350 576	304 446	-46 130	-21 046	-6,7	-25 084	-7,9	45,6
Észak- Erdély	Beszterce- Naszód	18 349	14 773	-3 576	-1 476	-9,2	-2 100	-13,1	41,3
	Máramaros	46 300	34 781	-11 519	-3 265	-8,3	-8 254	-21,1	28,3
	Összesen	64 649	49 554	-15 095	-4 741	-8,6	-10 354	-18,8	31,4
Dél-Erdély	Fehér	20 684	15 870	-4 814	-1 720	-9,7	-3 094	-17,5	35,7
	Brassó	50 956	39 275	-11 681	-3 658	-8,4	-8 023	-18,4	31,3
	Hunyad	25 388	16 219	-9 169	-1 455	-7,2	-7 714	-38,4	15,9
	Szeben	15 344	10 893	-4 451	-1 280	-10,1	-3 171	-25,0	28,8
	Összesen	112 372	82 257	-30 115	-8 113	-8,6	-22 002	-23,4	26,9
Bánság	Arad	49 291	37 067	-12 224	-4 848	-11,6	-7 376	-17,7	39,7
	Krassó- Szörény	5 824	3 276	-2 548	-305	-6,9	-2 243	-51,0	12,0
	Temes	50 556	35 294	-15 262	-3 856	-9,3	-11 406	-27,5	25,3
	Összesen	105 671	75 637	-30 034	-9 009	-10,3	-21 025	-24,0	30,0
Erdély	1 415 718	1 224 937	-190 781	-65 858	-5,2	-124 923	-9,8	34,5	
Románia	1 431 807	1 237 746	-194 061	-66 606	-5,2	-127 455	-9,9	34,3	

X* – a magyar népesség változásának természetes népmozgalmi egyenleggel magyarázható hányada

A teljes és a magyar népesség népmozgalmi vesztesége közötti olló az 1992–2002 közötti periódus-hoz képest összeszűkült, azonban a magyarok népmozgalmi egyenlege így is minden egyes megyében kedvezőtlenebb volt a teljes népességénél. A regionális eltérések gyakorlatilag ugyanazok, mint 1992–2002 között. Vagyis a természetes népmozgalmi egyenleg vonatkozásában a legkedvezőbb helyzetben a Székelyföld található. Itt évi átlagban -1,1 ezrelékes volt a szaporulat. A legkedvezőtlenebb a helyzet a dél- és észak-erdélyi, illetve különösképpen a bánsági szóránymegyékben. A legnagyobb természetes népmozgalmi veszteséget sorrendben az Arad, Szeben, Fehér, Temes, Beszterce-Naszód, Kolozs, Brassó és Máramaros megyei magyaroknál tapasztalhatjuk. A Partium, illetve Maros megye e tekintetben a szórány és a Székelyföld között helyezhető el.

Míg a természetes népmozgalmi veszteség enyhén mérséklődött, a természetes népmozgalmi egyenleggel nem magyarázható népességfogyás felerősödött. A migrációs egyenleg, illetve a nemzeti-

sékváltás összességében 127 ezer magyar hiányát magyarázza, míg a születések és halálozások egyenlegéből származó veszteség 67 ezer. A migrációs (és nemzetiségváltási) egyenleg tekintetében egyfelől a Székelyföld, Partium és Közép-Erdély, másfelől a bánági és dél-erdélyi területek, valamint Máramaros különülnek el. Az előbbiek az erdélyi magyar, illetve jóval az országos átlag alatti migrációs veszteséggel jellemezhetők, míg az utóbbiak esetében a veszteség jóval átlag fölötti. A negatív természetes népmozgalmi egyenleg leginkább Partiumban és Közép-Erdélyben magyarázza a magyar népesség fogyását.

3.2. Asszimiláció és nemzetiségváltás

A demográfia fogalmi és módszertani eszköztárát elsősorban egy adott terület (általában egy nemzetállam) népesedésének a leírására dolgozták ki. Egy kisebbségi népesség – így az erdélyi magyarok – helyzete ehhez képest sajátos. Egy földrajzilag körülhatárolható terület esetében a népesedés ki- és bemeneti változói (születések, bevándorlás, illetve elhalálozások és kivándorlás) jól meghatározhatók. Az általunk vizsgált népesség határai ennél jóval képlékenyebbek. Varga E. Árpád (2002b) mutatott rá arra, hogy egy kisebbségi népesség esetében akkor sem tudjuk megvonni a népmozgalmi egyenleget, ha a migrációs és a természetes népmozgalmi folyamatokat a lehető legkimerítőbben ismerjük. Az okot az asszimilációs folyamatokban jelölte meg. A demográfia fogalmi nyelvezetével kompatibilis asszimilációmeghatározást Szilágyi N. Sándornál (2002, 2004) találjuk meg. A nevezett meghatározás előnye, hogy operacionális és a demográfiai modellekbe tökéletesen beilleszthető. Szilágyi ugyanis arra a kérdésre keresi a választ, hogy két időpont között melyek azok a konkrét „események”, amelyek a demográfiai statisztikában egy adott etnikum veszteségeként és egy másik etnikum nyereségeként jelennek meg. Szerinte az asszimiláció három típusát kell elkülönítenünk:

(a) az *auto-identifikáció megváltozását*, ami a népesedéssziszatika szempontjából azt jelenti, hogy valaki két soron következő adatfelvételen (népszámláláson) eltérő nemzetiségűnek vallja magát;

(b) a *korábbi hetero-identifikációval nem egyező auto-identifikációt*, ami abban nyilvánul meg, hogy valaki, akit egy korábbi népszámláláskor szülei adott nemzetiségűként tüntettek fel, nagykorúvá válva ettől különböző nemzetiséget vall be.

(c) az *etnikai reprodukció csökkenését egy másik etnikum javára*, ami abból adódik, hogy adott nemzetiségű anyák (döntően a vegyes házasságokhoz kötődően) más nemzetiségűként bejegyzett gyermekeknek adhatnak életet.

Az első két esetet intragenerációs asszimilációnak nevezhetjük, hisz itt az identitásváltás különböző eseteivel állunk szemben. A statisztikai regisztráció viszonylatában ki kell emelnünk, hogy a nemzetiség szerinti kategorizáció megváltozása mögött nem minden esetben kell tényleges társadalmi folyamatokat feltételeznünk. Használhatjuk akár a különböző regisztrációk közötti inkonzisztencia fogalmát is. A nemzetiségváltás (illetve a népszámlálási adatok inkonzisztenciája) Erdélyben nem ismeretlen, elsősorban magyar–német, illetve magyar–cigány vonatkozásban volt szerepe. Román–magyar vonatkozásban eddig a kérdésnek kisebb volt a jelentősége, a 2011-es népszámlálás által a szórványterületeken mutatkozó népességfogyás azonban felteszi a kérdést, hogy nem tömeges nemzetiségváltással állunk-e szemben? Másik újdonsága a 2011-es népszámlálásnak, hogy nem elhanyagolható a nemzetiségűkről nem nyilatkozók száma sem. Mint érintettük, vannak közöttük olyanok is, akik a korábbi census során magyarnak vallották magukat.

A következőkben elsőként az etnikai heterogámia, illetve a vegyes házasságokon belüli etnikai szocializáció – jóval könnyebben dokumentálható – jelenségét járjuk körül, majd áttérünk a nemzetiségváltás kérdésére. Ezt sváb–magyar, illetve cigány–magyar vonatkozásban tudjuk adatolni. Román–magyar vonatkozásban csupán a hipotézisek szintjén tárgyaljuk majd a nemzetiségváltást (azt is a migrációval foglalkozó fejezetben).

Etnikai vegyes házasságok

Az intergenerációs asszimiláció gyakorlatilag két tényezőnek, (1) a vegyes házasságok arányának; (2) a vegyes házasságokon belüli etnikai szocializációnak a függvénye. A vegyes házasságok vonatkozásában (szintén) a népmozgalmi regisztrációból indulhatunk ki. A házasságok számát a házaspárok nemzetisége szerint az 1992–2007 közötti periódusra ismerjük, így az összehasonlítás során az 1992–2001 közötti adatokat a 2002–2007 közöttiekkel tudjuk összevetni.



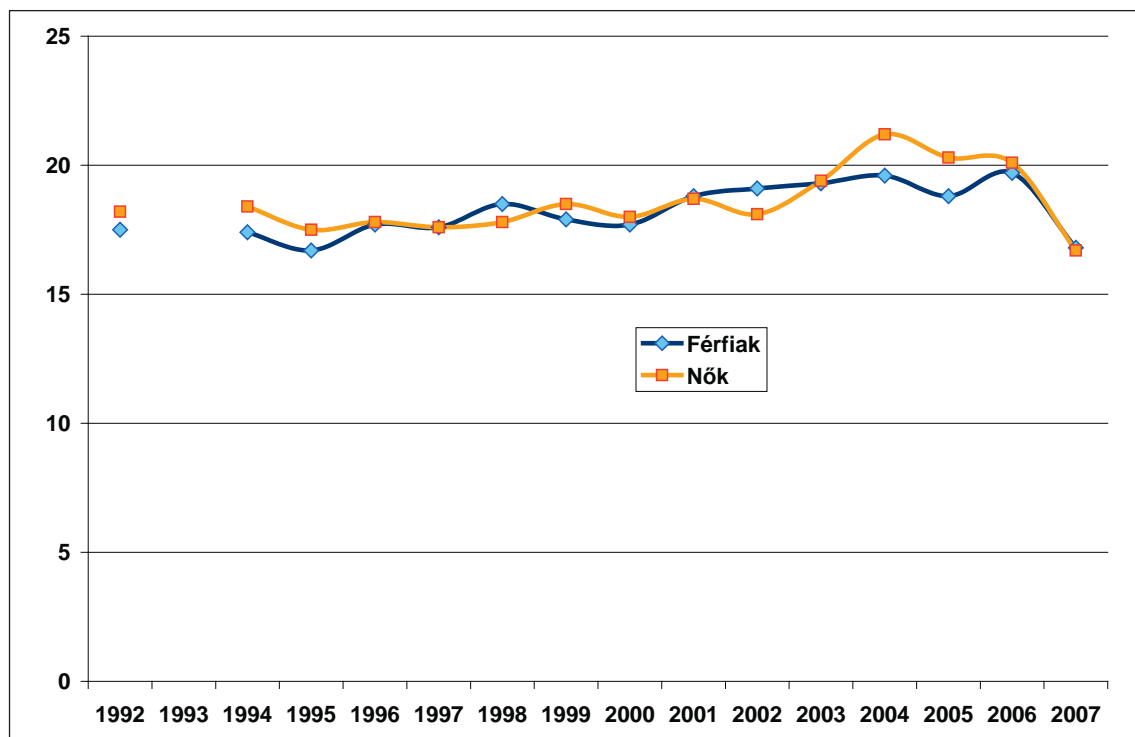
53. Az etnikailag heterogén házasságok aránya

	Románok			Magyarok		Cigányok	
	Összesen	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők	Férfiak	Nők
1992	4,1	1,4	2,2	17,5	18,2	9,4	8,5
1993	4,0	1,4	2,3	17,3	18,1	6,0	6,1
1994	3,9	1,6	2,4	17,4	18,4	5,6	5,8
1995	3,9	1,6	2,5	16,7	17,5	4,2	6,1
1996	4,2	1,6	2,8	17,7	17,8	6,2	5,9
1997	3,8	1,6	2,4	17,6	17,6	4,6	8,7
1998	3,8	1,5	2,5	18,5	17,8	3,7	5,2
1999	4,1	1,6	2,7	17,9	18,5	4,7	6,9
2000	4,5	1,6	3,1	17,7	18,0	4,9	9,4
2001	5,1	1,7	3,7	18,8	18,7	4,2	7,5
2002	4,6	1,7	3,2	19,1	18,1	5,9	7,2
2003	5,2	1,8	3,7	19,3	19,4	5,4	6
2004	7,9	2,3	6,0	19,6	21,2	4,5	7,7
2005	8,6	2,4	6,7	18,8	20,3	5,5	6,4
2006	7,0	2,2	5,2	19,7	20,1	6	8,4
2007	4,3	1,8	2,9	16,8	16,7	1,7	3,1

Forrás: INS

A teljes népességet vizsgálva a vegyes házasságok arányának az ezredfordulót követő növekedését kell kiemelnünk. Emögött elsősorban a külföldi állampolgárok (elsősorban férfiak) romániai párválasztása áll. Ugyanez a magyarázata annak, hogy a románok esetében – leginkább az ezredfordulót követő években – a nők körében jóval gyakoribbak a vegyes házasságok.

54. A vegyes házasságok aránya a magyar népesség esetében nem szerint



Forrás: INS

A magyarok esetében a vegyes házasságra lépők aránya a vizsgált periódusban 17–20 százalék között mozgott, időben pedig enyhén emelkedő tendenciát mutatott. A férfiak és a nők között nem volt jelentős eltérés. 2004–2005 között a nők magasabb exogámiája leginkább a külföldiekkel kötött házasságoknak tudható be.

A következő táblázat a vegyes házasságra lépő férfiak és nők együttes arányát mutatja 1992 és 2007 között. A vegyes házasságra lépők túlnyomó többsége román nemzetiségű házastársat választ magának. A nem román házastársak Temes és Krassó-Szörény megyékben képviselnek jelentékeny arányt.

55. A házasságra lépő magyarok párválasztása, a partner (férj/feleség) nemzetisége szerint 1992–2007 között

		1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Románia	Magyar	82	82	82	83	82	82	82	82	82	81	81	81	80	80	80	83
	Román	16	16	17	16	17	17	17	17	17	17	18	18	18	17	18	15
	Egyéb	2	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	2	1
Fehér	Magyar	65	68	66	66	68	66	72	59	82	85	74	82	70	68	67	75
	Román	32	31	34	33	32	33	28	41	16	14	24	13	29	31	30	25
	Egyéb	3	1	0	1	0	1	0	0	2	1	2	6	1	1	3	1
Arad	Magyar	59	60	59	62	62	60	57	61	55	55	56	47	54	58	51	60
	Román	36	36	37	34	36	36	39	35	42	42	43	50	42	39	45	37
	Egyéb	4	4	4	4	3	4	4	4	4	4	1	3	4	3	4	4
Bihar	Magyar	87	88	86	86	85	86	85	86	85	83	83	85	82	81	81	79
	Román	13	11	13	13	14	13	15	13	14	16	16	15	17	18	17	18
	Egyéb	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	1	0	1	1	2	3
Beszterce-Naszód	Magyar	66	60	66	68	66	64	61	62	60	51	56	46	53	64	55	57
	Román	31	40	33	32	32	35	38	39	39	47	42	53	46	35	44	41
	Egyéb	2	0	2	1	2	1	1	0	1	1	3	1	1	1	1	2
Brassó	Magyar	63	62	55	65	65	61	60	65	61	60	60	58	61	62	57	64
	Román	35	36	43	34	34	37	39	32	37	37	38	39	38	37	42	35
	Egyéb	2	2	2	1	2	2	2	2	2	3	2	3	1	1	1	1
Krassó-Szörény	Magyar	29	18	25	24	11	12	38	31	0	40	27	17	17	7	0	48
	Román	60	69	69	64	65	70	54	62	96	55	64	67	70	78	75	48
	Egyéb	11	13	6	12	24	18	8	8	4	5	9	17	13	15	25	5
Kolozs	Magyar	79	79	80	77	76	77	76	75	76	75	74	71	72	71	69	71
	Román	20	20	19	21	24	22	23	24	23	24	25	27	25	26	29	28
	Egyéb	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1	2	3	3	2	1
Kovácsna	Magyar	96	95	96	96	95	95	95	95	95	95	95	94	93	94	94	95
	Román	4	5	4	4	5	5	5	5	5	5	5	6	6	6	6	5
	Egyéb	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1	1	1	0
Hargita	Magyar	97	96	97	97	97	97	97	96	97	97	97	96	95	96	95	96
	Román	3	3	3	3	3	3	3	4	3	3	3	3	4	3	4	3
	Egyéb	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1
Hunyad	Magyar	41	48	33	42	43	31	41	44	38	40	32	47	36	40	37	41
	Román	56	51	65	57	56	68	58	55	61	57	68	53	60	57	60	58
	Egyéb	3	1	3	2	1	1	1	1	2	3	1	0	4	3	2	1
Máramaros	Magyar	62	65	67	65	55	57	58	56	57	55	57	51	51	59	58	61
	Román	36	33	32	33	43	42	42	41	41	44	43	47	46	39	39	36
	Egyéb	2	2	1	1	2	1	1	3	2	2	1	2	3	3	3	3
Maros	Magyar	89	89	90	88	88	90	86	87	87	85	87	85	82	82	84	85
	Román	10	10	10	11	11	9	13	12	12	13	13	14	15	15	13	13
	Egyéb	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	3	2



		1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Szatmár	Magyar	83	83	83	83	84	80	80	79	81	81	81	78	77	80	80	84
	Román	15	15	16	16	14	18	18	18	17	17	17	21	20	18	18	16
	Egyéb	2	2	1	2	2	2	2	3	2	2	2	1	3	3	2	1
Szilágy	Magyar	90	91	91	89	88	90	87	87	87	87	89	86	87	85	84	85
	Román	10	9	9	11	12	10	13	13	13	13	11	13	12	14	16	14
	Egyéb	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	2	1	1
Szeben	Magyar	41	49	47	41	40	37	29	32	40	35	37	32	33	29	36	32
	Román	50	44	49	54	56	59	67	64	58	60	60	66	63	67	61	65
	Egyéb	9	7	4	5	5	5	5	4	3	6	3	2	5	5	4	3
Temes	Magyar	40	40	35	37	38	37	34	35	30	35	34	25	32	37	30	33
	Román	51	50	57	57	54	58	61	60	61	59	60	68	58	53	62	59
	Egyéb	9	9	9	7	7	6	5	5	9	7	6	7	11	10	8	8

Forrás: INS

A vegyes házasságra lépőkre vonatkozó megyei adatokból kitűnik, hogy az exogámia szórványban, illetve Kolozs, Maros és Bihar megyékben mutat egyértelműen emelkedő tendenciát. Tisztább képet kapunk azonban, ha az 1992–2001 közötti és a 2002–2007 közötti periódust a megyék mellett régiók szerint is összehasonlítjuk.

56. A homogén, illetve román párú vegyes házasságot kötő magyarok aránya 1992–2001, illetve 2002–2007 között

		Homogén házasságot kötők			Román párú vegyes házasságot kötők		A házasságra lépő magyarokon belüli arány	
		1992–2001 (%)	2002–2007 (%)	Változás	1992–2001 (%)	2002–2007 (%)	1992–2001 (%)	2002–2007 (%)
Székelyföld	Kovácszna	95,3	94,0	-1,3%	4,5	5,4	11,8	13,8
	Hargita	96,7	95,8	-0,9%	3,1	3,5	18,3	20,1
	Összes	96,1	95,1	-1,1%	3,6	4,3	30,0	33,9
Partium	Bihar	85,7	81,7	-4,7%	13,4	16,9	11,2	11,5
	Szatmár	81,7	80,1	-2,0%	16,3	18,0	10,6	10,8
	Szilágy	88,7	85,9	-3,1%	11,1	13,0	4,5	4,4
	Összes	84,6	81,8	-3,4%	14,2	16,7	26,2	26,7
Közép-Erdély	Kolozs	77,1	71,3	-7,5%	21,9	26,8	8,3	7,5
	Maros	88,0	84,0	-4,5%	11,0	13,9	16,2	16,6
	Összes	84,3	80,1	-5,0%	14,7	17,9	24,6	24,1
Észak-Erdély	Beszterce-Naszód	63,0	54,5	-13,5%	35,9	43,9	1,3	1,0
	Máramaros	58,3	55,5	-4,8%	40,0	42,1	3,4	2,2
	Összes	59,6	55,2	-7,4%	38,9	42,7	4,7	3,3
Dél-Erdély	Fehér	67,5	71,7	6,2%	31,6	26,4	1,3	0,7
	Brassó	61,7	60,5	-1,9%	36,4	38,0	3,3	2,6
	Hunyad	45,1	39,3	-12,9%	53,2	59,1	1,7	0,9
	Szeben	39,5	33,0	-16,4%	55,1	63,4	1,1	0,8
	Összes	55,4	53,9	-2,7%	42,4	44,2	7,4	5,1
Bánság	Arad	59,1	54,8	-7,3%	37,1	42,1	3,2	2,7
	Krassó-Szörény	23,0	23,0	0,1%	66,0	64,6	0,2	0,2
	Temes	36,6	32,0	-12,6%	55,9	59,8	2,8	2,7
	Összes	47,5	42,8	-10,0%	46,7	51,4	6,2	5,6
Erdély		82,3	81,4	-1,2%	16,4	17,0	99,2	98,6
Regát		55,7	54,0	-3,0%	35,0	31,7	0,8	1,4
Románia		82,1	81,0	-1,4%	16,6	17,2	100,0	100,0

A táblázat alapján kitűnik, hogy a kilencvenes évekhez viszonyítva minden egyes régióban csökkent a homogén házasságok aránya. A legnagyobb arányú csökkenés a Bánságban, Észak-Erdélyben és Közép-Erdélyben tapasztalható. A Székelyföldön a változás minimális, míg Dél-Erdélyben a viszonylagos stabilitás Brassó és Fehér megyéknek köszönhető. Hunyadban és Szebenben átlag fölött nőtt a vegyes házasságok aránya. Az országos arány (viszonylagos) stabilitása – az egyes régiókban történő eltolódás mellett – annak köszönhető, hogy a házasodókon belül növekszik a székelyföldiek aránya.

A vegyes családokon belüli etnikai szocializáció

A vegyes házasságokon belüli etnikai szocializációval kapcsolatban több kérdés felvethető.¹⁹ Egyrészt alapkérdés, hogy ez milyen eszközök segítségével mérhető statisztikailag, illetve a különböző statisztikailag mérhető aspektusoknak milyen jelentőségük/jelentésük van az etnikai szocializáció egészén belül. Fogalmilag Brubakerre és szerzőtársaira (2006: 311–314) támaszkodhatunk, akik a román–magyar vegyes párkapcsolatokat etnikailag jelölt, egymást (általában) kizáró alternatívák közötti választások sorozataként írják le. Erdélyben mind a román, mind a magyar etnicitásnak viszonylag egyértelmű markerei vannak, mindkettő köré jól kikristályosodott (egymással szembenálló) nemzeti ideológia és intézményrendszer épült. Ezzel szemben a közties identitásoknak nincsenek egyértelmű markerei, nincsenek olyan diskurzusok és intézmények, amelyekbe azok beágyazódhatnak. Ilyen körülmények között a vegyes párok folyamatosan választani kénytelenek, attól kezdődően, hogy milyen templomban esküdjének,²⁰ milyen nevet adjanak a gyermeknek, milyen vallásúnak kereszteljék, egészen addig, hogy milyen nyelven iskoláztassák őket. Meg kell jegyeznünk, hogy maga a statisztikai regisztráció, amelyből egy demográfiai elemzésben kiindulhatunk, és amely az etnikai hovatartozásra vagylagosan kérdez rá, szintén a nemzeti kizárólagosságra törekvő nemzeti diskurzusokba ágyazott. Azt mondhatjuk, hogy amikor gyermekeiket a népmozgalmi és a népszámlálási regisztráció során a vegyes családban élők románként vagy magyarként regisztráltatják, akkor az számukra egy a különböző helyzetek közül, amelyekben etnikailag jelölt, egymást kizáró alternatívák közül kell választaniuk.

A statisztikai adatok tekintetében – miután a 2011-es népszámlálás erre vonatkozó eredményeit még nem ismerjük – a 2002-es népszámlálási adatokból indulhatunk ki. Megye és azon belül településtípus szerint ismerjük, hogy a magyar párú vegyes családok hány százaléka regisztrálta gyermekeit magyarként, ha az asszony, illetve ha a férfi magyar.

57. A gyermekeiket magyarként regisztráló magyar párú vegyes családok 2002-ben

	Teljes			Város			Falu		
	Összes	A férfi magyar	A nő magyar	Összes	A férfi magyar	A nő magyar	Összes	A férfi magyar	A nő magyar
Románia	32,3	37,5	26,9	28,9	33,1	24,8	40,6	32,8	47,0
Fehér	22,8	30,4	14,8	14,3	28,4	21,5	15,9	35,4	26,1
Arad	29,1	32,6	25,3	23,8	31,9	27,9	28,6	34,2	31,5
Bihar	37,0	37,2	36,9	34,8	35,1	34,9	40,9	41,0	41,0
Beszterce-Naszód	29,4	33,6	23,8	19,8	28,3	24,6	30,9	41,9	37,4
Brassó	24,5	28,8	20,0	18,6	27,8	23,2	24,4	31,5	28,2
Krassó-Szörény	23,7	30,2	16,5	17,1	32,4	25,1	13,3	16,9	15,1
Kolozs	28,0	32,4	23,1	22,3	32,2	27,5	26,0	33,4	29,8
Kovászna	54,3	61,4	47,8	46,0	58,6	51,7	52,1	65,9	59,5
Hargita	48,0	53,4	43,5	43,0	50,1	46,1	44,9	60,9	52,9
Hunyad	22,1	24,5	19,4	19,4	24,9	22,3	20,0	16,7	18,3
Máramaros	30,1	34,1	25,4	25,0	31,8	28,7	27,6	46,2	37,3
Maros	35,6	39,2	32,1	29,9	37,2	33,4	36,0	42,3	39,2
Szatmár	42,6	46,3	39,4	35,5	42,6	38,7	45,0	50,8	47,8

19 A kérdés alaposabb tárgyalását lásd Kiss (2010: 211–245).

20 Az ortodox és a görög katolikus egyháznak egyértelműek a román, míg a református, római katolikus és unitárius egyházaknak pedig a magyar nemzeti, illetve nemzetiesítő jellemvonásaik.



	Teljes			Város			Falu		
	Összes	A férfi magyar	A nő magyar	Összes	A férfi magyar	A nő magyar	Összes	A férfi magyar	A nő magyar
Szilágy	32,2	36,1	28,0	24,0	31,8	28,2	36,4	46,1	41,3
Szeben	24,4	31,6	17,1	17,3	31,3	24,3	16,0	32,7	24,9
Temes	29,4	36,7	20,6	20,0	36,1	28,7	22,1	37,8	30,9

Forrás: INS

2002-ben Romániában összességében a magyar párú vegyes családok 32,3 százalékában regisztrálták a gyermek(ek)et magyar nemzetiségüként. Az arány a vegyes házasságok gyakoriságához hasonlóan változik régióként és megyéenként, ami szintén nagyban függ az etnikai térszerkezettől. A magyar többségű székelyföldi megyékben az etnikai szocializáció kiegyenlítettnek mutatkozik, vagyis a gyermekek mintegy felét regisztrálták magyarként, illetve románként. Ezzel szemben Brassó, Szeben, Fehér, Hunyad, Krassó-Szörény megyékben, ahol a magyarok aránya nem éri el a 10 százalékot, a gyermekeiket magyarként regisztráltató családok aránya 25 százalék alatt marad. A következőkben ezekkel a (2002-es) adatokkal fogunk számolni.

Interetnikus asszimilációs veszteség

Szilágyi N. Sándor (2002) plasztikus megfogalmazása szerint az intergenerációs asszimiláció onnan adódik, hogy *magyar nők román gyermekeket szülnek*. Másrészt azonban nem magyar nők is szülhetnek magyar gyermekeket. Amennyiben pedig a vegyes családokon belüli etnikai szocializáció kiegyenlített, az előbbi veszteség és az utóbbi nyereség kiegyenlíti egymást. Ha azonban ez nem így van, ismét Szilágyi N. Sándor szavaival élve, különbség lesz a demográfiai értelemben vett és az etnokulturális reprodukció között. Biológiai reprodukció alatt a magyar nők által világra hozott gyermekeket értjük, ami alapján kiszámíthatjuk a termékenységi arányszámokat. Az etnikai reprodukció kérdése viszont arra irányul, hogy ezeknek a gyermekeknek végül is mekkora hányada lesz magyar. Ez, mint már érintettük, a vegyes házasságok arányától és a vegyes házasságokon belüli etnikai szocializációtól függ. Képletszerűen az etnikai reprodukció mutatóját a következőképpen kapjuk:

$$ER = HomM \times 100 + HetM \times (ERHet_férfi + ERHet_nő),$$

ahol

HomM – a homogén házasságok aránya, amelyeken belül az etnikai reprodukciót 100 százalékosnak tekintjük,

HetM – a vegyes házasságok aránya,

ERHet_nő, *ERHet_férfi* – a vegyes házasságokon belüli etnikai reprodukció, magyar feleség, illetve magyar férj esetében.

Az etnikai reprodukció mutatója azt fejezi ki, hogy a magyarként regisztrált gyermekek száma hogyan aránylik a magyar nők által szült gyermekek számához. Az etnikai reprodukciós mutató segítségével arra is következtetni tudunk, hogy az intergenerációs asszimiláció a női termékenységhez viszonyítva milyen arányban apasztja a kisebbségi népesség generációs utánpótlását.

Az alábbi táblázat az etnikai reprodukciós arányszámot, illetve az intergenerációs asszimilációs veszteség számszerűen kifejezett értékét tünteti fel az 1992–2002, illetve a 2002–2011 közötti periódusban.

58. Az etnikai reprodukciós arányszám és az asszimilációs veszteség 1992–2002, illetve 2002–2011 között

Régió	Megye	Homogén házasságok		Magyar gyerekek aránya a vegyes házasságokban (2002)			ER		Asszimilációs veszteség	
		1992–2001	2002–2007	Összes	Férfi magyar	Nő magyar	1992–2001	2002–2007	1992–2002	2002–2011
Székelyföld	Kovászna	95,3	94	54,3	61,4	47,8	100,4	100,6	73	93
	Hargita	96,7	95,8	48	53,4	43,5	99,9	99,9	-31	-38
	Összes	96,1	95,1				100,1	100,1	42	55

Régió	Megye	Homogén házasságok		Magyar gyerekek aránya a vegyes házasságokban (2002)			ER		Asszimilációs veszteség	
		1992–2001	2002–2007	Összes	Férfi magyar	Nő magyar	1992–2001	2002–2007	1992–2002	2002–2011
Partium	Bihar	85,7	81,7	37,2	36,9	20	93,8	92,1	-880	-991
	Szatmár	81,7	80,1	42,6	46,3	39,4	97,4	97,2	-335	-340
	Szilágy	88,7	85,9	32,2	36,1	28	95,9	94,9	-260	-238
	Összes	84,6	81,8				95,6	94,6	-1474	-1569
Közép-Erdély	Kolozs	77,1	71,3	28	32,4	23,1	89,8	87,2	-846	-777
	Maros	88	84	35,6	39,2	32,1	96,6	95,4	-735	-863
	Összes	84,3	80,1				94,7	93,4	-1581	-1639
Észak-Erdély	Beszterce-Naszód	63	54,5	29,4	33,6	23,8	84,2	80,6	-248	-187
	Máramaros	58,3	55,5	30,1	34,1	25,4	83,1	82,0	-596	-367
	Összes	59,6	55,2				83,5	81,5	-845	-554
Dél-Erdély	Fehér	67,5	71,7	22,8	30,4	14,8	82,2	84,5	-266	-121
	Brassó	61,7	60,5	24,5	28,8	20	80,4	79,8	-645	-580
	Hunyad	45,1	39,3	22,1	24,5	19,4	69,2	65,9	-449	-233
	Szeben	39,5	33	24,4	31,6	17,1	69,0	65,6	-344	-231
	Összes	55,4	53,9				76,8	76,7	-1704	-1165
Bánság	Arad	59,1	54,8	29,1	32,6	25,3	82,8	81,0	-540	-406
	Krassó-Szörény	23	23	23,7	30,2	16,5	59,0	59,0	-148	-60
	Temes	36,6	32	29,4	36,7	20,6	72,9	71,0	-843	-606
	Összes	47,5	42,8				76,8	75,4	-1531	-1073
Erdély	82,1	81,0	32,3	37,5	26,9	94,5	94,7	-7093	-5945	

A regionális különbségek – természetesen a vegyes házasságok arányához és a vegyes házasságon belüli etnikai szocializációhoz hasonlóan – jelentősek. Míg Székelyföldön (ahol a vegyes házasságok aránya viszonylag alacsony és a vegyes családokon belüli etnikai szocializáció kiegyenlített) nincs asszimilációs veszteség, addig Dél-Erdély egyes megyéiben az 1/4-kal is csökkent a magyar népesség generációs utánpótlását.

Az etnikai reprodukció Erdély-szintű értéke (a megyei adatok alapján összegezve) 1992–2002 között 94,5, 2002–2011 között 94,7 százalék volt, vagyis 5,5, illetve 5,3 százalékos asszimilációs veszteséggel számíthatunk. Az etnikai reprodukciós mutató a Székelyföldet leszámítva minden egyes régióban csökkent. Az, hogy Erdély-szinten a mutató értéke mégis növekedett, az újszülöttek regionális megoszlásának eltolódásával magyarázható. Vagyis a születések egyre nagyobb hányada esik a Székelyföldre, ami ellensúlyozza az egyéb területek romló etnikai reprodukciós mutatóit. Az így számolt intergenerációs asszimilációs veszteség 1992–2002 között 7000, míg 2002–2011 között közel 6000 fő volt.

Nemzetiségváltási folyamatok: magyar–német reláció

A különböző etnodemográfiai vizsgálatok asszimilációs folyamatok alatt elsősorban a nemzetiségváltást értették. Szilágyi N. Sándor asszimiláció-tipológiájában az első (az auto-identifikáció változása), illetve a második (a korábbi hetero-identifikációval nem egyező auto-identifikáció) típus tartozik ide.

A népszámlálások, illetve a népmozgalmi adatok a nemzetiségváltási folyamatok tekintetében nem szolgálnak közvetlen támponttal. Varga E. Árpád (2002b) javaslata, hogy a nemzetiségváltást, a népszámlálások közötti népmozgalmi egyenleg megvonása után, a tényleges népmozgalmi migrációs és természetes népmozgalmi folyamatokkal nem magyarázható részeként, egyfajta reziduummként határozzuk meg. Ez a módszer azonban nehezen alkalmazható, mert ugyan a természetes népmozgalmi folyamatok (többé-kevésbé) visszakövetkeztethetők, a migrációs folyamatokat nem tudjuk közvetlenül



adatolni. Ez utóbbit is egyfajta maradékelv segítségével (természetes és tényleges népmozgalom különbségeként) próbáljuk majd meghatározni. Így a nemzetiségváltás és a migrációs veszteség módszertani szempontból nehezen választható külön. Ebből következően román–magyar viszonylatban csak korlátozott mértékben tudunk hipotéziseket megfogalmazni a nemzetiségváltás mértékével kapcsolatban. A népszámlálási adatok összevetése azonban támpontokkal szolgálhat a cigány–magyar, illetve sváb–magyar vonatkozásban a nemzetiségi bevallás inkonzisztenciájáról.

A magyar–német (sváb) relációban lezajlott nemzetiségváltási folyamatoknak (az etnikai önbevallás inkonzisztenciájának) a megragadására az érintett népesség nagyfokú területi koncentrátsága ad lehetőséget. A magyar anyanyelvű (és dominánsan) magyar identitású, de sváb származástudattal rendelkező népesség Szatmár megyében, ezen belül elsősorban a Nagykároly környéki falvakban él. A következő táblázat 12 – többségében (vagy jelentős arányban) sváb–magyarok által lakott – község esetében tünteti fel a magyar és a német nemzetiségűek számának változását 1966 és 2011 között. 1966-ban a tíz településen csupán 1991 személy vallotta magát németnek és 29 414 magyarnak. A németek száma 1977-re 3093-ra emelkedett, a magyaroké pedig 25 906-ra csökkent. A svábok száma 1992-ben érte el a maximumot, 8252-vel. Ugyanekkor a magyarok száma csupán 13 942 volt. 2002-re a trend megfordult, a svábok száma megfeleződött (3791), a magyaroké pedig 15 929-re nőtt.²¹ Az auto-identifikáció sváb–magyar relációban végbement hasonló irányú változása a megye más településein (elsősorban Nagykárolyban és Szatmárnémetiben) is megfigyelhető, itt azonban arányaiban a magyar népesség jóval kisebb részét érintette. A megye szintjén 1966-ban 4427, 1977-ben 6395, 1992-ben 14 351, 2002-ben pedig 6417 személy vallotta magát németnek. A 2002-es népszámlálás szerint Szatmár megye volt az egyetlen, ahol a magyarok népességen belüli aránya növekedett 1992-höz képest. Ez elsősorban annak volt köszönhető, hogy a magyar anyanyelvű svábok jelentős része az 1992-es népszámlálástól eltérően (ismét) magyarnak vallotta magát. Az 1992-es (és részben már az 1977-es) népszámlálási adatokban tükröződő szatmári sváb „*ethnic revival*” kontextusa elsősorban a román, illetve a német migrációs politika volt. Románia ugyanis a hetvenes és nyolcvanas években a németek számára szelektíven engedélyezte az elvándorlást, míg Németországban a német származás automatikusan állampolgárságra volt konvertálható. A kilencvenes évek elején azonban a Német Fórum megalakításával és a megélénkülő németországi kapcsolattartással sokak számára ettől függetlenül vonzóan tűnt a német identitás.

59. A magyar és sváb nemzetiségűek számának változása néhány Szatmár megyei községben

		1966	1977	1992	2002	2011	2002-2011
Erdőd	Német	83	215	935	413	282	-31,7%
	Magyar	2805	2314	1011	1304	1098	-15,8%
Krasznabéltég	Német	1276	1205	880	494	382	-22,7%
	Magyar	2763	2211	1161	1094	1031	-5,8%
Kaplony	Német	0	4	293	99	74	-25,3%
	Magyar	2938	3211	2690	2844	2736	-3,8%
Kálmánd	Német	0	6	671	334	316	-5,4%
	Magyar	1590	1564	677	916	907	-1,0%
Mezőfény	Német	0	90	1057	783	389	-50,3%
	Magyar	2228	2199	941	1045	1267	21,2%
Nagymajtény	Német	2	102	518	176	169	-4,0%
	Magyar	3020	2498	1210	1377	1163	-15,5%
Mezőpetri	Német	598	1056	1069	530	437	-17,5%
	Magyar	2213	1447	613	794	749	-5,7%

21 A vizsgált periódusban a községek teljes népessége is csökkent a nagymértékű (elsősorban Németország, másodsorban Magyarország fele irányuló) kivándorlás következtében.

		1966	1977	1992	2002	2011	2002-2011
Szaniszló és Csomaköz	Német	11	44	620	119	380	219,3%
	Magyar	4770	4292	2705	2831	2312	-18,3%
Krasznaterebes	Német	0	9	150	36	38	5,6%
	Magyar	497	382	53	101	95	-5,9%
Terem	Német	1	252	831	332	218	-34,3%
	Magyar	1729	1230	291	694	563	-18,9%
Túrterebes	Német	1	0	516	136	98	-27,9%
	Magyar	3171	3016	1900	1902	2189	15,1%
Csanáros	Német	19	110	712	339	359	5,9%
	Magyar	1690	1542	690	1027	816	-20,5%
A 10 település összesen	Német	1991	3093	8252	3791	3142	-17,1%
	Magyar	29 414	25 906	13 942	15 929	14 926	-6,3%
		93,7%	89,3%	62,8%	80,8%	82,6%	
Szatmár megye összesen	Német	4427	6395	14 351	6417	4986	-22,3%

Bár a szatmári svábokat érintő elvándorlás nagyságrendjét nehezen tudjuk megbecsülni, kijelenthetjük, hogy a megyében legalább ezer személy olyan lehetett, aki 1966-ban magyarnak, majd 1977-ben németnek és további 8 ezer, aki 1977-ben magyarnak, de 1992-ben németnek vallotta magát. Ezzel szemben 2002-ben mintegy 7 ezer, az 1992-es census alkalmával magát németnek valló személy azonosult (ismét) a magyar nemzetiséggel.

2011-ben az identifikációs váltás jóval kisebb mértékű volt, mint a korábbi két népszámlálás során. 2002-ben a magyar és német nemzetiségűek 80,8, 2011-ben 82,6 százaléka vallotta magát magyarnak. A németek javára történő identitásváltás figyelhető meg Csanáros és Csomaköz községekben. A magyarok javára történt eltolódás Mezőfényben és Erdődön. Összességében az identitásváltásból származó egyenleg mindössze pár száz fős (a továbbiakban 200 fővel számolunk) lehetett, és inkább gyarapította, mint apasztotta a magyarok statisztikai számát.

Nemzetiségváltási folyamatok: romák

A romákra vonatkozóan sem a közpolitikkal foglalkozóknak, sem a társadalomkutatóknak nincsenek egyértelmű, konszenzuálisan elfogadott számsoraik. Szemben a magyar népességgel, amelyre vonatkozóan a Statisztikai Hivatal által közölt számsorokat végeredményben elfogadják a fontosabb szereplők, a romák vonatkozásában abban mutatkozik egyfajta konszenzus, hogy a népszámlálási adatok megbízhatatlanok és erősen alulbecsülik a számukat. Saját, különböző roma közösségekben szerzett tapasztalataink szintén arra utalnak, hogy a népszámlálási adatsorok és a hétköznapokban romának tekintettek száma között valójában óriási szakadék tátong.

Ebben a tekintetben valóban óriási szerepe van az adatfelvétel mikéntjének. Léteznek olyan technikák, amelyekkel növelhető, és léteznek olyanok, amelyekkel csökkenthető a magukat romának vallók száma. Ezeket a kérdéseket érinteni fogjuk, a probléma azonban mélyebb gyökerű. Az etnikai regisztráció azon rendszere, amelyet a Statisztikai Hivatal a 2011-es népszámlálás során (is) használt, nem, illetve nem minden esetben alkalmas a roma etnicitás megragadására. A fő ok, hogy a roma etnicitás társadalmi felépítése nagyban különbözik attól a fajta nemzetiség- (vagy etnikum-) definíciótól, amelynek a megragadására a román (és tegyük hozzá, a kelet-európai) etnikai kategorizációs rendszer fókuszál. A *nemzetiség* Kelet-Európában egyfajta kulturális értelemben felfogott csoportban (nemzetben) való kategóriatagság, amelyet alapvetően két tényező határoz meg (Kertzer–Arel 2002). Az első a csoporttal/nemzettel való szubjektív azonosulás, ami alapértelmezett esetben kizárólagos. A census gyakorlata is ezt a kizárólagosságot követi, amikor az embereket arra készíti/kényszeríti, hogy például a magyar és a román csoporttagság között válasszanak. A nemzetiség fogalma szorosan kapcsolódik a második tényezőhöz is, a nyelvi-kulturális készségek meglétéhez. Magyarnak, ro-



mánnak, lengyelnek, szlováknak vagy bolgárnak lenni alapvetően feltételezi az illető nyelv ismeretét és a nemzeti kultúrában való valamilyen fokú jártasságot (Brubaker et al. 2006). Ez a fajta nemzeti-ségfogalom (amelynek megragadására az érvényben lévő etnikai kategorizációs rendszert kidolgozták) nagyjából lefedi azt, ahogy a mindennapokban a magyar, illetve a román kategóriák tartalmát meghatározzuk. A mindennapokban is az a magyar (román), aki ezt szubjektíve vállalja/vallja, beszéli a nyelvet és ismeri a kultúrát.

A cigány etnicitás társadalmi felépítése ezzel szemben nem a nemzetiség fogalmához kötődik. Abban a szubjektív azonosulásnál jóval nagyobb szerepe van a mások által cigányként történő beazonosításnak. A mások általi kategorizáció ráadásul sok esetben (talán az esetek többségében) eltekint a nyelvi-kulturális készségektől vagy a szubjektív identitástól. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a cigány etnicitást jelentős részben a nem cigány többség külső megítélése konstruálja, mégpedig a vonatkozó szakirodalom alapján elsősorban rasszjegyek és életmódelemek alapján. Ladányi és Szelényi (2006: 40) egy vizsgálat során a kérdezőbiztosokat arra kérték meg, hogy romaként (illetve nem romaként) kategorizáljanak, majd arra kérdeztek rá, hogy a kategorizálást milyen ismervek alapján végezték el. A Romániában kérdező biztosok 52 százaléka azt nyilatkozta, hogy a besorolás kapcsán a bőrszín „nagyon fontos”, további 32 százaléka pedig, hogy „fontos” volt a számára. Magyarországon ugyanezek az arányok 61 és 29 százalék voltak. Ezek az adatok arra utalnak, hogy elsősorban az eltérő rasszjegyek a felelősek azért, hogy a romák származásukat nem tudják „eltagadni”, ha akarják, akkor sem. A második, hasonlóan fontos szempont az életmód volt. A bőrszín mellett a kérdezők elsősorban arról ismerték fel a romákat, hogy azok „cigány módjára élnek”. Ezt a szempontot a romániai kérdezők 47 százalékos arányban mondták nagyon fontosnak és 33 százalékos arányban fontosnak. Magyarországon ezek az arányok 41 és 27 százalék voltak. Összehasonlításképpen a romániai kérdezők 47 százaléka egyáltalán nem tulajdonított jelentőséget annak, hogy az illető minek tartotta magát.

Ennek alapján azt mondhatjuk, hogy a népszámlálás, amely a (ráadásul kizárólagos) nemzetiségi önbevallás alapján kategorizál, nagymértékben képtelen arra, hogy a roma etnicitást mint társadalmilag konstruált jelentéskomplexumot megragadja. Kétségtelen, hogy a roma elit (vagy annak egyes csoportjai) részéről jelen van egy olyan törekvés, amely a roma etnicitás jelentését a *nemzetiség* fogalmához hozná közelebb, illetve a romákat a szubjektív identitásvállalás felé terelné. A kérdés azonban az, hogy ez az elképzelés (mint politikai projekt) mennyire sikeres. A népszámlálás eredményei sokkal inkább arról, mintsem a romák „valós” számáról szolgálnak információval.

A társadalomkutatói gyakorlatban viszonylag elterjedt a hetero-identifikációra alapozó kategorizáció. A kutatási gyakorlat két fontos eljárást ismer, amelynek segítségével a mások által cigánynak tartottak számát, jellemzőit megbecsülhetjük, az első a kérdezőbiztosok, a második a szakértők által végzett kategorizáció. A kérdezőbiztosok segítségével végzett beazonosítást többször bírálták (Havas–Kemény–Kertesi 1998; Kertesi 1998), a módszert azonban ennek ellenére gyakran használják, és több országban a romák számának becslésében ennek az eljárásnak jut kulcsszerep.²²

Erdély vonatkozásában az *Életünk Fordulópontjai – Erdély*²³ vizsgálatban alkalmaztuk a kérdezők általi kategorizációt 2006-ban. A vizsgálat során a 20–45 év közötti megkérdezetteket véletlenszerűen, a választói névjegyzékből választottuk ki. A mintába került 11 ezer megkérdezett közül azokkal készült interjú, akik beszéltek magyarul. Az interjút követően a kérdezőknek adatlapot kellett kitölteniük, többek között a kérdezett roma/nem roma mivoltára vonatkozóan. A kérdezőbiztosok a 2492 magyarul beszélő kérdezett 9,6 százalékát minősítették utólag romának. A roma népesség korfájából kiindulva a 20 évnél fiatalabbak között ez az arány minden valószínűség szerint magasabb, a 45 év fölöttiek között viszont alacsonyabb. Ez alapján a vizsgálatot végző kutatók a romák 9,6 százalékos arányát elfogadták mint a magyarul (is) beszélő népességen belüli értéket, és arra a következtetésre jutottak, hogy Erdélyben 150 ezer körül lehet a magyarul (is) beszélő romák száma. A vizsgálat szerint a kérdezők által romának minősítettek 57 százaléka vallotta magát magyarnak, 10 százaléka

22 (Cseh)szlovákiában 1970-ben és 1980-ban a népszámlálás során a kérdezettek egy zárt listáról választhattak maguknak nemzetiséget, ami nem tartalmazta a cigány/roma kategóriát. Emellett azonban a kérdezők mindenkit beazonosítottak romaként vagy nem romaként (Gyönyör 1990). A szlovákiai romák demográfiai jellemzőinek vizsgálatában ma is döntő szerepük van az 1980-as adatok kohorsz-komponens módszerrel való továbbvezetésének. Magyarországon a Kemény István-féle cigányvizsgálatok ugyan a szakértői besorolásból indultak ki, de Hablicseknek (2007) a cigány népességre vonatkozó demográfiai előreszámítása felhasznált olyan adatokat is, amelyek a kérdezői besorolásból származtak.

23 A 2006-ban lebonyolított vizsgálatot a KSH-NKI kezdeményezte. Az eredményekről lásd Spéder (szerk.) 2009.

románnak és 30 százaléka cigánynak (lásd bővebben Kapitány–Kiss 2010). Ennek alapján a magukat magyarnak vallók között a romák aránya 6,5 százalék körül lehet, a magukat magyarnak valló romák száma pedig 88 ezer.

A szakértői besorolás nagymértékben hasonlít a kérdezőbiztosi kategorizációhoz, hisz mind a két esetben másokat kérünk meg arra, hogy állapítsák meg a vizsgált személyekről, hogy romák vagy nem romák. A szakértők a gyakorlatban a romákkal kapcsolatba kerülő hatósági, illetve ellátó/szolgáltató szervek alkalmazottai lehetnek, vagyis: rendőrök, közigazgatási alkalmazottak, orvosok, tanárok, postások. Szelényi és Ladányi (1997) kiemelték azt, hogy a szakértői kategorizáció fokozottan felülbecsüli a „problémás” eseteket/családokat, hisz ezek sokkal nagyobb eséllyel kerülnek az illetékes hatóságok látókörébe. Fordítva pedig a szociális előadó vagy a rendőr számára az integrálódott/asszimilálódott, középosztálybeli roma származású családok kisebb eséllyel jelennek meg cigányként. Ez a hatás fokozottan érvényesül a nagyobb lélekszámú településeken, ahol a személyes kontaktus és ismeretség nem magától értetődő.

Emellett a szakértői becslések nagymértékben különböznek az alkalmazott módszertan szisztematikusságában is. Romániában több olyan, az önkormányzatokat megcélzó adatfelvétel készült, ahol a kérdőív a községben élő romák számára, illetve egyéb jellemzőikre vonatkozó kérdést is tartalmazott.²⁴ Ezek a vizsgálatok, ahol a kérdőíveket postán juttatták el az önkormányzatokhoz, több szempontból is problematikusak. Egyrészt az önkormányzatok a hivatalos felkérést különbözőképpen értelmezik. Egyesek válaszként a népszámlálási értékeket küldik vissza, mások ezzel szemben megbecsülik az általuk romaként számon tartott (kezelt) személyek számát. A végeredmény így gyakorlatilag értelmezhetetlen lesz. Azokban az esetekben viszont, ahol a népszámlálási értékeket látjuk, nem tudjuk eldönteni, hogy ezek az értékek valóban megegyeznek-e a hivatali becsléseivel, vagy a hivatal a népszámlálási értékekre vonatkozó kérdésként értelmezte a feladatot. Másrészt a vizsgálatokban a kérdések csupán egy aggregát adatra vonatkoznak, így a szakértők nem egyénenként/családonként sorolják a roma, illetve nem roma kategóriába az embereket. Korábbi terepmunkáink során több esetben végeztettünk a Kataszteri Jegyzék (Registru Agricol) alapján családonkénti kategorizációt a szakértőkkel (Kiss 2009), amelynek az eredménye általában jelentős mértékben eltért az első kézből deklarált aggregát adattól.

Romániában 1998-ban Preda és munkatársai készítettek a romák számára vonatkozó országos becslést, egy romákra reprezentatív adatfelvételhez kapcsolódóan (Preda–Zamfir szerk. 2002). Ennek során a választóközetekből²⁵ vettek reprezentatív mintát, majd ezekben egyfajta mikrocenzust végeztek. A háztartások kategorizálása során ők is szakértőkre hagyatkoztak. Eredményeik szerint 1998-ban a romák száma Romániában 1,8 millió volt. Ez a szám azóta – a migráció ellenére – minden bizonnyal növekedett, így a romák számát 2011-ben 2 millió körülire becsülhetjük.

Magunk Hargita, Kovászna megyék, illetve Maros megye egykor Marosszékhez tartozó települései, illetve az észak-bihari magyar tömbterület vonatkozásában rendelkezünk viszonylag részletes, a községek szintjére lebontott, romákra vonatkozó becslésekkel. Adatainkat az *Etnikai szegregációs modellek Romániában*, illetve az *Inclusion 2007* vizsgálatokra alapoztuk. Az adatokat a Sepsiszéki Nagy Balázs által közölt számsorokkal (Sepsiszéki Nagy 1998, 2000, 2003, 2007), illetve saját tereptapasztalatainkból adódó ismeretekkel egészítettük ki. Ezek alapján állítottuk össze az alábbi táblázatokat, illetve a székelyföldi romák 2002-es és 2011-es nemzetiségi bevallására vonatkozó térképmellékleteket (1. és 2. melléklet)

24 A következő vizsgálatokat emelhetjük ki: a Sandu (2005) által végzett *ProRomi* vizsgálat 2005-ben, a Human Dynamics által elvégzett *Inclusion 2007* (Fleck–Rughiniş ed. 2008), a Nemzeti Kisebbségkutató Intézet *Etnikai szegregációs modellek Romániában* 2009-ben (Toma 2010), illetve a Soros által szintén 2009-ben végzett *Strukturális alapok* vizsgálatokat.

25 A választókerület a településnél kisebb egység, átlagosan 1000 lakost tömörítő területi egység. A kisebb falvakban egy, a nagyobb városokban több száz választókerület található.



60. A székelyföldi romák nemzetiségi bevallás szerinti megoszlása a 2002-es censzuson

Megye	Szék	Teljes népesség	Romák		Nemzetiségi bevallás a 2002-es censzuson					
			Száma	Aránya	Roma		Magyar		Román	
					szám	%	szám	%	szám	%
Hargita	Csík	115 612	3 628	3,1	1 226	33,8	2 339	64,5	63	1,7
	Gyergyó	88 999	2 390	2,7	1 169	48,9	1 123	47,0	98	4,1
	Udvarhely	121 611	13 033	10,7	1 440	11,0	11 398	87,5	195	1,5
	Összes	326 222	19 051	5,8	3 835	20,1	14 860	78,0	356	1,9
Kovászna	Erdővidék	25 175	3 754	14,9	1 590	42,4	1 135	30,2	1 029	27,4
	Kézdiszék	55 247	5 138	9,3	322	6,3	4 816	93,7	0	0,0
	Orbaiszék	27 348	3 421	12,5	548	16,0	1 923	56,2	950	27,8
	Sepsiszék	87 675	6 825	7,8	1 047	15,3	5 778	84,7	0	0,0
	Bodza- forduló	21 083	1 177	5,6	32	2,7	0	0,0	1 145	97,3
	Hidvég, Előpatak	5 921	2 852	48,2	2 434	85,3	0	0,0	418	14,7
	Összes	222 449	23 167	10,4	5 973	25,8	13 652	58,9	3 542	15,3
Maros	Marosszék*	122 695	17 830	14,5	9 283	52,1	7 506	42,1	1 041	5,8
Székelyföld		671 366	60 048	8,9	19 091	31,8	36 018	60,0	4 939	8,2

* Marosvásárhely nélkül

61. A székelyföldi romák nemzetiségi megoszlása a 2011-es censzuson

Megye	Szék	Teljes népesség	Romák		Nemzetiségi bevallás a 2011-es censzuson							
			szám	%	Roma		Magyar		Román		Nem nyilatk.	
					szám	%	szám	%	szám	%	szám	%
Hargita	Csík	109 011	4 361	4,0	1 126	25,8	3 172	72,7	63	1,4	0	0
	Gyergyó	80 896	2 880	3,6	1 386	48,1	1 301	45,2	193	6,7	0	0
	Udvarhely	115 062	15 641	13,6	2 910	18,6	12 612	80,6	119	0,8	0	0
	Összes	304 969	22 882	7,5	5 422	23,7	17 085	74,7	375	1,6	0	0
Kovászna	Erdővidék	23 649	4 505	19,0	2 607	57,9	1 349	29,9	549	12,2	0	0
	Kézdiszék	51 940	6 108	11,8	1 257	20,6	4 851	79,4	0	0,0	0	0
	Orbaiszék	25 229	4 111	16,3	788	19,2	2 141	52,1	1 182	28,8	0	0
	Sepsiszék	80 192	8 184	10,2	678	8,3	7 506	91,7	0	0,0	0	0
	Bodza- forduló	18 701	1 413	7,6	147	10,4	0	0,0	1 266	89,6	0	0
	Hidvég, Előpatak	6 550	3 422	52,2	2 761	80,7	0	0,0	661	19,3	0	0
	Összes	206 261	27 743	13,5	8 238	29,7	15 847	57,1	3 658	13,2	0	0
Maros	Maros- szék*	126 842	21 367	16,8	12 000	56,2	7 348	34,4	1 256	5,9	763	3,6
Székelyföld		638 072	71 992	11,3	25 660	35,6	40 280	56,0	5 289	7,3	763	1,1

*Marosvásárhely nélkül

Az önkormányzatok jelenbeli becsléseire alapozó számításaink²⁶ szerint Hargita, Kovászna megyében, illetve Maros megye egykori marosszéki részén (Marosvásárhelyt nem számítva) 2002-ben 60 ezer,

26 Az önkormányzatok becslései a 2007-es, illetve a 2009-es évekből származtak. Ezek alapján becsültük a romák 2002-es és 2011-es számát.

2011-ben pedig 72 ezer roma élt. Ez 2002-ben a népesség 8,9, 2011-ben pedig 11,3 százalékát tette ki. A hagyományos széki bontást alapul véve, a romák aránya Erdővidéken, Marosszéken, illetve Orbaiszéken a legmagasabb, és Csíkban, illetve Gyergyóban a legalacsonyabb. A magukat romának vallók számához viszonyítva az önkormányzatok háromszor több cigányról számoltak be.

Ennek alapján viszonylag egyszerűen kiszámítható a székelyföldi romák nemzetiségi bevallása a 2002-es, illetve a 2011-es népszámlálásokon. 2002-ben összességében 60, 2011-ben pedig 56 százalékuk vallotta magát magyarnak; 8, illetve 7 százalékuk pedig románnak. A magukat cigánynak vallók aránya 2002-ben 32, 2011-ben pedig 36 százalékos volt. A legnagyobb arányban 2011-ben Seps-i-, Udvarhely-, Kézdi- és Csíkszéken mondták magukat magyarnak a romák. A magukat magyarnak vallók az erdővidéki, marosszéki és gyergyói romák között voltak kisebbségben a teljes roma közösségen belül.

62. A romák nemzetiségi bevallása a 2002-es és 2011-es censzuson Bihar megye magyar dominanciájú településein

	Teljes népesség	Romák		Nemzetiségi bevallás censzusokon			
				Roma		Magyar	
		szám	%	szám	%	szám	%
2002	109 205	11 066	10,1	6 805	61,5	4 261	38,5
2011	105 429	13 279	12,6	6 785	51,1	6 494	48,9

Az önkormányzati becslések alapján Bihar megye azon településein (Észak-Bihar és Nagyszalonta), ahol magyar anyanyelvű cigányok élnek, a romák 2002-ben ténylegesen 11 ezer főt számláltak, és a teljes népesség 10,1 százalékát tették ki. Számuk 2011-re 13 ezerre, arányuk 12,6 százalékra nőtt. 2002-ben a romák jóval nagyobb arányban vallották magukat magyarnak, mint 2002-ben.

Románia vonatkozásában nem rendelkezünk olyan szintű hetero-identifikációra alapozó község-soros kimutatással, mint a székelyföldi, illetve észak-bihari magyar településekre. Ennek ellenére megpróbáljuk legalább országosan, Erdély szintjén, illetve a fontosabb magyarlakta megyék vonatkozásában megbecsülni, hogy miként változott a romák nemzetiségi bevallása a censzusok során. Roma disszimilációról beszélünk abban az esetben, ha több, asszimilációról pedig, ha kevesebb roma vallotta magát az előző censzushoz képest romának/cigánynak. Természetesen tisztában vagyunk azzal, hogy az asszimiláció/disszimiláció jóval komplexebb folyamat, mintsem azt a censzusok során mért nemzetiségi önbevallással leírhatnánk, a plaszticitás kedvéért azonban mégis ezeket a fogalmakat fogjuk használni (lásd Alba–Nee 2003).

A kiindulópontunk ezúttal az 1966-os népszámlálás, amely a magukat cigánynak vallók számát tekintve mélypont volt. Míg 1930-ban 242 656, 1956-ban pedig 104 216 személy vallotta magát cigánynak, 1966-ban csak 64 197. Ebből az erdélyi cigányok száma 49 105 volt. Azóta a cigányok/romák száma népszámlálásról népszámlálásra trendszerűen növekszik. A növekedésnek két oka van/lehet. Egyrészt a romák a teljes népességnél jóval nagyobb arányú természetes szaporulata, másrészt az, hogy olyanok is cigányként/romaként regisztráltatják magukat, akik a korábbi népszámláláskor ezt nem tették.

Az adatokban megmutatózó változás mögött részben a cigányokkal szembeni állami politika változása áll. A múlt rendszerben a pártállam a cigányokat elsősorban szociális kategóriának tekintette és csak másodsorban etnikainak. Románia ugyan elismerte a cigány etnikum létét, de az 1966-os mélypontot részben mégis az állam azon igyekezetének tulajdoníthatjuk, hogy a cigánykérdést osztály- és nem etnikai kategóriákban reprezentálta. A hetvenes évektől azonban ez a szemléletmód részben megváltozott, amelynek világos jele, hogy a párt központi bizottsága a Belügyminisztériumon keresztül 1976-ban cigányösszeírást rendelt el (Achim 1998: 159). Részben ennek a változásnak tudható be, hogy 1977-ben az 1966-os censzushoz viszonyítva jóval többen, 227 398-an vallották magukat cigánynak.



63. A cigány/roma nemzetiségűek (az 1966-os, 1977-es, 1992-es, 2002-es és 2011-es censzusok szerint), illetve a cigány/roma nemzetiségre váltók száma

		Románia	Erdély	Bihar	Kovácszna	Hargita	Maros	Szatmár	Szilágy
1966	Népszámlálás	64 197	49 105	3 678	1 465	1 390	11 402	1 750	1 779
	Népszámlálás	227 398	123 028	12 014	3 522	3 228	20 019	5 256	3 920
1977	Népszám 2%-os évi növekedéssel számolva	79 821	61 056	4 573	1 822	1 728	14 177	2 176	2 212
	Nemzetiségváltás	147 557	61 972	7 441	1 700	1 500	5 842	3 080	1 708
	Magyar–cigány nemzetiségváltás	10 160	10 160	3 792	800	1 500	1 500	2 418	150
	Népszámlálás	401 097	202 665	21 796	2 641	3 827	34 798	9 823	9 224
1992	Népszám 2%-os évi növekedéssel számolva	306 048	165 579	16 169	4 740	4 344	26 943	7 074	5 276
	Nemzetiségváltás	95 049	37 086	5 627	-2 099	-510	7 855	2 749	3 948
	Magyar–cigány nemzetiségváltás	3 489	3 489	-316	-1 000	-435	3 000	1 406	834
	Népszámlálás	535 140	244 475	30 089	5 973	3 835	40 425	13 478	12 544
2002	Népszám 1,6%-os évi növekedéssel számolva	470 096	237 529	25 545	3 095	4 485	40 784	11 513	10 811
	Nemzetiségváltás	65 044	6 946	4 544	2 878	-650	-359	1 965	1 733
	Magyar–cigány nemzetiségváltás	-1 194	-1 194	868	-400	-1 125	-1 234	822	-125
	Népszámlálás	619 007	271 417	33 694	8 238	5 422	46 637	17 513	15 137
2011	Népszám 1,6%-os évi növekedéssel számolva	627 198	286 531	35 265	7 001	4 495	47 379	15 797	14 702
	Nemzetiségváltás	-8 191	-15 114	-1 571	1 237	927	-742	1 716	435
	Magyar–cigány nemzetiségváltás	2 514	2 514	-2 057	456	767	1 647	1 080	221

A fenti táblázat azt mutatja, hogy a cigány népesség 1966 és 1992 közötti évi 2 százalékos²⁷ illetve 1992–2011 közötti évi 1,6 százalékos²⁸ növekedésével számolva mekkora azoknak a száma, akik cigány–nem cigány relációban nemzetiséget váltottak.

Eszerint Románia szintjén az 1966-os népszámlálási adatból kiindulva 1977-ben 79 800 cigánynak kellett volna lennie, míg 147 ezren váltottak nemzetiséget, vallották magukat a tíz évvel azelőtti censzustól eltérően cigánynak. Erdélyben, ahol az 1977-es census 123 028 cigányt mutatott ki, a növekmény kisebb része (mintegy 61 ezer) magyarítható nemzetiségváltással. A magyar–cigány reláció szempontjából érdekes adatokat nyerünk, ha hat megye esetében a számításokat a megye mellett a magyarlakta községek és városok szintjén is elvégezzük. Eredményeink szerint az 1966-os népszámláláshoz viszonyítva 1977-ben magyar–cigány relációban mintegy 10 ezer volt az utóbbi kategória nemzetiségváltásból származó nyeresége. A disszimilációs folyamat Észak-Biharban, illetve Szatmár megyében volt a leglátványosabb. Az előbbiben a magyarok disszimilációs veszteségét közel 3800-ra, az utóbbiban 2400-ra becsüljük. A Székelyföldön (Hargita, Kovácszna és Maros megyékben) a magukat magyarnak vallók száma a cigány disszimiláció következtében összesen 3800-zal csökkent. Ki kell emelni, hogy Kovácszna megyében a cigány disszimiláció a magukat korábban románnak valló cigányok esetében jóval nagyobb mértékben érvényesült.

27 Ezt a magas értéket az indokolja, hogy Romániában a roma TFR igen magas (5 körüli) volt 1989 előtt, ami a represszív népesedéspolitikának köszönhető.

28 Hasonló értékkel számol Ghetău (1996) népesség-előreszámítása a romániai, illetve Vano-é (2002) a szlovákiai romák vonatkozásában.

1992-ben Románia szintjén 401 097 személy vallotta magát cigánynak. A nemzetiségváltásból adódó többlet, becslésünk szerint, 95 ezer fő. Erdélyben ez a többlet ismét kisebb részét (37 ezer fő) magyarázza a növekménynek. Magyar–cigány relációban a kép nem annyira egyértelmű, mint 1977-ben. A magyar nemzetiségűek száma ugyan ismét csökkent (közel 3500 fővel) a cigány disszimiláció következtében, de Hargita, Kovászna és Bihar megyék esetében a nemzetiségváltás nyomán 1977-hez képest több roma vallotta magát magyarnak. A magyarok számát a cigány disszimiláció Maros megyében csökkentette a legnagyobb mértékben (mintegy 3000 fővel), de a magukat magyarnak valló romák száma Szatmár (1400 fő) és Szilágy (830 fő) megyében is jelentősen csökkent.

A 2002-es népszámlálás alkalmával Románia szintjén 535 140 személy vallotta magát romának. A nemzetiségváltásból származó többlet a korábbi népszámlálásokhoz képest alacsonyabb, 65 ezer fő volt. Erdélyben az országos trendekhez viszonyítva igen kis mértékű volt a roma disszimiláció, magyar–roma vonatkozásban pedig egyértelműen csökkent a magukat romának vallók száma 1992-höz képest. A csökkenés oka, hogy a székelyföldi romák közül ez alkalommal többen vallották magukat magyarnak. Ez Hargita, Kovászna és Maros megyék esetében egyaránt igaz. Hargita megyében Újszékely, Parajd, Korond, Gyergyóalfalu, Gyergyóremete, Gyergyóújfalu, Székelyderzs, Maros megyében Nagyernye, Ákosfalva, Maroskeresztúr, Erdőszentgyörgy, Szováta, Kovászna megyében pedig Sepsiszentgyörgy azok a települések, ahol jóval több roma vallotta magát magyarnak, mint 1992-ben. A számok mögött részben tényleges asszimilációs folyamatokat sejtünk, részben viszont azt, hogy a népszámlálást lebonyolító magyar önkormányzatok, illetve a helyi értelmiségiek számára szimbolikus tétként jelent meg a település etnikai összetétele. Hasonlóan az is szerepet játszott, hogy a magyarországi „státustörvény” alkalmazása a népszámlálás előtt néhány hónappal kezdődött meg. 2002-ben Magyarország az erdélyi magyarok (és magyar nyelvű romák) első számú migrációs célországa volt. A státustörvény kontextusában több roma úgy gondolhatta, hogy magyar etnikai/nemzetiségi azonosulása (a migráció során) konvertálható tőkévé válhat. Szatmár és Bihar megyében az előbbiektől eltérő trendek játszódtak le. Becslésünk szerint a két megyében 820, illetve 860 fővel csökkent a magyar nemzetiségűek száma a helyi cigányok roma nemzetiség irányába eltolódó auto-identifikációja következtében.

2011-ben 619 ezer személy vallotta magát Románia szintjén romának. Ez a szám egyértelműen elmarad attól, amit a 2002-ben 535 ezres roma népesség évi 1,6 százalékos bővülésére vonatkozó hipotézis alapján várni lehetett. Ez – amennyiben elfogadjuk a roma népesség 1,6 százalékos növekedésével számoló modellt – arra utal, hogy szemben az utóbbi három (1977-es, 1992-es és 2002-es) népszámlálással, országos szinten nem beszélhetünk roma disszimilációról, mi több, mintegy 8 ezer fővel kevesebb roma vállalta nemzetiségét, mint az előző népszámláláson. Erdélyben az összefüggés még egyértelműbb. Itt a romák nemzetiségváltásból származó vesztesége több mint 15 ezer fő. Ez annál is meglepőbb, hogy a 2011-es volt az első olyan népszámlálás, amelynek során a roma szervezetek (legalábbis saját értelmezésük szerint) komoly kampányt folytattak.²⁹

Magyar–cigány vonatkozásban a helyzet fordított. Míg 2002-ben az országos szintű cigány disszimiláció mellett is (magyar szempontból) pozitív volt a nemzetiségváltási mérleg, addig 2011-ben az országos asszimilációs mozgás mellett is negatív. Ez Bihar leszámítva minden megyében megmutatkozott, az összesített számsorok azonban gyakran többirányú mozgást takarnak. Így Kovászna megyében Ozsdolán, Kovásznán, Zabolán és Uzonban volt jelentős (magyar) veszteség, Sepsiszentgyörgyön és Nagyborosnyón viszont jelentős nyereség a cigányok nemzetiségi bevallásának változásából. Hargita megyében több cigány vallotta magát magyarnak Kászonaltíz, Csíkszentgyörgy és Korond, kevesebb Újszékely, Szentábrahám és Etéd községekben. Maros megyében Balavásár, Küküllőszéplak, Nyáradgálfalva és Gyulakuta magyarjainak számát növelte, Nagyernye, Marossárpatak, Sóvárad, Ákosfalva, Makkfalva, Gernyeszeg esetében csökkentette a cigány nemzetiségváltás. Szatmár megyében pozitív az egyenleg Pustadaróc, Sárközújlak, Avásújváros és Lázári, negatív Terem, Nagymajtény, Szatmárudvari, Ákos, Királydaróc, Csanáros, Tasnádszántó és Mezőfény esetében. Szilágy megyében jelentősebb veszteséget a sarmasági, nyereséget a szilágysámsóni magyar közösség könyvelhetett el.

A 63. táblázatban feltüntetett és 1966-tól 2011-ig vizsgált megyék mellett 2011-ben Arad esetében számolhatunk jelentős cigány disszimilációból adódó statisztikai veszteséggel. Itt elsősorban Kisjenő és Szinte községekben mintegy 400 fős a magyarok cigány nemzetiségi bevallásból adódó vesztesége.

29 http://www.romanicriss.org/index.php?option=com_content&task=view&id=336&Itemid=64

**A dokumentálható nemzetiségváltási mérleg**

Erdélyben két jelentősebb, magyar nyelvű és a magyar népességhez kapcsolódó kettős kötődésű csoport él, a szatmári sváb-magyarok, illetve a magyar többségű területeken élő magyar-cigányok. A szatmári sváb-magyarok által nagyobb számban lakott községben 1966-ban 31 ezer, 1977-ben 29 ezer, 1992-ben 22 ezer, 2002-ben 20 ezer, 2011-ben 18 ezer személy vallotta magát magyarnak és németnek összesen. Az együttes lélekszám csökkenésének legfontosabb oka az elvándorlás, de emellett az alacsony természetes szaporulat és a cigány disszimiláció is szerepet játszott. A németek száma időben fluktuált. 1966-ban elenyésző (1991), 1977-re növekszik (3093), majd 1992-re éri el a maximumot (8252). 2002-re és 2011-re a németek száma ismét lecsökkent (3791, illetve 3142). Bár a nevezett falvak sváb-magyar lakosainak többsége összességében mind az öt népszámlálás során magyar nemzetiségűnek vallotta magát, 1992-ben több község (Mezőfény, Csanáros, Mezőpetri) német többségűnek mutatkozott. Ezek a falvak a 2002-es népszámlálás szerint ismét magyar többségűvé váltak. 2011-ben nem történt nagyobb elmozdulás. A magyaroknak Csomaközben, a sváboknak Mezőfényben volt komolyabb disszimilációs veszteségük.

A magyarul is beszélő cigányok számát 150 ezer fő körülire becsültük. Ez utóbbiak többsége magyar anyanyelvű, a többiek pedig a cigány mellett a magyart használják másodnyelvként. A magyar-cigányok nagyobb részét (kiváltképp a Székelyföldön) a népszámlálások alkalmával magyarként kategorizálták, de az egyes censzusok alkalmával a magukat cigánynak/romának vallók száma jelentős mértékben fluktuált. Jelentős volt a magyar nemzetiségűek számának a cigány disszimiláció következtében történő csökkenése 1966-ról 1997-re (10 160) és 1977-ről 1992-re (3500). 1992-höz képest viszont 2002-ben több cigány vallotta magát magyarnak.

64. Nemzetiségváltási mérleg a cigány-magyar, illetve sváb-magyar relációban

	Cigány/roma-magyar reláció	Német/sváb-magyar reláció	Nem nyilatkozók	Összesen
1966/1977	-10 160	-1 000	-	-11 160
1977/1992	-3 500	-8 000	-	-11 500
1992/2002	1 190	7 000	-	8 190
2002/2011	-2 514	200	-4 671	-6 985

Forrás: saját számítás

A romák esetében megállapítható, hogy magyar–roma relációban a disszimiláció/asszimiláció dinamikája a rendszerváltás óta nem követi az országos trendeket. 2002-ben 1992-höz képest országosan többen vallották magukat romának, míg a magyar-cigányok esetében a korábbinál többen vállalták a magyar identitást. 2011-ben ezzel szemben – az előzetes várakozásokkal ellentétben – a korábbinál kevesebben vállalták a roma identitásukat, miközben a magyar közösség 2500 fős cigány disszimilációs veszteséget könyvelhetett el.

Emellett a községsoros adatok alapján – abból a feltételezésből kiindulva, hogy a különböző nemzetiségek esetében egyenlően oszlanak el – becsülni tudtuk azt is, hogy a nemzetiségűkről nem nyilatkozók közül hányan lehetnek olyanok, akik korábban magyarnak vallották magukat. Számuk összességében 4671 lehetett. A községszintű adatok alapján beazonosítható sváb–magyar, illetve roma–magyar viszonylatban a nemzetiségváltási egyenleget -2314 becsüljük, ami a 4671 nemzetiségéről nem nyilatkozó magyarral együtt -6985 fős dokumentálható nemzetiségváltási veszteséget jelent. Román–magyar vonatkozásban a nemzetiségváltást nem tudjuk még megközelítőleg egzakt módon sem dokumentálni, viszont a szórványterületek vonatkozásában nem tartjuk valószínűnek, hogy az igen nagy mértékű csökkenés pusztán a migrációs egyenleggel magyarázható lenne. Ezért a migrációs egyenleg megállapításakor visszatérünk majd a nemzetiségváltási egyenleg kérdésére.

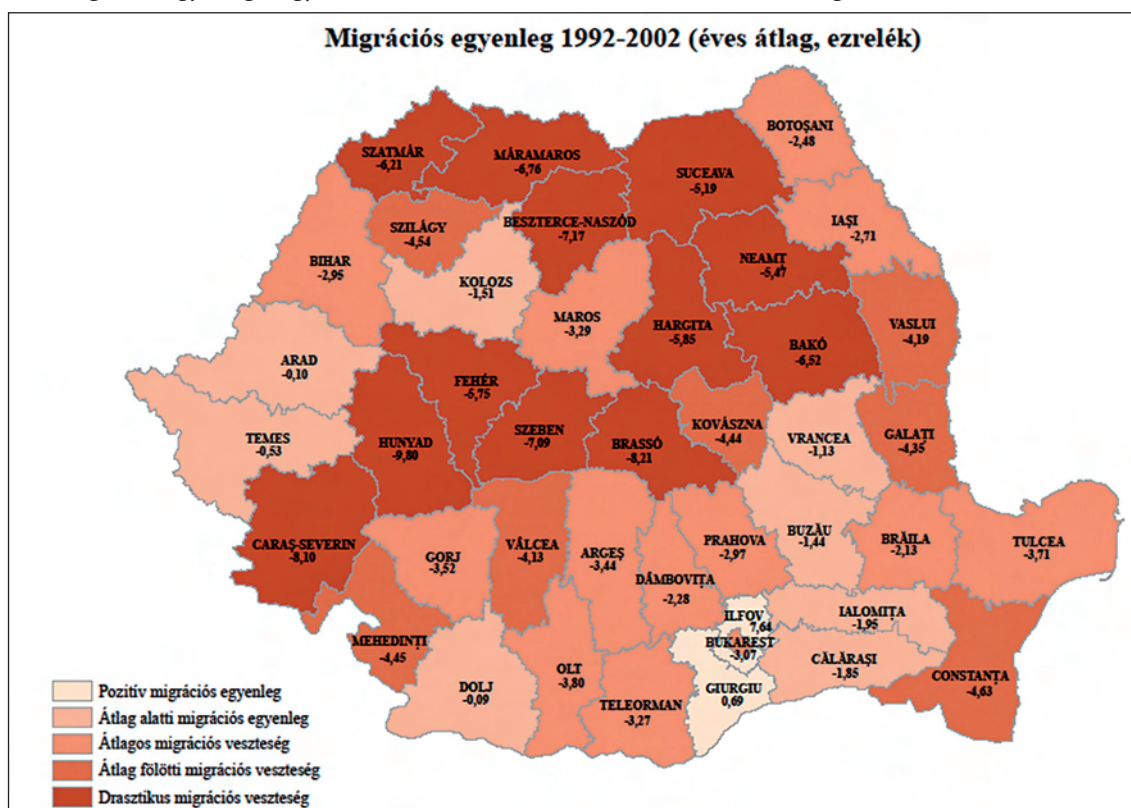
3.3. Migrációs folyamatok

Migrációs egyenleg 1992–2002 között

1989 előtt a migránsok jelentős része a kisebbségek közül került ki. A magyarok elvándorlása a nyolcvanas évek második felétől erősödött fel. 1987 és 1991 között közel 100 ezer magyar hagyta el Erdélyt. A vasfüggöny leomlása Romániában teljesen új migrációs rendet teremtett (Horváth 2004a; Kiss 2007). A román állam 1989 után már nem volt abban a helyzetben, hogy befolyásolhatta volna, hogy mely csoportok kerülnek migráns pályára és melyek nem. A rendszerváltást követő periódusban megindult a többségi románság Nyugat-Európába történő tömeges migrációja is.

A kilencvenes években mindennek ellenére a magyarok továbbra is erősen felül voltak reprezentálva a migráns népességen belül. A népmozgalmi adatokból kiindulva 1992–2002 között az ország teljes migrációs vesztesége 825 233 fő volt, ami évi átlagban -3,6 ezrelékes migrációs egyenlegnek felel meg. A magyarok vonatkozásában a természetesen népmozgalmi adatokból, illetve a nemzetiségváltási egyenlegből kiindulva -110 ezer fős, azaz éves átlagban -6,6 ezrelékes migrációs egyenleggel számolhatunk. Ez azt is jelenti, hogy durván számolva a migrációs veszteség 13 százaléka esett 1992-ben a népesség 7,2 százalékát kitevő magyar népességre.

65. A migrációs egyenleg megyék szerint Romániában 1992–2002 között (éves átlag, ezrelék)



A migrációs egyenlegnek a fenti térképen jelölt, megyék szerinti éves átlagai két tényezőt, a nemzetközi és a belső vándorlási egyenleget összegzik. Temes és Arad megyék esetében például a jelentős (évi átlagban 4,9–4,9 ezrelékes) belső vándormozgalmi nyereség párosult egy még ennél is jelentősebb külső vándormozgalmi veszteséggel. Belső vándormozgalmi nyereséget könyvelhettek el még Ilfov (3,3 ‰), Konstanca (2,3 ‰), Bukarest (1,6 ‰), Brassó (1 ‰), Maros, Kolozs és Brăila (0,9-0,9 ‰) megyék. Ezzel szemben a legjelentősebb belső vándormozgalmi vesztesége Vaslui, Máramaros, Beszterce-Naszód, Hunyad, Botoșani, Fehér, Szilágy, Olt, Vrancea, Tulcea, Neamț, Szucsáva és Teleorman megyéknek voltak.

Amennyiben a (hivatalosan regisztrált) belső vándormozgalmi egyenleget levonjuk, 1992–2002 között az elvándorlás által leginkább érintett megyék sorrendben Brassó, Szeben, Krassó-Szörény, Hunyad, Konstanca, Szatmár, Bákó, Temes, Arad, Harghita, Beszterce-Naszód, Bukarest, Mehedinți, Kovászna, Maros, Neamț és Szucsáva voltak.



Ahogy már érintettük, magyar vonatkozásban 1992 és 2002 között a dél-erdélyi és a bánsági szórványterületeken mutatkozott a legjelentősebb nem természetes népmozgalmi veszteség. (Lásd 50. táblázat) Ez arra utal – hogy az esetleges nemzetiségváltásból származó veszteség mellett – a magyarok elvándorlása erről a területről volt a leginkább intenzív. Korábbi vizsgálataink arra utalnak, hogy azon magyar fiatalok esetében, akik a magyar intézményrendszerhez kapcsolódnak (ez leginkább a magyar nyelvű oktatásban való részvételt jelent) a mobilitási pályák nagy eséllyel vezetnek Magyarországra, illetve Erdély magyarok által nagyobb arányban lakott területeire. Így a külső és belső migráció egyaránt a szórványban élő magyarok nagyobb arányú fogyásához vezet.

A kibocsátó ország kivándorlási adatainál a bevándorlási statisztikák kétségtelenül jobb közelítést adnak a migrációs folyamatokról. Magyarországra tekintetében azt is tudni lehet, hogy a Romániából érkező bevándorlók döntő többsége (mintegy 95 százaléka) magyar nemzetiségű (Tóth 1997; Gödri 2004; Gödri-Tóth 2005). Így megbecsülhető az is, hogy az 1992 és 2002 közötti mintegy 110 ezer fős vándormozgalmi veszteség mekkora hányadát teszik ki a Magyarországra települők.

66. A Magyarországra bevándorlók 1987–2002 között

	Összes bevándorló	Ebből Románia	%
1987	8 312	2 087	25,1
1988	23 438	17 818	76,0
1989	33 628	26 605	79,1
1990	37 125	29 617	79,8
1991	22 861	10 940	47,9
1992	15 046	6 489	43,1
1993	16 338	6 068	37,1
1994	12 718	4 272	33,6
1995	13 957	5 101	36,5
1996	13 702	4 161	30,4
1997	13 247	3 979	30,0
1998	15 990	5 504	34,4
1999	20 068	7 845	39,1
2000	20 119	8 894	44,2
2001	19 406	10 091	52,0
2002	20 308	10 648	52,4
1992–2001	160 591	62 404	38,9

Forrás: Gödri 2004: 128; KSH 2005.

A magyar bevándorlási statisztikákban 1992–2001 között 62 404 romániai bevándorló jelenik meg. Számuk (miként az összes bevándorlóé) a kilencvenes évek közepén volt a legalacsonyabb, majd 1998-tól kezdve emelkedni kezdett, 2001-re számuk elérte a 10 ezret, arányuk pedig meghaladta az összes bevándorló felét. Az 1998–2001 közötti növekedés mögött nem feltétlenül a bevándorlók számának növekedése, hanem a bevándorlással kapcsolatos hivatali gyakorlatnak a változása áll.³⁰ Az Orbán-kormány idején (részben) ennek köszönhetően a bevándorlók számának növekedése mellett 1997-hez képest a környező országokból érkező (döntően magyar) bevándorlók aránya 50-ről 72 százalékra, a Romániából érkezők aránya pedig 30-ról 52 százalékra emelkedett.

30 Ez derül ki abból, hogy a 2001-ben bevándorló státust szerzettek többsége már évek óta Magyarországon tartózkodott (Gödri-Tóth 2005).

Mint érintettük, a népmozgalmi adatok alapján arra következtethetünk, hogy a magyar népesség a halálozások és a születések egyenlegével nem magyarázható népmozgalmi vesztesége 102 ezer fő. Mivel korábban magyar–roma, illetve magyar–sváb viszonylatban 8190 fős nemzetiségváltásból származó nyereséget feltételezünk, a migrációs veszteséget 110 ezer főre tehetjük. A 62 ezer magyarországi bevándorlóval számolva 48 ezerre tehető a nem Magyarország fele elmozduló, illetve a magyar migrációs statisztikák által nem regisztrált migránsok száma.

Migrációs egyenleg 2002–2011 között

A XX. század utolsó negyedében tehát nagymértékben az etnikai szempontból szelektív migrációs folyamatok a felelősek azért, hogy a magyarok népesedési trendjei kedvezőtlenebbül alakultak az országosénál. Nemcsak 1987–1991 között, hanem 1992–2002 között is nagymértékben felül voltak reprezentálva a migránsok között a magyarok. A rendszerváltást követően a migráció jellege természetesen megváltozott, de az etnicitásnak továbbra is jelentős szerepe volt a vándormozgalmi folyamatokban. Ez elsősorban az anyaország vonzásában nyilvánult meg. A korábban is meglévő kapcsolatokra alapozva a magyarlakta területeken (Székelyföld, Partium) az ország más területeinél sokkal hamarabb álltak fel azok a hálózatok, amelyekben a (Magyarország fele mutató) külföldi munkavállalás bonyolódott (Oláh 1994). Ezzel párhuzamosan megjelent a magyarországi tanulmányi migráció (lásd Szentannai 2001; Horváth 2004c). Sokan voltak olyanok is, akik az Erdély és Magyarország közöttiségre mint tartós élethelyzetre rendezkedtek be.

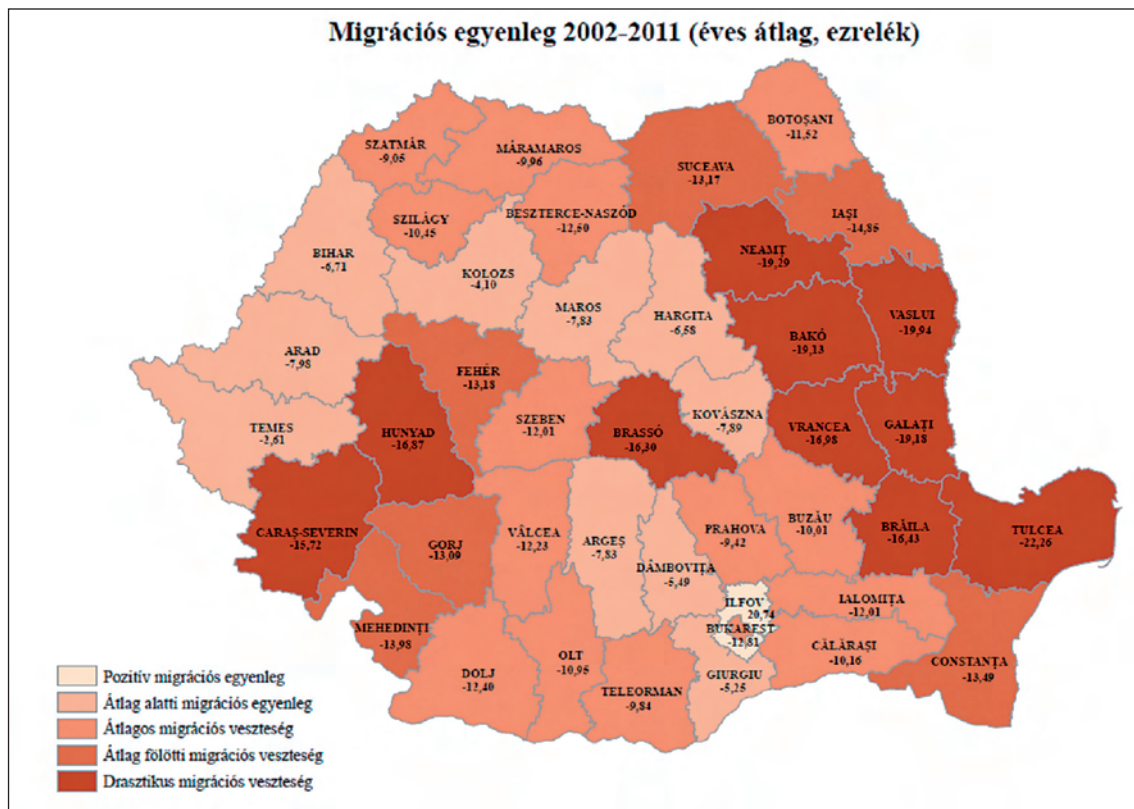
Az ezredfordulót követően a romániai migrációs kontextus alapjaiban alakult át azzal, hogy az ország nagyon intenzíven kapcsolódott be a nemzetközi migrációs folyamatokba. 2000 után Lengyelország mellett Románia vált a legfontosabb kelet-európai kibocsátó országgá. A népszámlálási eredmények is megerősíteni látszanak azokat a feltételezéseket, miszerint 2–2,5 millió román állampolgár tartózkodik életvitelszerűen külföldön, elsősorban Nyugat-Európában.

67. Migrációs egyenleg Románia régióiban

	Népességszám 2002	Népességszám 2011	Migrációs egyenleg		
			Szám	Éves átlag (%)	A 2002-es népesség %-ában
Székelyföld	616 256	577 189	-35 774	-6,2	-5,8%
Partium	1 215 542	1 096 726	-91 069	-8,2	-7,5%
Közép-Erdély	1 216 021	1 124 791	-69 318	-6,2	-5,7%
Észak-Erdély	821 767	739 151	-81 959	-10,9	-10,0%
Dél-Erdély	1 879 211	1 604 911	-248 533	-14,9	-13,2%
Bánság	1 472 936	1 325 620	-95 253	-7,1	-6,5%
Munténia	9 773 336	8 582 252	-910 614	-10,3	-9,3%
Moldva	4 681 555	3 979 060	-692 976	-16,7	-14,8%
Románia	21 676 624	19 029 700	-2 225 495	-11,4	-10,3%

A népmozgalmi adatokból kiindulva a 2011-es népszámlálás az ország 2,22 milliós vándormozgalmi veszteségét mutatta ki, ami éves átlagban -11,4 ezrelékes, a 2002-es népességszázalékában pedig -10,3 százalékos egyenleget jelent. A legnagyobb mértékben a moldvai régió, illetve Dél-Erdély érintettek az elvándorlásban, míg a legkevésbé épp a magyarok által nagyobb arányban lakott területek, Székelyföld, Partium, Közép-Erdély, illetve a magyarok által kisebb arányban lakott Bánság.

68. A migrációs egyenleg megyék szerint Romániában 2002–2011 között (éves átlag, ezrelék)



Forrás: INS

Megyék szerint Tulcea, Vaslui, Neamț, Galac, Bákó, Vrancea, Hunyad, Brăila, Krassó-Szörény és Brassó a leginkább érintettek. A térkép ez esetben is a belső és külső vándormozgalmi egyenleg összességét mutatja. A belső vándormozgalmi nyereség leginkább Ilfov, Temes, Arad, Kolozs, Giurgiu, Szeben, Konstanca és Bihar megyék esetében jellemző, azonban Ilfovot leszámítva a belső vándormozgalmi nyereség minden egyes megye esetében kisebb a külső vándormozgalomból fakadó veszteségnél.

A természetes népmozgalmi veszteséggel foglalkozó fejezetben érintettük, hogy nemzetiségi vonatkozásban komoly problémát jelent, hogy nem tudjuk különválasztani a migrációs egyenleget a nemzetiségváltás egyenlegétől. Korábbi vizsgálatainkban (Csata–Kiss 2007; Gyurgyík–Kiss 2010; Kiss 2010) abból indultunk ki, hogy az asszimiláció Erdélyben döntően intergenerációs folyamat. Ebből következően amellett érveltünk, hogy román–magyar vonatkozásban nem jellemző a nemzetiségváltás, vagyis azok száma, akik egyik népszámláláson magyarnak, a másikon már románként vallják magukat, elenyésző. A korábbi periódusok demográfiai leírásaiban ebből a feltevésből indultunk ki, és népesség-előreszámításainkat is erre építettük. A népesség-előreszámításoknál nagyobb csökkenés jelentékeny része egyértelműen abból következett, hogy a szórványterületeken alábecsültük a magyarok várható migrációs arányszámait. Az adatok alapján azonban úgy tűnik számunkra, hogy különösképpen Krassó-Szörény, Hunyad, Temes, Szeben és Măramaros megyékben nem magyaríthatjuk a nagyobb csökkenést pusztán a migrációs folyamatokkal. Temest (és részben Aradot) leszámítva ezeken a területeken a román népességet is erőteljesen érintette az elvándorlás, és azt is el tudjuk fogadni, hogy a magyarok a belső vándormozgalmi folyamatok, illetve a Magyarországra vándorlás miatt ezeken a területeken a románoknál is jelentősen nagyobb vándormozgalmi veszteséget könyvelhettek el. A Krassó-Szörény megyei évi átlagban 51, a Hunyad megyei 38, a Temes megyei 27, a Szeben megyei 25 és a Măramaros megyei 21 ezrelékes migrációs veszteséget azonban ezzel együtt sem tartjuk plauzibilisnek. Ennél sokkal valószínűbb számunkra, hogy az említett megyékben a nemzetiségváltási folyamatok is hozzájárultak a kedvezőtlen eredményekhez.

Hangsúlyozzuk, a migrációs és nemzetiségváltási egyenleg egzakt szétválasztására nincs semmilyen tudományos szempontból védhető módszertanunk. Ennek ellenére – nyilvánvalóan hipotézisértekkel – megpróbálkozunk e bizonytalan lábakon álló művelettel. Az eredményeket az alábbi táblázat foglalja össze.

69. A természetes népmozgalmi egyenleggel nem magyarázható népességváltozás 200–2011 között a teljes és a magyar népesség esetében

Régió	Megye	Teljes népesség		Magyarok				
				Összesen		Ebből nemzeti- ségváltás	Migráció	
		Szám	‰ (éves átlag)	Szám	‰ (éves átlag)		szám	‰ (éves átlag)
Székelyföld	Kovácsna	-16 261	-7,9	-10 073	-6,6	-636	-9 437	-6,2
	Hargita	-19 969	-6,6	-15 174	-5,9	-899	-14 275	-5,5
	Összesen	-36 229	-7,1	-25 247	-6,1	-1 535	-23 712	-5,8
Partium	Bihar	-37 106	-6,7	-7 704	-5,4	1 147	-8 851	-6,2
	Szilágy	-23 422	-10,5	-3 727	-7,2	-369	-3 358	-6,4
	Szatmár	-30 326	-9,1	-9 779	-8,3	-1 292	-8 487	-7,2
	Összesen	-53 747	-8,2	-21 210	-6,8	-514	-20 696	-6,6
Közép-Erdély	Kolozs	-26 850	-4,1	-9 488	-8,7	-1 082	-8 406	-7,7
	Maros	-41 877	-7,8	-15 596	-7,5	-2 792	-12 804	-6,2
	Összesen	-122 474	-5,8	-25 084	-7,9	-3 874	-21 210	-6,7
Észak-Erdély	Beszterce- Naszód	-35 459	-12,5	-2 100	-13,1	-20,0	-2 080	-13,1
	Máramaros	-46 551	-10,0	-8 254	-21,1	-1 213*	-7 041	-18,0
	Összesen	-82 009	-10,9	-10 354	-18,8	-1 233	-9 121	-16,6
Dél-Erdély	Fehér	-45 003	-13,2	-3 094	-17,5	-15	-3 079	-17,5
	Brassó	-85 785	-16,3	-8 023	-18,4	-105	-7 918	-18,4
	Hunyad	-71 567	-16,9	-7 714	-38,4	-1 603*	-6 110	-30,4
	Szeben	-46 064	-12,0	-3 171	-25,0	-431*	-2 739	-21,6
	Összesen	-248 420	-14,8	-22 002	-23,4	-2 154*	-19 847	-21,2
Bánság	Arad	-33 425	-8,0	-7 376	-17,7	-400	-6 976	-17,7
	Krassó-Szörény	-45 927	-15,7	-2 243	-51,0	-1 000*	-1 242	-28,3
	Temes	-16 661	-2,6	-11 406	-27,5	-5 433*	-5 972	-14,4
	Összesen	-96 013	-7,1	-21 025	-24	-6 833*	-14 190	-16,7
Erdély		-638 893	-9,8	-124 923	-9,8	-16 143*	-108 777	-8,6
Románia		-2 221 892	-11,3	-127 455	-9,9	-16 143	-111 312	-8,5

* A csillaggal jelölt számok a magyar–román nemzetiségváltás intuitív (egzakt módon nem adatolható) becslésére épülnek.

A táblázat először a természetes népmozgalmi egyenleggel nem magyarázható népességmozgást mutatja meg, a teljes, majd a magyar népesség vonatkozásában. A teljes népesség esetében ez megfelel a (külső és belső) migrációs egyenlegnek. Románia szintjén, mint érintettük, a természetes népmozgalmal magyarázható veszteség 2,22 millió, Erdély szintjén pedig 638 ezer, ami éves átlagban -11,3, illetve -9,8 ezrelékes egyenleget jelent. Az előbbi meghaladja, az utóbbi megegyezik az erdélyi magyarokra jellemző értékkel. A magyarok esetében számított veszteség a Székelyföldön és a Partiumban, valamint Maros megyében alacsonyabb, a többi megyében magasabb a teljes népességre jellemző értékénél.

A magyarok esetében az adatokat megpróbáltunk szétbontani a nemzetiségváltással, illetve migrációval magyarázható komponensre. A nemzetiségváltás oszlopa egyrészt tartalmazza a dokumentált nemzetiségváltási folyamatok eredőjét (roma–magyar, sváb–magyar reláció és nem nyilatkozók), másrészt becsléseket arra, hogy néhány kiemelt megyében milyen nagyságrendű lehetett a román–magyar nemzetiségváltás. Román–magyar nemzetiségváltást ott feltételeztünk, ahol a magyarok természetes népmozgalmi egyenleggel nem magyarázható népességvesztesége több mint 1,8-szorosan haladta meg a teljes népességre jellemző értéket. Ezek a megyék Krassó-Szörény, Hunyad, Temes, Máramaros és Szeben. Ezek esetében a táblázat utolsó két oszlopában feltüntetett migrációs egyenleggel számoltunk. Ez Hunyad, Máramaros és Szeben esetében a teljes népességre jellemző migrációs veszteség 1,8-szorosa, Temes megyében a belső migrációs nyereségtől megtisztított migrációs veszteség 1,8-szorosa. Így számolva -16 143 a nemzetiségváltás és -111 312 a migrációs folyamatok egyenlege.



A magyarok migrációs egyenlege (amennyiben a nemzetiségváltás hipotézisét elfogadjuk) mind Erdély, mind Románia esetében jóval kedvezőbb a teljes népességénél, illetve a többségi románságénál. A kedvezőbb értékek a magyarok által nagyobb arányban lakott területeket jellemzik, így a Székelyföldet, a Partiumot, illetve Közép-Erdélyt. A kompaktabb magyar közösségek (amelyek a kilencvenes években Magyarországon keresztül a többségiéknél nagyobb mértékben vettek részt a migrációs folyamatokban) most, kimaradva a románokat jellemző Nyugat-Európa fele irányuló migrációból, demográfiai viszonylag kedvezőbb helyzetbe kerültek. Így azt mondhatjuk, hogy az etnicitás és a migráció kapcsolata még sajátosabban alakult, mint a kilencvenes években. Ez utóbbi periódusban a nemzeti kötődéseknek és a kulturális közelségnek kulcsszerepe volt abban, hogy a magyarok (Magyarország fele mutató) migrációs hálózatai felálltak. 2002 után azonban ezen hálózatok léte védte meg a kompakt közösségekben élő erdélyi magyarokat attól, hogy a még nagyobb szívóhatást gyakorló Nyugat-Európa fele mutató hálózatokba bekapcsolódjanak.

Mindez azonban nem terjeszthető ki a szórványterületeken élő magyar közösségekre. Már az ezredfordulót követő kutatásokban kirajzolódott, hogy ezeken a területeken a magyarok migrációs tervei és hálózatai is átalakultak (Kiss–Csata 2004), a későbbi vizsgálatok pedig ennek fokozódásáról számoltak be (Gödri–Kiss 2009). Miután a dél-erdélyi és bánsági magyarok kapcsolathálóójában nagy súlyt képviselnek a többségiék (nagy hányaduk például vegyes házasságban él), nem csodálkozhatunk azon, hogy migrációs stratégiáik is a velük együtt élő románokéhoz hasonlóan alakultak, és így fokozatosan dominánssá vált a román csatornákon történő, Nyugat-Európába történő migráció. A szórványközösségekben élő magyarok egy kisebb része (azok, akik erőteljesen kötődnek a magyar intézményekhez és továbbra is elsősorban egy – gyérülő – magyar kapcsolati hálón belül mozognak) azonban továbbra is érdekelt a Magyarország fele történő migrációban. A magyar oktatási rendszerben végző dél-erdélyi és bánsági fiatalok mobilitási pályája például (amennyiből a „magyar világból” nem akarnak végérvényesen kilépni) Magyarország vagy az erdélyi magyarlakta területek irányába mutat. A két csatornán párhuzamosan (Nyugat-Európa és Magyarország, illetve az erdélyi magyarlakta területek fele) folyó migráció oda vezet, hogy a dél-erdélyi és a bánsági magyarok migrációs egyenlege az ott élő románokénál is kedvezőtlenebb.

Következő kérdés, hogy az összességében az 1992–2002 közöttinél is kedvezőtlenebb (ugyanakkor a románsághoz viszonyítva kedvezőbb) -111 ezer fős migrációs egyenlegben mekkora súlyt képviselnek a Magyarország fele távozók. A Központi Statisztikai Hivatal adatai arra engednek következtetni, hogy Magyarország 2002–2011 között is elsődleges célország volt az erdélyi magyar migránsok számára. Az adatok szerint 2002. január elsején 41 561 román állampolgár tartózkodott hivatalosan állandó jelleggel Magyarországon. Ez a szám 2011. január 1-re 76 878-ra növekedett, ami a romániai bevándorlóállomány 35 317-es növekedését jelzi. Emellett ugyanebben a periódusban (2002–2011) 39 708 román állampolgár kapott magyar állampolgárságot. Ha ezt a két számot összeadjuk, mintegy maximális értéként 75 025 hivatalosan Magyarországra telepedett román állampolgárt kapunk. Egy következő szempont azonban, hogy az új állampolgárok egy része a 2001-ben már bevándorlóként Magyarországon tartózkodó román állampolgárok közül került ki. A kedvezményes honosításra vonatkozó 2010-es törvény előtt is voltak a szomszédos országban élő magyarok számára könnyítések a magyar állampolgársághoz jutás vonatkozásában. Ezek közül a legjelentősebb az volt, hogy a hatóságok eltekinthettek az alapesetben 8 éves Magyarországon tartózkodás kötelezettségétől a magyar állampolgárságú felmenőkkel rendelkező, illetve a magukat magyarnak valló kérelmezők esetében (Kovács–Tóth 2009: 157). Ez egyben azzal járt, hogy a Magyarországra vándorló erdélyi magyarok egy jelentős része már néhány év ott-tartózkodás után állampolgársághoz jutott. Amennyiben az első három évben (2002, 2003, 2004) állampolgársághoz jutottakról feltételezzük, hogy korábban vándoroltak Magyarországra, azt kapjuk, hogy a hivatalosan Magyarországra vándorlók száma 2002–2011 között 65 841. Ez természetesen nem tartalmazza azok számát, akik nem jelentkeztek be a magyar hatóságoknál bevándorlóként és/vagy a helyzetüket 2011 januárját követően az új állampolgársági törvény segítségével legalizálták. Az adatok mindenesetre arra engednek következtetni, hogy a Magyarország irányába történő migráció az 1992–2002 közötti periódus vonatkozásában nem lassult jelentős mértékben. A -111 ezres migrációs egyenleg mintegy 60–75 százalékban továbbra is Magyarországra távozókat takar. Ez a migrációs irány a kompakt magyar közösségek esetében még inkább domináns, míg a szórványközösségek esetében minden bizonnyal a nyugat-európai csatornák váltak dominánssá.

3.4. Mi történt Kolozsváron és Marosvásárhelyen?

Kolozsvár, illetve Marosvásárhely az erdélyi magyar közösség két kiemelkedő központja, amelyet emellett, hogy a két legnagyobb magyarlakta város, a közösségi intézmények koncentrátságának köszönhetnek. Ennek köszönhetően a népszámlálási eredményekkel kapcsolatos érdeklődés is a két város esetében volt a legintenzívebb. Különösen Kolozsvár esetében a magyar közösségen belül létezett egy aránynövekedésre vonatkozó várakozás, így itt a népszámlálási eredmények kiábrándítóan hatottak. Az előzetes eredmények alapján mindkét városban 18,1 százalékos volt a magyar népesség csökkenése. A teljes népesség Kolozsváron 2,8, Marosvásárhelyen pedig 14,8 százalékkal csökkent. Így a magyarok arányvesztése Kolozsváron számottevő, Marosvásárhelyen viszonylag enyhe volt. Miután jelen tanulmány írása közben kézhez kaptuk a nemzetiségi bontású népmozgalmi adatokat községek, illetve városok szerint, kísérletet teszünk annak leírására, hogy a két városban milyen tényezők okozták a magyar népesség számbeli és aránybeli csökkenését.

70. A teljes és a magyar lakosság számának változása Kolozsváron és Marosvásárhelyen 1956–2011 között

	Kolozsvár			Marosvásárhely		
	Összesen	Magyarok		Összesen	Magyarok	
1956	154 723	74 033	47,8%	65 455	48 290	73,8%
1966	185 663	76 934	41,4%	86 464	60 211	69,6%
1977	262 858	86 215	32,8%	130 076	82 200	63,2%
1992	328 602	74 871	22,8%	164 445	84 493	51,4%
2002	317 953	60 287	19,0%	150 041	71 707	47,8%
2011	309 136	49 375	16,0%	127 849	57 362	44,9%

A teljes népesség vonatkozásában látható, hogy míg a kommunista periódust egy igen erőteljes növekedés jellemezte, addig az utóbbi 20 évben mindkét város népessége csökkent. A csökkenés Marosvásárhely esetében sokkal látványosabb volt: az 1992-es népességszámhoz viszonyítva 22,2 százalékos a kolozsvári 5,9 százalékos csökkenéssel szemben. A (Marosvásárhelyhez viszonyítva kisebb arányú) lakosságcsökkenés Kolozsváron volt nagyobb meglepetés, itt ugyanis az önkormányzat a lakosságszám jelentős emelkedését vizionálta, a városba áramló fiatalok magas számából kiindulva.

71. A teljes népesség számának változása Kolozsváron és Marosvásárhelyen 2002–2011 között

	2002	2011	Változás 2002–2011	Természetes népmozgalmi egyenleg 2002–2011	Migrációs egyenleg 2002–2011
Kolozsvár	317 953	309 136	-8 817	2 658	-11 476
Marosvásárhely	150 041	127 849	-22 192	1 298	-23 491

A természetes népmozgalmi egyenleg mind Kolozsvár, mind Marosvásárhely esetében (enyhén) pozitív volt (évi átlagban 0,9, illetve 1 ezrelékes), vagyis a népességszám csökkenése mindkét esetben a városból való elvándorlásnak volt köszönhető. Marosvásárhelyen a migrációs veszteség nagyobb arányú, 23 491 fős (17,4 ezrelékes), Kolozsváron kisebb 11 479 (3,7 ezrelékes) volt.

Az első szempont, hogy mindkét város esetében egy igen erőteljes szuburbanizációs folyamat zajlott le. Kolozsvár esetében 7, Marosvásárhely esetében 14 község tartozik a metropoliszövezet első gyűrűjéhez. Ezek népessége Kolozsvár esetében közel 18 ezer, Marosvásárhely esetében 6500 fővel gyarapodott. Ez enyhén pozitív természetes szaporulat mellett döntően a (városból kiköltöző) migránsoknak volt köszönhető.

72. A Kolozsvár és Marosvásárhely metropoliszövezetéhez tartozó községek népessége 2002-ben és 2011-ben

	2002	2011	Változás	Migrációs egyenleg
Kolozsvár	40 360	58 225	17 865	17 630
Marosvásárhely	66 983	73 500	6 517	59 35



Ha tehát a teljes metropoliszövezetet (a várost a peremközségekkel együtt) tekintjük, Kolozsvár agglomeráció a 6154-es (évi 1,8 ezrelékes) pozitív migrációs egyenleg mellett 9048-as népességszám-emelkedést produkált az elmúlt tíz évben. Marosvásárhely esetében nemcsak a város, hanem az agglomerációs övezet migrációs egyenlege is negatív. A beköltözések száma 17 556-tal múlta alul az elvándorlókat, ami évi átlagban jelentős, -8,7 ezrelékes negatív migrációs egyenleget jelent az agglomeráció vonatkozásában is.

73. A teljes kolozsvári és marosvásárhelyi metropoliszövezet népessége 2002-ben és 2011-ben

	2002	2011	Változás 2002–2011	Természetes népmozgalmi egyenleg 2002–2011	Migrációs egyenleg 2002–2011
Kolozsvár	358 313	367 361	9 048	2 894	6 154
Marosvásárhely	217 024	201 349	-15 675	1 881	-17 556

Miután a kézirat lezárása előtt néhány nappal kézhez kaptuk a természetes népmozgalmi adatokat nemzeti bontásban községsorosan is (az 1994–2010 közötti periódusra), kísérletet tettünk arra, hogy e két város esetében is megvizsgáljuk a magyar népesség csökkenésének okait. Előjáróban a következőket érdemes leszögezni: (1) A kézhez kapott természetes népmozgalmi adatokon (az előbbiekkkel ellentétben) semmilyen korrekciót nem hajtottunk végre. (2) Úgy számolunk, hogy a természetes népmozgalmi veszteség magában foglalja az intergenerációs asszimilációs veszteséget is. Ez elsősorban Kolozsváron csökkenti jelentős mértékben a magyarként regisztrált csecsemők számát, hisz itt a magyar fiatalok körülbelül egynegyede él(het) vegyes házasságban.³¹ Marosvásárhelyen, ahol a vegyes házasságot kötők aránya (minden bizonnyal) 10 százalék alatti vagy körüli, ez a veszteség kevésbé jelentős. (3) Munkahipotézisként elfogadjuk, hogy a magyar–román (illetve magyar–roma) nemzetiségváltás nem befolyásolta a magyarok számát. (4) Feltételezzük, hogy a nemzetiségükről nem nyilatkozók között a magyarok lakosságon belüli arányuknak megfelelően képviseltetik magukat. Ezt ugyanakkor mindenképpen alsó becslésnek tekintjük. (5) A migrációs egyenleget maradékelven számoljuk, vagyis azt tekintjük migrációs veszteségnek, ami a teljes fogyásból a természetes népmozgalmi egyenleggel és a nem nyilatkozókkal nem magyarázható.

A magyar népesség csökkenésének tehát három okát, (1) a természetes népmozgalmi veszteséget, (2) a migrációs egyenleget, (3) illetve a nemzetiségükről nem nyilatkozók számának a növekedését különítjük el.

74. A magyar népesség számának változása Kolozsváron és Marosvásárhelyen 2002–2011 között

	2002	2011	Változás 2002–2011	Természetes népmozgalmi egyenleg 2002–2011	Nemzetiségük- ről nem nyilat- kozók	Migrációs egyenleg 2002–2011
Kolozsvár	60 287	49 375	-10 912	-4 638	-1 200	-5 074
Marosvásárhely	70 108	57 362	-12 746	-4 783	-245	-7 718

A magyarok arányvesztésének legfontosabb oka mind a két városban az egyenlőtlen (csak a magyarokat érintő) természetes fogyás. Miközben a születések száma mindkét városban meghaladta az elhalálozásokat, a magyar közösség esetében ez közel sem volt így. Kolozsváron 4638, Marosvásárhelyen 4783 volt a természetes népmozgalmi veszteség. Ez egyben azt is jelenti, hogy miközben a teljes népességet enyhe, addig a román közösségeket jelentős természetes szaporulat jellemezte (Kolozsváron 7300, Marosvásárhelyen pedig 6100 fős természetes népmozgalmi nyereség).

31 A vegyes házasságok arányáról nincsenek településsoros adataink, de jó becslés készíthető a megyei falu/város szerint bontott adatokból.

75. A természetes népmozgalmi és migrációs egyenleg Kolozsváron és Marosvásárhelyen 2002–2011 között

	Teljes népesség		Magyarok	
	Természetes népmozgalom	Migráció	Természetes népmozgalom	Migráció
Kolozsvár	0,9	-3,8	-8,8	-9,6
Marosvásárhely	1,0	-17,5	-7,8	-12,5

A nagyon hasonló természetes népmozgalmi folyamatok mellett a magyarok migrációs egyenlege a két városban különbözőképpen alakult. A magyarok elvándorlása Marosvásárhelyen intenzívebb volt ugyan, mint Kolozsváron, azonban román–magyar viszonylatban a helyzet fordított. Marosvásárhelyen a teljes (és így a román) népesség vándormozgalmi vesztesége nagyobb volt, mint a magyaroké. Ez volt az a tényező, amely azt eredményezte, hogy az előzetes várakozásokhoz képest itt a magyarok arányvesztése enyhébb volt.

Kolozsváron a természetes népmozgalmi egyenleg mellett a magyar migrációs egyenleg is kedvezőtlenebb a teljes népességre számítottnál. Másik alapvető különbség, hogy Kolozsváron a nemzetiségűkről nem nyilatkozók is jelentős tételt képviselnek. A 6000 ezer főt meghaladó nem nyilatkozó közül lakosságarányosan 1200 lehetett azok száma, akik 2002-ben magyarnak vallották magukat. Ez értelemszerűen veszteségként jelent meg.

Egy következő kérdés, hogy a migrációs veszteség mekkora része tudható be a szuburbanizációs folyamatnak. Ennek vizsgálatára a metropoliszövezetbe tartozó községek esetében is kiszámítottuk a teljes és a magyar népesség migrációs egyenlegét (ugyancsak maradékelv segítségével).

76. A Kolozsvár és Marosvásárhely metropoliszövezetébe tartozó községek migrációs egyenlege

		Teljes népesség egyenlege	Magyar népesség egyenlege
Kolozsvár metropoliszövezete	Szászfenes	13 566	1366
	Kisbács	1 937	414
	Apahida	1 189	57
	Kajántó	402	64
	Csűrűlye	196	14
	Felek	335	21
	Összesen	17 625	2070
Marosvásárhely metropoliszövezete	Marosszentkirály	1096	283
	Koronka	1041	327
	Jedd	981	415
	Marosszentgyörgy	728	157
	Nagyernye	476	152
	Mezőcsávás	383	32
	Mezőpanit	112	40
	Összesen	6098	1797

Elmondható, hogy a metropoliszövezetben a teljes népesség mellett a magyar közösség migrációs egyenlege is pozitív volt. A Kolozsvár metropoliszövezetébe tartozó községekbe összesen 2070-el több magyar költözött be, mint amennyi elköltözött. Marosvásárhely metropoliszövezete esetében az egyenleg közel 1800 fős többlet. Bár a beköltözők között olyanok is lehetnek, akik más településről érkeztek, valószínűsíthető, hogy többségük korábban a két nagyváros lakója volt.

A migrációs egyenleg alapján közvetve arra is következtethetünk, hogy a magyarok mely községekbe költöztek nagyobb számban, illetve arányban. Kolozsvár körzetében Szászfenes magyar közösségének van a legjelentősebb migrációs nyeresége, azonban arányaiban a beköltözők között Kisbács esetében lehetett a legtöbb magyar. Marosvásárhely esetében a legtöbb magyart Jedd, illetve Koronka vonzotta.

Elmondható ugyanakkor, hogy a magyarok alulreprezentáltak voltak a szuburbanizációs folyamatokban. Ez alapvetően két tényezőnek tudható be. Az első tényező a korszerkezet. Miután a magyar



népesség nagyobb mértékben öregedett el, értelemszerűen alulreprezentált a fiatal családok között, ahonnan a peremközségekbe költözők többsége kikerül. A második tényező, hogy a magyarok mindkét városban alulreprezentáltak a középosztályon, illetve a magasabb státusú rétegeken belül is.³² A szuburbanizációs folyamat pedig elsősorban ezeket a rétegeket jellemezte. A peremközségbe költözőkön belüli alulreprezentáltság egyben azt is jelenti, hogy a két városhoz viszonyítva a peremközségeken belül hangsúlyosabb volt a magyarok arányvesztése (Kolozsvár esetében 18,8 százalékról 15,2; Marosvásárhely esetében 56,6 százalékról 51,7 százalékra).

Összefoglalva a következőket érdemes kiemelni. Mindkét városban a természetes népmozgalmi veszteség (illetve a kedvezőtlen kiinduló korfa) a magyar népesség fogyásának legfontosabb oka. Ebbe ezúttal beleértjük azt a veszteséget is, amelyet a vegyes házasságokon belüli kiegyenlítetlen etnikai szocializációnak köszönhetünk. Kolozsváron 25–30, Marosvásárhelyen 8–12 százalékra tehető azon magyar fiatalok aránya, akik román nemzetiségű házastársat választanak maguknak. A migrációs folyamatok szintén mindkét városban apasztották a magyarok számát. Marosvásárhelyen azonban, ahol mind a peremközségekbe, mind a máshova költözők között felülreprezentáltak voltak a románok, a románok elvándorlása/kiköltözése azt eredményezte, hogy a magyarok arányvesztése mérséklődött. Kolozsváron ezzel szemben a migráció fokozta az arányvesztést. Ugyanitt egy specifikus tényezőt, a nemzetiségükről nem nyilatkozók magas arányát is figyelembe kell vennünk.

3.5. A népességszám alakulását meghatározó tényezők – összefoglalás

Összefoglalva az eddig mondottakat, megvonhatjuk a magyar népesség különböző folyamatokra bontott demográfiai egyenlegét. A 2002-es népszámlálást követően szintén ez a művelet képezte a demográfiai elemzések nyitányát (lásd Varga 2002a). Az 1992–2002 közötti periódusra vonatkozó vizsgálatok a migrációs veszteséget jelölték meg a népességfogyás fő okaként. Mi magunk végül erre a periódusra 110 ezres migrációs veszteséget valószínűsítettünk. A természetes népmozgalmi veszteség ettől csak kismértékben maradt el, miután 89 ezerrel haladta meg az elhalálozottak száma a magyarként bejegyzett csecsemők korrigált számát. A természetes népmozgalmi veszteség egy 7 ezer fős intergenerációs asszimilációs veszteséget is magába foglalt. Emellett (a magunk részéről) statisztikailag elhanyagolhatónak értékeltük a (magyarról románra) nemzetiséget váltók számát, ami mellett pedig sváb–magyar, illetve roma–magyar relációban nemzetiségváltási nyereséggel számoltunk.

77. A népességszám alakulását meghatározó tényezők

	szám	%
Migrációs egyenleg	-111 312	57,4
Természetes népmozgalmi egyenleg	-60 661	31,3
Intergenerációs asszimiláció	-5 945	3,1
Nemzetiségváltás (román–magyar)	-9 158	4,7
Nem nyilatkozók	-4 671	2,4
Nemzetiségváltás (roma és sváb reláció)	-2 314	1,2
A magya népesség változása 2002–2011 között	-194 061	

2002 és 2011 között a magyar népesség csökkenését elsősorban a migrációs veszteség okozta. A korábbi (1992–2002 közötti) periódushoz viszonyítva nagyobb arányú volt a magyarok elvándorlása (az évi átlagos 6,6 ezreléssel szemben 8,5 ezrelékes), annak ellenére, hogy így is alatta maradt a többségi románságot, illetve az ország teljes népességét jellemző értéknek. A magyar népességre vonatkozó előreszámításunkban a magyar közösséget érintő elvándorlást alulbecsültük, hisz az 1992–2002 közti periódushoz képest enyhén csökkenő migrációs veszteséggel számoltunk (Csata–Kiss 2007). A migrációs veszteség elsősorban a szórványterületeken növekedett, ahol elsősorban a Nyugat-Európa fele való elvándorlás volt jellemző. Valójában a korábbi periódushoz képest a Magyarországra vándorlók száma

32 Erre utalnak az iskolai végzettségre vonatkozó 2002-es népszámlálási adatok, vagy a különböző közvéleménykutatások jövedelemre vonatkozó kérdései.

sem csökkent jelentősen, a 111 ezres migrációs veszteség 60–75 százaléka takar Magyarországra vándorlókat (65–83 ezer személy).

A természetes népmozgalmi folyamatok továbbra is kedvezőtlenebb végeredményre vezettek a magyar közösség esetében, mint országosan. Mindez annak ellenére így volt, hogy a termékenység, illetve a születéskor várható élettartam a magyarok esetében nem maradt az országos átlag alatt. A nyers mutatók, annak ellenére, hogy kedvezőtlenebbek voltak, közeledtek az országos értékhez. Ez a tendencia minden valószínűséggel folytatódni fog, miután a nagymértékű elvándorlás a többségi románság korstruktúrájának a rohamos romlásához fog vezetni. A népszámlálási eredmények fényében persze végső soron egy sor (országos) demográfiai mutatót is kénytelenek leszünk újraszámolni. A vizsgált periódusban az elhalálozások száma 66 ezerrel haladta meg a születéseket. Ez a szám magába foglalja a 6 ezer fős intergenerációs asszimilációs veszteséget is, ami annak tudható be, hogy a vegyes házasságokban született gyermekek többségét szülei már eleve nem magyarként regisztrálják.

Egy következő tényező a nemzetiségváltási mérleg, ami 2011-ben kedvezőtlenebbül alakult, mint 2002-ben. Egyrészt megnőtt a nemzetiségükről nem nyilatkozók száma, akik közül 4600 fő körül lehetett a korábban magukat magyarnak vallók száma. Másrészt ezúttal roma–magyar viszonylatban is veszteséget könyvelhetünk el, ráadásul olyan körülmények között, hogy országosan 1966 óta először nem volt cigány disszimiláció.

Az 1992–2002-es periódussal szemben ezúttal a román–magyar relációban is nemzetiségváltást feltételeztünk. Ez a feltevésünk a legkevésbé adatolható. Abból indultunk ki, hogy – amennyiben nem feltételeznénk nemzetiségváltást – Krassó-Szörény, Temes, Hunyad, Szeben és Máramaros megyékben irreálisan nagy negatív migrációs egyenleget kapnánk. Így azt állítjuk, hogy elsősorban a nagyvárosi magyar szórványközösségek a vártnál is gyorsabb felszámolódása mögött a nemzetiségváltási folyamatok (is) állnak. A nemzetiségváltás bevezetését nem pusztán a népmozgalmi egyenleg szempontjából tartottuk fontosnak. Úgy véljük, hogy (szemben a roma–magyar relációból vagy a nem nyilatkozókból adódó) veszteséggel, ez esetben a népszámlálás (amennyiben igaz a feltételezésünk) tényleges társadalmi folyamatok jelzőszáma. A nagyvárosi szórványközösségek esetében az asszimiláció nem pusztán intergenerációs folyamat. Az etnikai térstruktúra gyors változása következtében az itt élő magyarok tömegesen távolodnak el a magyar intézményrendszerrel, illetve kulturális fogyasztástól. Ennek egyik következménye, hogy a magyar politikai szereplők is egyre csökkenő arányban tudják megszólítani őket. Logikus feltételezés, hogy sokan (becslésünk szerint közel 10 ezren) voltak közöttük olyanok, akik a népszámlálási szituációban ezúttal nem a magyar nemzetiséget választották.

Érdemes végül újra kiemelni a regionális különbségeket, amelyek minden egyes demográfiai folyamat esetében megmutatkoztak a tömb-, illetve szórványterületek között. A Székelyföldön (és kisebb mértékben a Partiumban) a kedvezőbb korstruktúra miatt a természetes népmozgalmi egyenleg is kedvezőbb, mint a szórványterületeken. Emellett ezek az itt élő magyar közösségek nem vagy kevésbé kapcsolódtak be a Nyugat-Európa fele mutató migrációba. Ez oda vezetett, hogy a partiumi és a székelyföldi magyarok számbeli csökkenése az országos értéknél is jelentősen alacsonyabb volt. A szórványterületeknek a vártnál gyorsabb felszámolódása egyben azt is magával vonja, hogy az erdélyi magyar közösségen belül a tömbterületek – elsősorban a Székelyföld – súlya elkerülhetetlenül felértékelődik.



Szakirodalom

ACHIM, Viorel

1998 *Țigani în Istoria României*. Editura Enciclopedică, București

ALBA, Richard – NEE, Victor

2003 *Rethinking the American Mainstream. Assimilation and Contemporary Immigration*. Harvard University Press, London–Cambridge, Mass

BENEDEK Gyula

2002 Vélemény Varga E. Árpád: A romániai magyarság népességcsökkenésének okairól c. tanulmányáról. *Magyar Kisebbség* (4) 17–23.

BRUBAKER, Rogers – FEISCHMIDT Margit – FOX, Jon E. – GRANCEA, Liana

2006 *Nationalist Politics and Everyday Ethnicity in a Transylvanian Town*. Princeton University Press, Princeton and Oxford

CSATA István – KISS Tamás

2007 *Népesedési perspektívák. Az erdélyi magyar népesség regionálisan tagolt előreszámítása húsz és harminc éves időtávra*. Kriterion Könyvkiadó–RMDSZ Ügyvezető Elnökség, Kolozsvár

FLECK Gábor – RUGHINIȘ, Cosima

2008 *Vino mai aproape. Incluziunea și excluziunea socială în soceiatea românească contemporană*. Human Dynamics, București

GHETĂU, Vasile

2008 Efectele și învățăminte de la o măsură de stimulare a natalității: concediul și indemnizația de creștere a copilului. *Sociologie Românească* 3–4. 30–57.

GÖDRI Irén – KISS Tamás

2009 Migrációs tervek, hajlandóság és attitűdök az erdélyi magyarok körében. In: SPÉDER Zsolt (szerk.): *Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. KSH – Népeségtudományi Kutatóintézet, Kutatási jelentések 86, Budapest, 183–219.

GÖDRI Irén – TÓTH Pál Péter

2005 *Bevándorlás és beilleszkedés*. KSH Népeségkutató Intézet, Budapest

GÖDRI Irén

2004 A magyarországra bevándorolt népesség jellemzői, különös tekintettel a Romániából bevándorlóakra. In: KISS Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kriterion Könyvkiadó–RMDSZ Ügyvezető Elnökség, Kolozsvár, 126–147.

GYÖNYÖR József

1990 *Államalkotó nemzetiségek*. Madách, Pozsony

GYURGYÍK László – KISS Tamás

2010 *Párhuzamok és különbségek. A második világháború utáni erdélyi és szlovákiai magyar népességfejlődés összehasonlító elemzése*. EÖKIK, Budapest

HABLICSEK, László

2007 Kísérleti számítások a roma lakosság területi jellemzőinek alakulására és 2021-ig történő előrebecslésére. *Demográfia* 50. (1) 7–54.

HAVAS Gábor – KEMÉNY István – KERTESI Gábor

1998 A relatív cigány a klasszifikációs küzdőtéren. *Kritika* március, 31–33.

HORVÁTH István

2002 A migráció hatása a népesség előszámítására. *Magyar Kisebbség* (4) 24–35.

2004a Az erdélyi magyarság vándormozgalmi vesztesége 1987 Budapest, 2001. In: KISS Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kriterion Könyvkiadó–RMDSZ Ügyvezető Elnökség, Kolozsvár, 61–91.

2004b Az etnikailag vegyes házasságok az erdélyi magyar lakosság körében: 1992–2002. In: KISS Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kriterion Könyvkiadó–RMDSZ Ügyvezető Elnökség, Kolozsvár, 235–257.

2004c Az erdélyi magyar fiatalok Magyarország irányú tanulási migrációja, 1990–2000. *Erdélyi Társadalom* 2. 59–84.

2005 Változó környezet, állandó trendek? In: Uó (szerk.): *Erdélyi és Magyarország közötti migrációs folyamatok*. Scientia Kiadó, Kolozsvár, 9–133.

KAPITÁNY Balázs – KISS Tamás

2010 Erdélyi magyarság: csökkenő létszám, változatlan arány. *Korfa* 4.

KERTESI Gábor

1998 Az empirikus cigánykutatások lehetőségéről. *Replika* március, 201–222.

KERTZER, David I. – AREL, Dominique (eds.)

2002 *Census and Identity. The Politics of Race, Ethnicity and Language in National Censuses*. Cambridge University Press, Cambridge

KISS Tamás – CSATA Zsombor

2004 Migrációs-potenciál vizsgálatok Erdélyben. In: KISS Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kriterion Könyvkiadó–RMDSZ Ügyvezető Elnökség, Kolozsvár, 91–125.

KISS Tamás

2002 A népességfogyás „kontextusa” – válasz Varga E. Árpád vitaindító tanulmányára. *Magyar Kisebbség* (4) 36–59.

2007 Demográfiai modellek és a migráció. Az erdélyi magyarok vándormozgalma a XX. század utolsó negyedében. *Regio* 4. 160–189.

2009 Categorizare etnică și statut social la Valea Crisului, județul Covansa. In: KISS Tamás – FOSZTÓ László – FLECK Gábor (szerk.): *Incluziune și excluziune. Studii de caz asupra comunităților de romi din România*. Kriterion-ISPMMN, Cluj-Napoca

2010 *Adminisztratív tekintet. Az erdélyi magyar demográfiai diskurzus összehasonlító elemzéséhez. Az erdélyi magyar népesség statisztikai konstrukciójáról*. Kriterion – Nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Kolozsvár

KOVÁCS M. Mária – TÓTH Judit

2009 Kin-state Responsibility and Ethnic Citizenship: The Hungarian Case. In: BAUBÖCK, Rainer – PERCHINIG, Bernhard – SIEVERS, Wiebke (eds.): *Citizenship Policies in the New Europe*. Amsterdam University Press, Amsterdam, 151–177.

LADÁNYI János – SZELENYI Iván

2006 *Patterns of Exclusion: Constructing Ethnicity and Making of an Underclass in Transitional Societies of Europe*. Columbia University Press, New York

MUREȘAN, Cornelia – HĂRĂGUȘ, Paul – HĂRĂGUȘ, Michaela – SCHRODER, Cristian Romania

2008 Childbearing Metamorphosis within a Changing Context. *Demographic Research* 19. 855–906.

OLÁH Sándor

1994 Egy székely falu vendégmunkás-potenciálja (1990–1993). In: *Jönnek? Mennek? Maradnak?* MTA PTI Nemzetközi Migráció Csoport Évkönyve – 1993, Budapest



PETI Lehel

2010 Prezentarea unor diferente culturale existente în convietuirea dintre romi si maghiari într-o asezare de pe Valea Târnavei Mici. In: TOMA Stefánia – FOSZTÓ László (ed.): *Spectrum. Cercetări sociale despre romi*. ISPMN – Kriterion, Cluj-Napoca, 343–367.

PREDA, Marian – ZAMFIR, Cătălin (ed.)

2002 *Romii în România*. Expert, București

REGÉNYI Emil – TÖRZSÖK Erika

1988 Romániai menekültek Magyarországon 1988. In: *Medvetánc. Jelentések a határokon túli magyar kisebbségek helyzetéről. Csehszlovákia, Szovjetunió, Románia, Jugoszlávia*. ELTE, Budapest, 187–241.

SANDU, Dumitru

2005 *Comunitatile de Romi din România*. Banca Mondială, București

SEBŐK László

2002 Hozzászólás Varga E. Árpád vitaindító írásához. *Magyar Kisebbség* (4) 59–63.

SEPSISZÉKI NAGY Balázs

1998 *Székelyföld falvai a XX. század végén. Háromszék*. Nap Kiadó, Budapest

2000 *Székelyföld falvai a XX. század végén. Csík- Kászon és Gyergyószék*. Nap Kiadó, Budapest

2003 *Székelyföld falvai a XX. század végén. Udvarhelyszék*. Nap Kiadó, Budapest

2007 *Székelyföld falvai a XX. század végén. Marosszék, Aranyosszék*. Nap Kiadó, Budapest

SPÉDER Zsolt (szerk.)

2009 *Párhuzamok. Anyaországi és erdélyi magyarok a századfordulón*. Budapest, KSH – Népeségtudományi Kutatóintézet, Kutatási jelentések 86

SZELÉNYI Iván – LADÁNYI János

1997 Ki a cigány? *Kritika* 12. 3–6.

SZENTANNAI Ágota

2001 A Magyarországon tanult fiatalok karrierkövetése. *Regio* 4.113–131.

SZILÁGYI N. Sándor

2002 Észrevételek a romániai magyar népesség fogyásáról, különös tekintettel az asszimilációra. *Magyar Kisebbség* (4.) 64–96.

2004 Az asszimiláció és hatása a népesedési folyamatokra. In: KISS Tamás (szerk.): *Népesedési folyamatok az ezredfordulón Erdélyben*. Kriterion Könyvkiadó–RMDSZ Ügyvezető Elnökség, Kolozsvár, 157–235.

TOMA, Stefánia

2010 *Modele de segregare în România*. Raport de cercetare. ISPMN, Cluj-Napoca

TÓTH Pál Péter

1997 *Haza csak egy van? Menekülők, bevándorlók, új állampolgárok Magyarországon*. Püski Könyvkiadó, Budapest

VANO, Boris

2002 *Projection of Roma Population in Slovakia until 2025*. Infostat, Bratislava

VARGA E. Árpád

2002a A romániai magyarság népességcsökkenésének okairól. *Magyar Kisebbség* (4) 3–16.

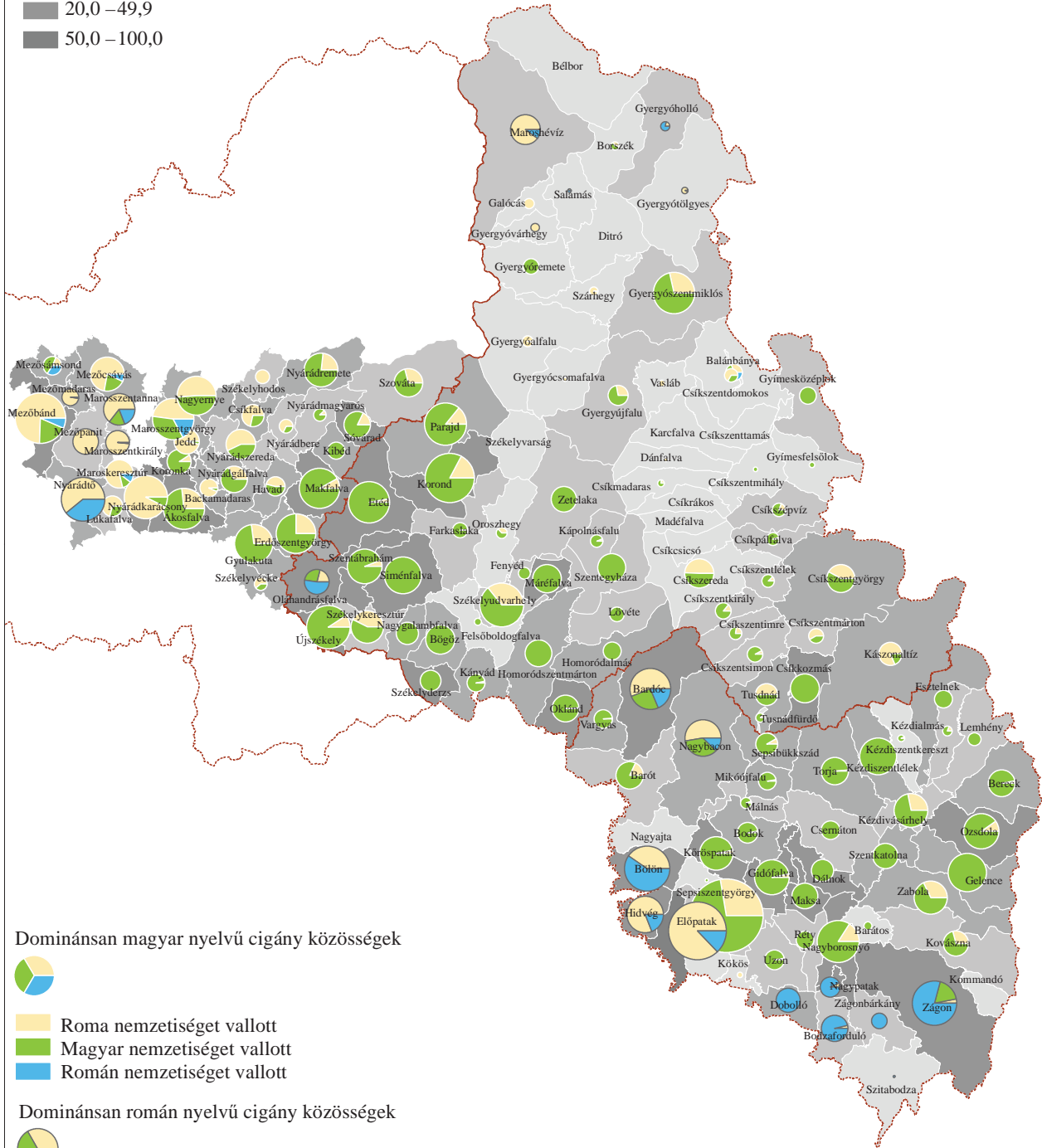
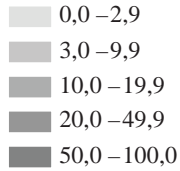
2002b Az erdélyi magyarság asszimilációs mérlege a XX. század folyamán. *Regio* (1) 171–205.

Mellékletek

1. melléklet

Maros, Hargita és Kovászna megyei cigányok nemzetiségi bevallása a 2002-es népszámláláson

A cigányok „valós” aránya a községben (%)



Dominánsan magyar nyelvű cigány közösségek



- Roma nemzetiséget vallott
- Magyar nemzetiséget vallott
- Román nemzetiséget vallott

Dominánsan román nyelvű cigány közösségek



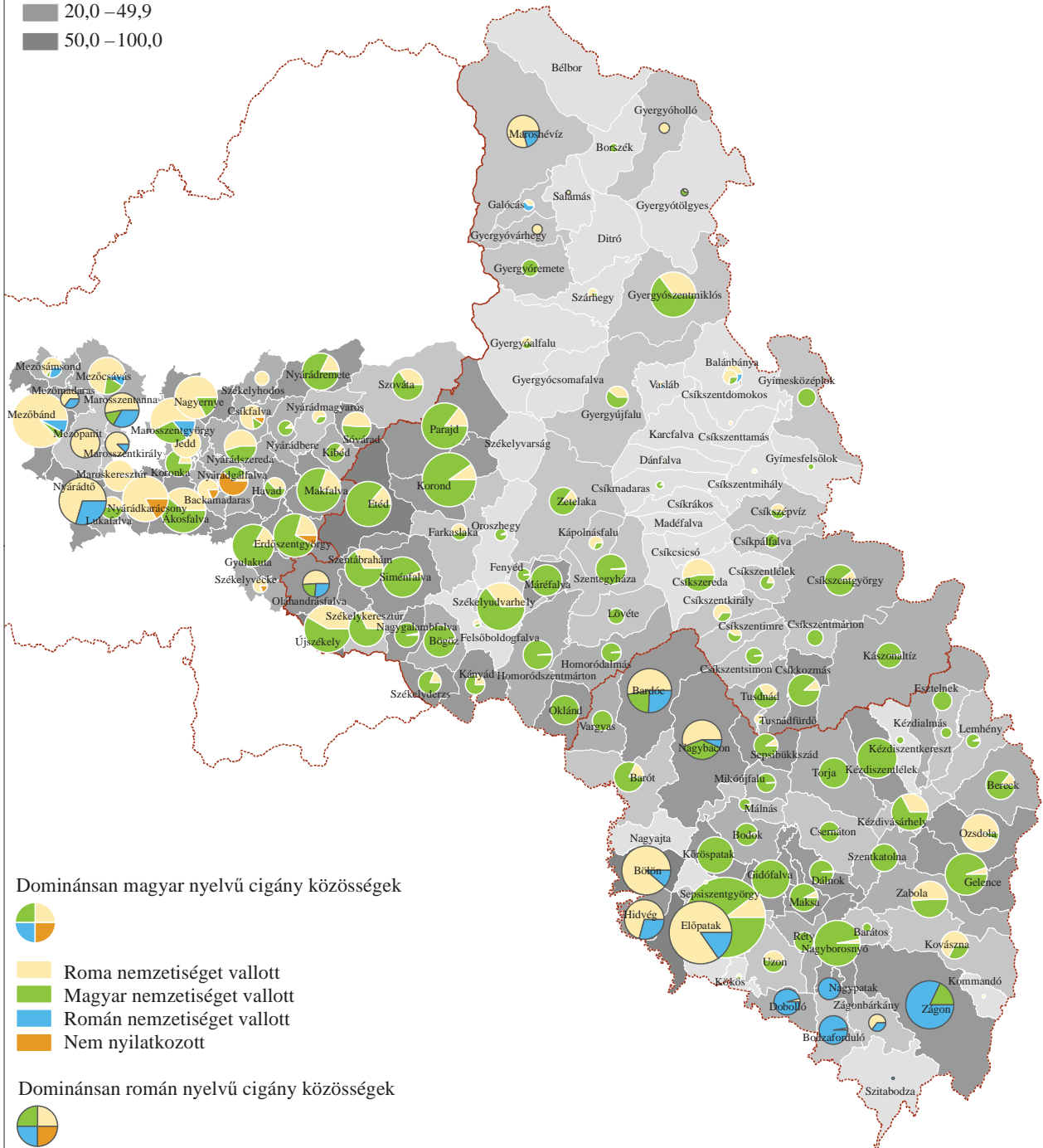
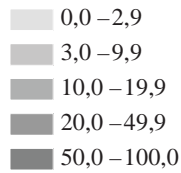
- Roma nemzetiséget vallott
- Magyar nemzetiséget vallott
- Román nemzetiséget vallott



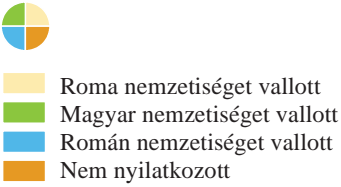
2. melléklet

Maros, Hargita és Kovászna megyei cigányok nemzetiségi bevallása a 2011-es népszámláláson

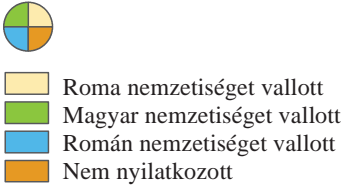
A cigányok „valós” aránya a községben (%)



Dominánsan magyar nyelvű cigány közösségek



Dominánsan román nyelvű cigány közösségek



DESPRE INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE

ABOUT THE ROMANIAN INSTITUTE FOR RESEARCH ON NATIONAL MINORITIES

A NEMZETI KISEBBSÉGGKUTATÓ INTÉZETRŐL

INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR NAȚIONALE (ISPMN) funcționează ca instituție publică și ca personalitate juridică în subordinea Guvernului și în coordonarea Departamentului pentru Relații Interetnice. Sediul Institutului este în municipiul Cluj-Napoca.

■ Scop și activități de bază

Studierea și cercetarea inter- și pluridisciplinară a păstrării, dezvoltării și exprimării identității etnice, studiarea aspectelor sociologice, istorice, culturale, lingvistice, religioase sau de altă natură ale minorităților naționale și ale altor comunități etnice din România.

■ Direcții principale de cercetare

Schimbare de abordare în România, în domeniul politicilor față de minoritățile naționale: analiza politico-instituțională a istoriei recente;

Dinamica etno-demografică a minorităților din România;

Revitalizare etnică sau asimilare? Identități în tranziție, analiza transformărilor identitare la minoritățile etnice din România;

Analiza rolului jucat de etnicitate în dinamica stratificării sociale din România;

Patrimoniul cultural instituțional al minorităților din România;

Patternuri ale segregării etnice;

Bilingvismul: modalități de producere, atitudini și politici publice;

Noi imigranți în România: modele de încorporare și integrare.

The ROMANIAN INSTITUTE FOR RESEARCH ON NATIONAL MINORITIES (RIRNM) is a legally constituted public entity under the authority of the Romanian Government. It is based in Cluj-Napoca.

■ Aim

The inter- and multidisciplinary study and research of the preservation, development and expression of ethnic identity, as well as social, historic, cultural, linguistic, religious or other aspects of national minorities and of other ethnic communities in Romania.

■ Major research areas

Changing policies regarding national minorities in Romania: political and institutional analyses of recent history;

Ethno-demographic dynamics of minorities in Romania;

Identities in transition – ethnic enlivening or assimilation? (analysis of transformations in the identity of national minorities from Romania);

Analysis of the role of ethnicity in the social stratification dynamics in Romania;

The institutional cultural heritage of minorities in Romania;

Ethnic segregation patterns;

Bilingualism: ways of generating bilingualism, public attitudes and policies;

Recent immigrants to Romania: patterns of social and economic integration.



A kolozsvári székhelyű, jogi személyként működő NEMZETI KISEBBSÉGGKUTATÓ INTÉZET (NKI) a Román Kormány hatáskörébe tartozó közintézmény.

■ Célok

A romániai nemzeti kisebbségek és más etnikai közösségek etnikai identitásmegőrzésének, -változásainak, -kifejeződésének, valamint ezek szociológiai, történelmi, kulturális, nyelvészeti, vallásos és más jellegű aspektusainak kutatása, tanulmányozása.

■ Főbb kutatási irányvonalak

A romániai kisebbségpolitikában történő változások elemzése: jelenkortörténetre vonatkozó intézménypolitikai elemzések;

A romániai kisebbségek népességedemográfiai jellemzői;

Átmeneti identitások – etnikai revitalizálás vagy asszimiláció? (a romániai kisebbségek identitásában végbemenő változások elemzése);

Az etnicitás szerepe a társadalmi rétegződésben;

A romániai nemzeti kisebbségek kulturális öröksége;

Az etnikai szegregáció modelljei;

A kétnyelvűség módozatai, az ehhez kapcsolódó attitűdök és közpolitikák;

Új bevándorlók Romániában: társadalmi és gazdasági beilleszkedési modellek.

A apărut/Previous issue/Megjelent:

■ Nr. 1

Kiss Tamás – Csata István: *Evoluția populației maghiare din România. Rezultate și probleme metodologice. Evolution of the Hungarian Population from Romania. Results and Methodological Problems*

■ Nr. 2

Veres Valér: *Analiza comparată a identității minorităților maghiare din Bazinul Carpatic. A Kárpát-medencei magyarok nemzeti identitásának összehasonlító elemzése.*

■ Nr. 3

Fosztó László: *Bibliografie cu studiile și reprezentările despre romii din România – cu accentul pe perioada 1990–2007*

■ Nr. 4

Remus Gabriel Anghel: *Migrația și problemele ei: perspectiva transnațională ca o nouă modalitate de analiză a etnicității și schimbării sociale în România*

■ Nr. 5

Székely István Gergő: *Soluții instituționale speciale pentru reprezentarea parlamentară a minorităților naționale*

■ Nr. 6

Toma Stéfania: *Roma/Gypsies and Education in a Multiethnic Community in Romania*

■ Nr. 7

Marjoke Oosterom: *Raising your Voice: Interaction Processes between Roma and Local Authorities in Rural Romania*

■ Nr. 8

Horváth István: *Elemzések a romániai magyarok kétnyelvűségéről*

■ Nr. 9

Rudolf Gräf: *Palatele țigănești. Arhitectură și cultură*

■ Nr. 10

Tóodor Erika Mária: *Analytical aspects of institutional bilingualism. Reperete analitice ale bilingvismului instituțional*

■ Nr. 11

Székely István Gergő: *The representation of national minorities in the local councils – an evaluation of Romanian electoral legislation in light of the results of the 2004 and 2008 local elections. Reprezentarea minorităților naționale la nivel local – O evaluare a legislației electorale românești pe baza rezultatelor alegerilor locale din 2004 și 2008*

■ Nr. 12

Kiss Tamás – Barna Gergő – Sólyom Zsuzsa: *Erdélyi magyar fiatalok 2008. Közvélemény-kutatás az erdélyi magyar fiatalok társadalmi helyzetéről és elvárásairól. Összehasonlító gyorsjelentés. Tinerii maghiari din Transilvania 2008. Anchetă sociologică despre starea socială și așteptările tinerilor maghiari din Transilvania. Dimensiuni comparative*

■ Nr. 13

Yaron Matras: *Viitorul limbii Romani: către o politică a pluralismului lingvistic*

■ Nr. 14

Sorin Gog: *Cemeteries and dying in a multi-religious and multi-ethnic village of the Danube Delta*

■ Nr. 15

Irina Culic: *Dual Citizenship Policies in Central and Eastern Europe*

Nr. 16

Mohácsék Magdolna: *Analiza finanțării alocate organizațiilor minorităților naționale*

■ Nr. 17

Gidó Attila: *On Transylvanian Jews. An Outline of a Common History*

■ Nr. 18

Kozák Gyula: *Muslims in Romania: Integration Models, Categorization and Social Distance*

■ Nr. 19

Iulia Hossu: *Strategii de supraviețuire într-o comunitate de romi. Studiu de caz. Comunitatea „Digu-lui”, Orăștie, județul Hunedoara*

■ Nr. 20

Székely István Gergő: *Reprezentarea politică a minorităților naționale în România. The political representation of national minorities in Romania*

■ Nr. 21

Peti Lehel: *Câteva elemente ale schimbării perspectivei religioase: secularizarea, transnaționalismul și adoptarea sectelor în satele de ceangăi din Moldova. Transnational Ways of Life, Secularization and Sects. Interpreting Novel Religious Phenomena of the Moldavian Csángó Villages*

■ Nr. 22

Sergiu Constantin: *Tirolul de Sud – un model de autonomie și conviețuire?*



- Nr. 23
Jakab Albert Zsolt: *Organizarea memoriei colective în Cluj-Napoca după 1989*
The Organization of Collective Memory by Romanians and Hungarians in Cluj-Napoca after 1989
- Nr. 24
Peti Lehel: *Apariția Fecioarei Maria de la Seuca – în contextul interferențelor religioase și etnice*
The Marian Apparition from Seuca/Szőkefalva in the Context of Religious and Ethnical Interferences
- Nr.25
Könczei Csongor: *De la Kodoba la Codoba. Despre schimbarea identității etnice secundare într-o familie de muzicanți romi dintr-un sat din Câmpia Transilvaniei*
Hogyan letta Kodobából Codoba? „Másodlagos” identitásváltások egy mezőségi cigánymuzsikus családnál
- Nr. 26
Marius Lazăr: *Semantică socială și etnicitate. O tipologie a modurilor de identitare discursive în România*
- Nr. 27
Horváth István (coord.) – Veress Ilka – Vitos Katalin: *Közigazgatási nyelvhasználat Hargita megyében az önkormányzati és a központi kormányzat megyeszintű intézményeiben*
Utilizarea limbii maghiare în administrația publică locală și în instituțiile deconcentrate din județul Harghita
- Nr. 28
Sarău Gheorghe: *Bibliografie selectivă privind rromii (1990 - 2009)*
- Nr. 29
Livia Popescu, Cristina Raț, Adina Rebeleanu: *„Nu se face discriminare!”...doar accesul este inegal. Dificultăți în utilizarea serviciilor de sănătate de către populația romă din România/ „No discrimination!” Just unequal access... Barriers in the use of health-care services among the Romanian Roma*
- Nr.30
Kiss Tamás – Veress Ilka: *Minorități din România: dinamici demografice și identitare*
- Nr.31
Sólyom Zsuzsa: *Ancheta sociologică – Coeziune socială și climat interetnic în România, octombrie – noiembrie 2008*
- Nr. 32
Könczei Csongor: *Művészeti szakoktatás avagy műkedvelő hagyományörzés? Helyzetkép a romániai magyar iskolai néptáncoktatásról*
- Nr. 33
Veress Ilka: *Strategiile de reproducere culturală ale minorităților armene din România*
- Nr. 34
Kiss Dénes: *Sistemul instituțional al minorităților etnice din România*
- Nr. 35
Gidó Attila – Sólyom Zsuzsa: *Kolozsvár, Nagyvárad és Nagyvárad zsidó túlélői. A Zsidó Világkongresszus 1946-os észak-erdélyi felmérése*
The surviving Jewish inhabitants of Cluj, Carei and Oradea. The survey of the World Jewish Congress in 1946
- Nr. 36
Marin Timeea Elena: *„We are Gypsies, not Roma”. Ethnic Identity Constructions and Ethnic Stereotypes – an example from a Gypsy Community in Central Romania*
- Nr. 37
Kiss Dénes: *Romániai magyar nonprofit szervezetek – 2009 - 2010. A szervezetek adatbázisának bemutatása és a nonprofit szektor szociológiai elemzése*
- Nr. 38
Lazăr Andreea: *O cartografiere a concepțiilor „populare” despre apartenența națională în statele membre ale Uniunii Europene*
- Nr. 39
Gidó Attila: *School Market and the Educational Institutions in Transylvania, Partium and Banat between 1919 and 1948*
- Nr. 40
Horváth István: *Romania and Moldova, Migration mid-19th Century to Present, with Special Focus on Minorities Migration/Migrația din România și Republica Moldova de la mijlocul secolului XIX până în prezent, cu accent pe migrația minorităților*
- Nr. 41
Plainer Zsuzsa: *WHAT TO GIVE IN RETURN? Suspicion in a Roma shantytown from Romania*
- Nr. 42
Sorbán Angella: *Kisebbség – társadalomszerkezet – kétnyelvűség*



Studii de atelier. Cercetarea minorităților naționale din România
Working papers in romanian minority studies
Műhelytanulmányok a romániai kisebbségekről

INSTITUTUL PENTRU STUDIAREA
PROBLEMELOR MINORITĂȚILOR
NAȚIONALE

Cluj-Napoca, 2012
ISSN 1844-5489